

Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets Memorial N:o 3, med förslag till ansvarighetslagar för Riksdagens Fullmäktige i Riksbanken samt för ledamöterna i styrelserna för Riksbankens lånekontor i orterna.

Sammanträdet afslöts kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
H. Husberg.

Onsdagen den 8 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Det vid sammanträdet den 1 i denna månad förda protokoll upplästes och godkändes.

§ 2.

Herr Talmannen tillkännagaf, att vid det talmanssammanträde, som i dag blifvit hållet, det beslut fattats rörande Kammarens sammanträden under instundande påskhelg, att dylika sammanträden, dock endast för bordläggning af inkommande ärenden, skulle ega rum Lördagen den 11 och, om så erfordrades, jemväl Tisdagen den 14, samt att, för slutlig behandling af såväl dessa som öfriga förut bordlagda ärenden, Herrar Talmän komme att utfärda kallelser till sammanträden med Kamrarne Thorsdagen den 16 innevarande månad.

§ 3.

Föredrogs ånyo Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets Utlåtande N:o 2, i anledning af väckta förslag angående ändringar i lagstiftningen för enskilda banker.

Första punkten.

Härvid yttrade

Herr Erik Olsson: Med anledning af det beslut, hvartill Sammansatta Banko- och Lag-Utskottet kommit vid behandling af min motion om en förändrad banklagstiftning, anhåller jag att få yttra några ord.

Ett afslag var visserligen icke oväntadt, då man känner hvad öde samma motion rönt vid sistlidne riksdag.

Då jag afgaf motionen i sammanhang med förslaget om bankovinstens användande till förstärkning af Riksbankens grundfond, var det min tanke, att Riksbanken derigenom skulle sättas i tillfälle ensam bestrida all sedelutgifning, som erfordras såsom rörelsekapital för hela landet, hvarigenom äfven skulle inträffa, att all den vinst, som nu tillfaller de enskilda bankerna, skulle ensamt tillfalla Riksbanken.

Då jag icke eger förmåga att här muntligt anföra hvad jag skulle önska säga till min motions försvar, skall jag här inskränka mig till yrkande på bifall till motionen.

Herr Ocklind: Då man i brist på nödig utredning i ämnet icke så noga kan veta hvilka motiver kunna hafva föranlett ifrågavarande motion, torde man utan synnerlig fara för misstag kunna antaga, att föreställningen om den skada privatbankerna förmenas göra i viss mån legat till grund för motionärens yrkande. I detta afseende får jag påpeka hurusom det är svårt att inse, hvarföre i fråga om bankinrättningar konkurrens skulle vara mera skadlig än i afseende å andra näringar. Emellertid föreställer jag mig, att det egentligen är förmodan om det lukrativa i dessa företag som föranlett motionen. Denna förmodan är dock fullkomligt falsk. Det är nemligen icke på sedelemissionen, som privatbankerna skörda sin vinst, utan på deposition och å upp- och afskrifningsräkning, och är det också af denna anledning, som blott i de större städerna privatbankerna lemna någon större behållning, hvaremot i mindre städer de lemna sina aktiegare sällan mera än 6 procent. Särskildt känner jag, att i en af våra städer, hvarest finnas två banker, den ena *med* och den andra *utan* sedelutgifningsrätt, dessa banker lemna alldeles lika stor utdelning, och hvad som, om möjligt, ännu mera bevisar sanningen af hvad jag här yttrat, är den upplysning en värd ledamot af denna Kammare under förra riksdagen här lemnade, att en privatbank i en af våra större städer ansett fördelen af sedelutgifningsrätt så tvifvelaktig, att den varit betänkt på att afsäga sig denna förmån. För min del yrkar jag derföre bifall till hvad Utskottet i förevarande punkt hemställt.

Herr Svanberg: Det finnes väl knappt någon fråga, hvilken så lifligt intresserat allmänheten som den om sedelutgifvande banker, och detta är också ganska naturligt, ty på ena sidan står penningeväldet, det vill säga kapitalisterna, och på den andra sidan den stora mängden af mindre bemedlade jordbrukare och näringsidkare. Det är således ganska naturligt att dessa frågor skola uppväcka ett spändt intresse. Af dem, hvilka med förkärlek omfatta de enskilda bankerna, har alltid såsom skäl för deras fortvaro framdragits den stora nytta dessa banker åstadkomma, derigenom att de hopsamla de mindre kapitalen, hvilka eljest skulle ligga fruktlösa. Må vara att detta till en del är sannt, men så kan man ock å andra sidan ej undgå att finna, att dessa banker, synnerligen genom den sedelutgifningsrätt som är dem medgifven, så betydligt förstorat sin verkningskrets, att de lupit öfver sina gränser samt att, då större delen af landets alla kapital dragits åt bankerna, följden blifvit att dessa

banker ledt penningen in på en ny och, i mitt tycke, orätt fåra. Att nemligen härigenom penningen dragits från jordbruket och de öfriga näringarne eller produktionen till konsumtionen torde icke behöfva bevisas. Må det dock tillåtas mig att anföra ett exempel. Om en person, innehafvande en skuldsedel å 20,000 R:dr utgörande första inteckningen i en egendom värd 200,000 R:dr, sökte derå erhålla ett lån på en tid af 2 å 3 år, så skulle man säkert i en bank blifva ganska förvånad och fråga huru han kunde komma med en sådan begäran; men deremot, om en person, för såvidt nemligen han i öfrigt gjort sig känd såsom en ordentlig karl, anhölle om enahanda lånesumma på 2 å 3 månader blott emot namnsäkerhet, så gick man troligen hans önskan till mötes, men han kunde då icke använda dessa penningar till produktiva ändamål, ty de jordbrukare och näringsidkare äro i sanning att beklaga, som nödgas för hvar tredje månad omsätta om äfven blott en del af sitt rörelsekapital.

Här i Stockholm finnes en enskild bank, som utvecklat stor verksamhet. Den största fördel denna bank bereder den lånebehöfvande allmänheten skulle väl egentligen bestå deruti, att den åt enskilda personer beviljar kassakreditiv; dessa äro dock förenade med ganska stora kostnader. För ett par år sedan tog nemligen samma bank 2 procent i kreditivafgift och i ränta på kapitalet 6 procent, hvarjemte, om vid årets slut ej hela kreditivsumman vore insatt, debiterades särskildt på det oguldna i öfverföringsafgift 1 procent. Antager man nu, att kreditivet allenast halfva tiden af året begagnades, så uppgår kreditivafgiften till 4 procent, och således hela utgiften för dylika kreditivs begagnande till 10 å 11 procent, hvartill kommer ytterligare en fördel för banken, bestående deruti att den å insatta medel tillgodoräknar ränta först från påföljande helgfria dag.

Ett annat ondt, som dessa banker medfört, är, att på flera ställen Statens tjenstemän deruti äro engagerade; så var för några år sedan inom en af våra residensstäder samma person räntmästare och kassör i en enskild bank, och i detta nu vet jag ett ställe, der räntmästaren är direktör i den enskilda banken, hvilket naturligen har till följd att alla tjenstemännen inom länet erhålla sina löner i enskilda banksedlar.

Med anledning af hvad jag sålunda anført och då jag är öfvertygad, att det öfverhandtagande privatbanksintresset bör så småningom sättas något tillbaka, yrkar jag att ifrågavarande punkt måtte varda till Utskottet återremitterad, på det Utskottet måtte komma i tillfälle att behandla densamma i sammanhang med den af Herr Mannerskantz väckta motion, som rör ändringar i vår banklagstiftning och sålunda äfven de sedelutgifvande privatbankerna.

Herr Östman: Nekas kan det väl icke, att initiativet till privatbankernas uppkomst dikterades i en god mening, ty då Rikets Ständers bank hade åtagit sig inlösen af Riksgälds-kontorets för 1808 och 1809 års krigsomkostnader utgifna obligationer och derigenom försatts i försvagadt tillstånd att kunna hålla nödigt rörelsekapital, samt måste inställa silfverutvexlingen år 1815, väcktes motion vid 1823 års riksdag inom Bonde-Ståndet, med förslag att äfven penningarörelsen borde blifva föremål för den enskilda omtanken, och hvilket förslag, som af Rikets Ständer antogs och

öfverlemnades till Kongl. Maj:t, utgick derpå att, sedan bolag bildat sig, som ställt sådana garantier, som utgjorde vilkor för sedelutgifningsrätten, dessa banker måtte meddelas ocktroj på 10 år.

Allmänheten kunde emellertid icke i hast göra sig förtrogen med sättet att drifva bankrörelse, ty 7 år förflöto, innan den första enskilda bank uppstod, nemligen skånska privatbanken i Ystad, som tillkom år 1831, och tvänne år derefter eller 1833 Wermlandsbanken i Carlstad. Om det hade stadnat dervid, och man mera hade tänkt på Rikets Ständers banks förkofran, tror jag att man lika väl skulle haft nödigt rörelsekapital i landet, ty Rikets Ständers bank var då realiserad och började med silfverutgifningen år 1833 och skulle otvifvelaktigt uppfyllt detta ändamål, derest den icke vid hvarje riksdag blifvit frånröckt sin vinst, för att kastas i de alltjemt stegrade statsbehofven. Efter sagde tid har en stor mängd privatbanker i alla landsortsstäder uppstått, som icke alls förbättrat utan mera försvårat tillståndet, åtminstone hvad beträffar jordbruket, ty innan privatbankerna funnos till, var förhållandet, att hvad den ene jordbrukaren var skyldig hade den andre att fordra, men sedan dessa banker börjat etableras, hafva de, hvilka haft större eller mindre kapital att undvara, insatt dem uti dessa låneanstalter och den lånebehöfvande derigenom blifvit tvungen att vända sig dit, der han måste betala hög ränta med korta omsättningstider och drygt kommissionsarfode m. m.

Mig synes alltså, som man bör söka återbringa penningställningen till sitt förra normaltillstånd genom indragandet, efter hand, af privatbankerna, och i jemnbredd dermed utbilda Riksbankens verksamhet, så att denna må kunna i stället för privatbankerna hålla erforderligt rörelsekapital i landet; och är det af sådan anledning jag yrkar återremiss af Utskottets Utlåtande.

Herr Medin: Väl vet jag att det är djerft att uppträda emot privatbankerna, enär dessas intresse är ganska väl understödt såväl inom denna som inom Första Kammaren, men jag kan dock ej underlåta att uttala mina tankar i ämnet. För min del hade jag väntat, att Utskottet skulle kommit till ett annat resultat i denna fråga, och ehuru numera icke mycket är att hoppas, sedan man vet huru Första Kammaren behandlat frågan, torde det likväl vara skäl att återremittera densamma till Utskottet, i hvilket fall möjligen något kan vinnas. Man må säga hvad man vill om den nytta de enskilda bankerna medfört, och erkännas måste att, liksom i allmänhet icke något ondt finnes som icke i sig medför något godt, dessa banker åtminstone tillskyndat delegarne god behållning, men säkert är att icke har jordbruket deraf skördat någon fördel. Att inom en icke långt aflägsen framtid banklagstiftningen måste undergå åtskilliga förändringar torde svårligen kunna bestridas, och är i detta afseende af Herr Mannerskantz väckt en motion, som torde böra behandlas i sammanhang med nu förevarande ämne och således den föredragna punkten till Utskottet återremitteras, i syftning, bland annat, att ny ocktroj icke måtte beviljas enskilda banker på annat vilkor, än att de underkasta sig en blifvande förändrad banklagstiftning. Härigenom åstadkommes icke något strypsystem, äfven om, såsom jag förmodar, en och annan bank nu eller snart nog skulle hafva sin ocktroj förfallen. Lemnas deremot nu ny ocktroj

på 10 år utan några villkor, så kan någon förändring i afseende å dessa banker icke vidtagas förrän efter den nya oktrojens slut. Jag yrkar således återremiss af punkten till Utskottet, med begäran att ny oktroj för sedelutgifvande banker icke vidare må beviljas, med mindre de underkasta sig ny förändrad lagstiftning i ämnet. Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på Finanskomitéens betänkande, såsom i visst fall berörande denna fråga; och ehuru jag icke vill påstå att detsamma i alla delar kan antagas, tror jag likväl, att med en och annan modifikation detsamma kan tagas till grund för ny banklagstiftning, och att härigenom målet till största delen skulle vinnas.

Jag yrkar fördenskull, att Betänkandet varder till Utskottet återremitteradt i syfte att uti skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om nedsättande af en komité för att utarbета förslag till ny banklag, hvarvid Finanskomitéens utlåtande tages till grund med vissa modifikationer, såsom att Riksbanken skall vara egare till två tredjedelar af den fond, som kommer att bestämmas, och en tredjedel öfverlåtes på enskilde aktieegare; att nya oktrojer medgifvas åt sedelutgifvande banker endast med villkor att dessa underkasta sig en blifvande ny banklagstiftning, samt att Kongl. Maj:t i nåder täcktes vid nästkommande riksdag afgifva nådig Proposition i ämnet.

Herr Wigardt: Emedan jag i början af denna riksdag väckte en motion, till en del i enahanda syftning som Erik Olssons nu förevarande, men, till följd af förbiseende utaf grundlagens bud att icke i samma motion framställa två alternativer, måste återtaga den delen af motionen, som utgick på detsamma som Erik Olssons motion, så och då jag är öfvertygad, att sedelutgifningsrätten både kan och bör fräntagas de enskilda bankerna, yrkar jag nu afslag å punkten och bifall till Erik Olssons motion. En ledamot af Sammansatta Banko- och Lag-Utskottet gaf oss visserligen förliden gårdag erfarenhet derom, att det icke är rådligt uppträda i dessa frågor, om man hyser åsigter, som äro stridande emot hans, men jag har likväl den förmåtenheten att yrka afslag å punkten, helst densamma är beslätad med den fråga, som förliden gårdag behandlades. Enligt min åsigt kan landets befolkning indelas i två klasser. Till den ena höra mindre bemedlade jordbrukare och näringsidkare, och är det dessa, som bära tyngden af den nuvarande banklagstiftningen. Till den andra klassen höra mera bemedlade jordbrukare och kapitalister, hvilka, de må nu vara bankdelegare eller ej, af nuvarande banksystemet skörda fördel. Huruvida detta är billigt och rättvist, öfverlemnar jag åt en hvar att sjelf bedöma. För min del motsätter jag mig bifall till Utskottets hemställan, men har icke något emot att punkten varder till Utskottet återremitterad.

Herr Ahlgren: Jag har begärt ordet för att nedlägga min protest emot de åsigter, som här blifvit uttalade emot de enskilda bankerna samt i förening dermed i korthet till besvarande upptaga en och annan af de framställda anmärkningarne. Motionären yrkar, att ingen ny enskild bank hädanefter bör oktrojeras med sedelutgifningsrätt, och kan jag i anledning deraf icke underlåta att påpeka, att om de enskilda banker, som nu finnas, skulle vara i behof af skydd, så är det ifrågavarande förslaget

onekligen ett sätt att stödja dem. För min del anser jag dem emellertid icke vara i behof af ett dylikt skydd och skulle därför det väckta förslaget tilläfsventyrs hafva en alldeles motsatt verkan mot hvad motionären åsyftat. Vidare afser motionen att, när oktrojen för nuvarande enskilda banker tilländalöper, sedelutgifningsrätt äfven för dem måtte upphöra. Jag anser, att detta skulle vara ett högst olyckligt steg, och att de, som deraf mest skulle komma att lida, blefve landtbrukarne, i hvilkas intresse man nu påyrkar indragning af sedelutgifningsrätten för bankerna, ty erfarenheten har visat, att i jordbruksfastigheter intecknade skuldebref till stora belopp nu användas såsom grundfondshypothek i de enskilda bankerna, men dessa skuldsedlar skulle genom den föreslagna förändringen till större eller mindre del sannolikt komma att uppsägas, hvarigenom landtbrukarne skulle råka i vida större förlägenhet än den, hvaruti han nu anser sig befinna. Hittills hafva kanske jordbrukarne varit de enda, som kunna sägas i bankerna hafva haft stående lån, enär deras inteckningar, hvilka användts till grundfondshypothek, legat i bankerna i många år och vanligtvis uppsagts endast i det fall, att ränta å dem icke inom bestämd tid blifvit erlagd. Det vore visserligen önskvärdt, att enskilda bankerna kunde nedsätta räntan till 3, 4 à 5 procent, men med afseende å nuvarande förhållanden låter väl detta sig svårligen göra, och tror jag dessutom, att det är vida bättre att hafva tillfälle få låna penningar, äfven mot 6 à 7 procent, än att tillfälle till lån alls icke skulle sig erbjuda, hvilket i viss mån otvifvelaktigt kommer att inträffa om de enskilda bankerna blifva indragna. — En representant från Stockholm yttrade att, såsom förhållandet nu är, kan man icke få belåna första inteckningen å 20,000 R:dr i en egendom värd 200,000 R:dr, och vill jag härtill blott genmäla, att en sådan inteckning säkerligen med nöje skall emottagas såsom grundfondshypothek i en eller annan enskild bank, som kan komma att bildas, samt att, ju flera banker som finnas, ju lättare yppar sig tillfälle att använda en dylik inteckning. Vidare yttrade samme talare i fråga om kassakreditiv, att i öfverföringsafgift tagits i enskilda banken här i Stockholm 2 procent; det kan visst vara möjligt att, någon kortare tid, sådant skett, och vill jag ej bestrida hans uppgift i detta fall, men såsom regel gäller annars, att för närvarande erlägges i kreditivafgift 1 procent samt i öfverföringsafgift $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{4}$ procent. En annan ledamot, om jag ej missförstod honom, yttrade, att sedelutgifningsrätten icke vore någon egentlig fördel för de enskilda bankerna. Så är förhållandet i de större städerna, hvarest de enskilda bankerna skulle kunna fortsätta sin verksamhet utan sedelutgifningsrätt, hvaremot i de mindre städerna bankerna af sig sjelfva skulle upphöra, om sedelutgifningsrätten borttoges. En talare till venster om mig ordade om, att landtbruket vore stjufigmoderligt behandladt, och anförde, bland annat, att förr i verlden det icke var så noga enskilda personer emellan, om ej räntan vid förfalltiden erlades. Jag kan med anledning häraf endast beklaga, om så förr tillgått, och lyckönska oss att mera akkuratess i affärer, genom bankernas medverkan, gjort sig gällande. Samme talare ansåg, att en normalställning i våra affärsförhållanden skulle inträda, om privatbankerna afskaffades; jag deremot vågar hysa en alldeles motsatt åsigt, ty bristen på rörelsekapital skulle göra sig för mycket kännbar, om de enskilda bankernas verksamhet

upphörde. Dessutom tror jag, att det klander mot privatbankerna, som inom och utom Riksdagen förspörjes, skulle tystna, om sådana banker kunde inrättas, der äfven mindre goda papper, sådana för hvilka någon kredit icke bör ifrågakomma, kunde belånas; men detta är väl lika omöjligt åstadkomma här i Sverige som annorstädes. Olägenheterna af de enskilda bankerna anser jag ganska ringa i jämförelse med de fördelar de bereda, hvarföre jag för närvarande och intill dess ett bättre förslag framlägges, icke kan biträda motionen. Om Riksbanken kunde öfvertaga hela den penningarörelse, som nu af de enskilda bankerna bedrifves, så skulle förhållandet gestalta sig helt annorlunda. En återremiss af punkten skulle ej tjena till något, utan kommer i så fall Utskottet allenast att återlemna den till Kammaren, med anmodan till Kammaren att i saken fatta beslut, hvarföre jag bifaller punkten i befintligt skick.

Herr Key: Ingen kan lifligare än jag erkänna de förbindelser, hvori vi stå till de svenska privatbankerna både för det solida sätt, hvarpå de i allmänhet blifvit administrerade, och för den lyftning de i många fall gifvit åt jordbruket och öfriga näringar. I synnerhet var detta händelsen i början af 1830-talet, då de första privatbankerna kommo till stånd. De gjorde mera afseende på jordbruket och dess behof, än hvad som nu är förenligt med god bankton. De lemnade nemligen lån med omsättning af en tredjedel hvar sjetten månad, hvarigenom hela lånet återbetaltes först inom en tid af $1\frac{1}{2}$ år. Detta ansågs emellertid icke bankmessigt, icke nog utländskt, att lånerörelse skulle à toute prix ställas på korta papper och på vaxlar, och banklagen af år 1864 såg dagen. Sedan dess hafva en mängd privatbanker uppstått med ens, så att, enligt ett 1866 utgifvet arbete af en känd statistisk författare, privatbankernas och bankkontorens antal då uppgick till 107. Jag vill icke säga, att den nu rådande finansiella förlägenheten är en följd af denna banklagstiftning ensamt, ty orsakerna dertill äro många andra; men då man hör omtalas alla dessa kassabalanser och rymningar, förfalskningsbrott och själfmord, då man varseblir alla dessa förvillelser i det allmänna rättsbegreppet, som nu så ofta ega rum, kan man väl då förneka, att banklagstiftningen eger äfven sin andel häri?

I Frankrike, der sedelutgifvande privatbanker icke finnas, pågår för närvarande en strid emellan dem, som önska sedelutgifningsrätt medgifven enskilda banker, och dem, som vilja bibehålla det nuvarande systemet. Den ifrigaste och skickligaste försvararen för sedelutgifningsrätt, Michel Chevalier, har uppställt följande villkor för densamma och betraktar dessa nära nog som axiomer; han säger: En banksedel är en förbindelse af ett bolag, det må nu åtnjuta större eller mindre inflytande och kredit, att betala vid uppvisandet och till innehafvaren en viss summa i guld eller silver. Något annat är den icke. Detta är dess karakter. Men hvilka äro deremot de villkor, den måste uppfylla för att kunna erbjuda tillräcklig säkerhet, så att dess vaxlingsförmåga af guld och silver är så betryggande som möjligt? — Denna fråga besvarar han sålunda, att om en bank, som har att möta den dubbla ansvarigheten af cirkulerande sedlar, betalbara vid anfordran och depositioner med à vista-förbindelser, skall

befinna sig i en säker ställning, så måste den hafva sina tillgångar rörliga, det vill säga:

att dess innehafvande växlar äro goda och på korta förfallotider,

att försträckningar, meddelade på valutor, ställas så, att de kunna lätt och hastigt åter inflyta,

att banken dessutom eger en stark kassa af klingande mynt, af guld och silfver.

Enskilda banker med stora utelöpande sedelmassor och à vista-förbindelser, hvilande på säkerhet af hus i städer och fastigheter på landet samt utan ett enda öre i guld och silfver, något sådant har deras varmaste förespråkare i Frankrike helt säkert aldrig drömt om.

Den talentfullaste kämpen för Frankrikes nu bestående banklagstiftning, den icke mindre utmärkte statsekonomen Wolowski, framhåller såsom en passion hos dem, som säga sig vara bankfrihetens anhängare, att ensamt fästa sig vid friheten att utgifva sedlar, och rekommenderar, vid sidan af en enda sedelutgifvande bank, depositionsbanker och folkbanker efter Schulze-Delitschs method, af hvilka sistnämnde i December 1865 Tyskland egde ej mindre än 961 stycken. Han anför derjemte den bekante Rossis yttrande: att den fria täflan i fråga om banker innebär en fara, som intet civiliseradt lands lagar böra tolerera. "Lika så gerna kan man tillåta obehindradt anläggande af krutbruk midt i städerna." Den fria täflan i fråga om banker är icke fullkommandet, icke kreditens mognad, det är dess barndom eller rättare dess ålderdomssvaghet. Olägenheterna, säger han vidare, af detta system är ett missbruk, en öfverdrift af enskildt intresse på bekostnad af det allmännas, ett sätt att rikta skickliga spekulanter på allmänhetens bekostnad, framför allt de arbetande klassernas, och han tillbakavisar därför hvarje tanke på den fria täflan i fråga om sedelutgifvande banker. "Deltagarne i en bank kunna förfara i sina transaktioner som dem bäst synes, men aldrig så, vare sig detta företag är ett Statens eller enskildt, att banken genom sina operationer störande ingriper i deras förmögenhet, som med dem icke hafva något att skaffa." Af dessa citater framgår, att den fria sedelutgifningsrättens anhängare i Frankrike icke tänkt sig denna på samma grunder som våra den högre finansens män, och att till dess motståndare räknas flere af nutidens ryktbaraste nationalekonomer, med åsigter liknande dem som nu förfäktas af le gros bon sens hos oss. Man måste vara antingen mycket entusiast eller mycket intresserad, för att vilja försvara vårt närvarande tillstånd såsom ett godt och påstå att vi ega ett sundt och naturligt banksystem. Hvarken Norge, Danmark eller Finland eger denna brokiga massa af sedelutgifvande banker som vi. Norges bank är visserligen en privatbank, men en enda, och ställd under Stortingets omedelbara kontroll.

Då jag anført alla dessa yttranden och förhållanden från utlandet, har jag ock angifvit den ståndpunkt, på hvilken jag sjelf i denna fråga i all anspråklöshet befinner mig; men tillika ber jag att få erinra ytterligare om det förslag, som år 1860 afgafs af finanskomitén, och hvilket snart torde komma under ompröfning. Detta förslag är nemligen såsom föremål för en motion upptaget af en ledamot inom denna Kammare. Anmärkningar mot detta förslag kunna göras och hafva äfven blifvit gjorda.

gjorda, och antagas kan det väl icke utan åtskilliga väsendtliga modifieringar, men det innebär dock i sig mycket, som är förtjent af behjertande, och torde särdeles lämpa sig vid uppgörande af en kompromiss mellan det allmännas och det enskildas intressen. Vill man beträda en ny väg, så är det nödvändigt att slå en brygga öfver det gapande svalget emellan det nuvarande och det kommande. Endast derigenom kunna stora samhällsvådliga rubbningar, olycksfall och skakningar undvikas.

Med anledning häraf och ehuru Första Kammaren afslagit Herr Eric Olssons motion, anser jag tillfället vara lämpligt att afgifva en opinionsyttring, ty något annat kan det nu icke blifva. Jag får därför föreslå:

att Andra Kammaren, med anledning af Herr Eric Olssons motion: "att ingen ny enskild bank hädanefter oktrojeras med sedelutgifningsrätt, och vidare att när oktrojen för nuvarande enskilda banker tilländalöper, sedelutgifningsrätt äfven för dem måtte upphöra," ville sagda motion till Sammansatta Banko- och Lag-Utskottet återremittera; samt att Kammarerna, med erkännande af behovet att Riksbanken utvidgas och omorganiseras på lämpligt sätt, så att öfvergången från det närvarande banksystemet icke kommer att störande ingripa uti Statens och den enskildes hushållning, för sin del beslutar anmoda Utskottet att till Riksdagen afgifva förslag till de förberedande åtgärder, som för åstadkommande af en ny banklagstiftning kunna anses erforderliga.

Herr A. von Proschwitz: Motionären har uti sin ifrågavarande motion ej blott afgifvit förslag om bankovinstens användande, utan äfven hemställt, att ingen ny enskild bank hädanefter må oktrojeras med sedelutgifningsrätt och att, när oktrojen för nuvarande enskilda banker tilländalöper, sedelutgifningsrätt äfven för dem måtte upphöra. I följd af Riksdagens redan fattade beslut i afseende på bankovinstens användande, är den förra delen af motionen redan afslagen. Om Riksdagen deremot skulle bifalla den sednare delen af motionärens förslag, skulle många orter derigenom råka i förlägenhet. Jag känner flera enskilda banker, hvilkas oktroj snart tilländagår; och i deras ställe skulle således några nya icke kunna uppstå. Jag känner äfven flera filialbanker, hvilka redan sökt och erhållit tillstånd att ombilda sig till enskilda banker. Det finnes äfven redan färdigbildade bankaktiebolag, hvilka sökt oktroj, bland andra ett i Uddevalla. Om nu denna ansökning af Regeringen afslögs, så skulle denna viktiga plats, der en betydlig spanmålshandel och industri ega rum, sättas i heroende af banker å andra platser. Bättre än att afslå ansökningar om oktroj är då, enligt min tanke, att föreskrifva, att de banker, som hädanefter bildas, få underkasta sig de förändringar i banklagstiftningen, som under oktrojtiden kunna uppstå. Jag får därför föreslå, att Kammarerna för sin del behagade besluta: att hvarken ny oktroj för nu existerande enskild bank med sedelutgifningsrätt må utfärdas, eller ny sådan bank oktrojeras annorledes än med det förbehåll, att de skola vara skyldiga underkasta sig de föreskrifter, som angående sedelutgifningsrätten framdeles kunna varda stadgade.

Herr Lindström: Om man icke vore fullt öfvertygad, att motionären med sitt förslag icke blott menade väl, utan äfven hade fullt all-

var, skulle man vara frestad att tro, att förslaget innebar en grym ironi. Motionären säger, att han ånyo framlagt förslaget, uppmuntrad af det gillande det vid förra riksdagen rönt af många fosterländskt sinnade inom båda Kamrarna. Såvidt jag af protokollen kan finna, har vid den riksdagen icke någon röst, icke ens motionärens, höjts för bifall till förslaget i den del hvarom nu är fråga. Den uppmuntran, förslaget rönt, skulle väl då ligga i det enhälliga afslaget, och samma uppmuntran torde äfven denna gång komma förslaget till del. Det synes vara angeläget att, innan man framkommer med ett så genomgripande förslag, icke blott en noggrann utredning af frågan föregått, utan äfven att man visar hvad man vill sätta i stället för det man vill förstöra.

Motionären har i sin vid förra riksdagen väckta, nu åter upptagna motion yttrat, att en af de stora olägenheter, som vidlåda våra privatbanker, är att de under gynnsamma tider villigt gifva lån på billiga villkor, men att de under brydsamma förhållanden knyta till pungen. Att de lemna lån på billiga villkor torde väl icke böra bliwa föremål för klander. Att de åter under brydsamma förhållanden knyta till pungen och icke i rörelsen utsläppa dessa sedelmassor, öfver hvilka så mycket klagas, torde väl ligga lika mycket i deras som i landets välförstådda intresse. Förfara de annorlunda än jordbrukaren, som, då han får en god skörd, utbjuder denna till lågt pris, men, då den utfaller dåligt, håller på sin vara och söker betinga sig högre pris? Klandrar man icke detta förfaringsätt hos den enskilde näringsidkaren, hvarföre då klandra det hos privatbankerna?

Vidare har motionären påstått, att privatbankerna bedrifvit ett legaliseradt procenteri. Detta är en hård beskyllning, som blifvit utkastad, en beskyllning som här icke bör uttalas med mindre den kan bevisas. Jag känner icke någon lag, som legaliserar procenteri, och äfven om någon privatbank skulle gjort sig skyldig till en viss hårdhändthet mot sina kunder, bör man icke derföre skära alla privatbanker öfver en kam.

En talare har sagt, att privatbankerna ledt penningarörelsen ur den fära, hvari den förut gått. Hvilken var då denna fära? Jo, de kistor, der penningarne förut lågo gömda. Der hafva privatbankerna sökt upp penningarne, och det är privatbankernas stora förtjenst att hafva hopsamlat de skrinlagda kapitalen och åter spridt dem i rörelsen, hvarigenom de kommit landets försummade näringar till godo. Det är den nya fära uti hvilken de blifvit ledda, och detta bör väl snarare vara en anledning till tillfredsställelse än till klander.

Samma talare har påstått, att privatbankerna hållit räntan för hög. Jag har dock i min hand tvänne de sista kvartalsrapporterna för föregående år, hvaraf synes att utlåningsräntan i de flesta fall icke öfverstigit 6 procent och aldrig öfverskridit 7 procent. Under innevarande år har den i allmänhet varit lägre. Kan då med fog sägas att räntan hållits för hög?

En talare å Stockholmsbanken har uppgifvit, att kreditavgiften i Stockholms enskilda bank är öfver 2 procent, och att således ett kreditiv derstädes årligen kostar 8 å 10 procent. Om nu detta är förhållandet, så bevisar det blott att de, som häraf begagna sig, anse det vara med sin fördel öfverensstämmande. Nämnade talare tyckes dock förblanda

kreditivrörelse och förlagsrörelse, men jag ber att få fästa hans uppmärksamhet på att det är alldeles skiljda saker. De flesta, som i bankerna äga kreditiv, anse denna kreditivavgift väl uppväga de stora fördelar kreditivrätten tillskyndar, bland hvilka der icke är minst att erhålla högre ränta på insatta medel än som beviljas vid upp- och afskrifning.

Det förhållande, som samma talare framhållit, att en eller annan räntmästare vore tjänsteman i en enskild bank, förtjenar icke att besvaras. Icke kan man väl låta privatbankerna falla, blott derföre att en eller annan kamererare i en privatbank tillika är en Statens tjänsteman?

Den egentliga grunden till det missnöje, som råder mot privatbankerna, är väl någon annan än den, att icke alla blifvit af dem så betjenade som de önskat. Jag tror att grunden ligger djupare och att man icke gör orätt i att söka den. Jag söker den bland annat uti en af de dödssynder, mot hvilka man, uti det tempel som reser sig här nära intill, ristat en varning i sten — uti den gamla svenska välbekanta afunden. Och dock tror jag, att det finnes en grund för ett berättigadt missnöje, hvilken består deri att man anser en verklig fara ligga i privatbankernas stora sedelutgifningsrätt. De, som hysa denna åsigt, vilja dock icke förstöra privatbankerna, men de vilja ställa dem på deras rätta ståndpunkt. Jag kan icke heller neka, att jag anser, att vår privatbankslagstiftning lider af vissa fel, som man bör söka att rätta. Då jag deltog i förarbetena till nu gällande privatbanklag, tillhörde jag icke den majoritet, som förordade denna lag i alla dess delar. Jag ansåg nemligen att en gräns för sedelemissionen borde sättas och nödiga garantier föreskrifvas för att åt privatbankerna gifva allt det förtroende, de böra ega. Frågan är dock nu icke att ändra banklagstiftningen. När den frågan kommer före, låtom oss då söka ställa saken så att man icke vidare behöfver befara dessa anlopp, men låtom oss icke förstöra dessa banker, som varit mäktiga häfstänger för vår industri.

Jag har mycket hört talas om hvad man skulle sätta i stället för dessa privatbanker, som man så mycket fördömer. Jag har hört att förtroendet till Riksbanken är så stort, att man anser den kunna supplera privatbankerna. Man har nemligen föreställt sig att, genom att år från år bibehålla bankovinsten åt Riksbanken, man skulle kunna göra privatbankerna umbärliga. Men dermed har man icke fyllt den lucka, som skulle uppstå om privatbankernas sedelutgifning indrogs, såvida man icke ville berättiga Riksbanken att, utöfver dess nuvarande sedelstock, utgifva ytterligare 20 millioner riksdaler i sedlar, motsvarande det belopp som privatbankerna hafva i rörelsen. Det vore dock, enligt min tanke, ett vådligt steg. Fruktar man redan nu, som många göra, för Riksbankens förmåga att uppehålla myntvärdet, då Riksbankens metalliska kassa blott utgör 10 millioner riksdaler, hurudant skulle förhållandet blifva om Riksbanken finge 20 millioners ökad sedelutgifningsrätt? Man tror kanske att det kommer på ett ut, om Riksbanken eller privatbankerna hafva hela denna sedelutgifningsrätt. Men man bör icke glömma, att hvad Riksbanken icke kan göra, utan att förtroendet för densamma deraf inverkar, eller vidtaga utomordentliga åtgärder för sin metalliska kassas bevarande, såsom t. ex. att anskaffa utländsk kredit, det kunna privatbankerna göra

och derigenom stödjade Riksbanken. Detta göra också privatbankerna ständigt, ehuru man i allmänhet icke känner något derom.

En talare har påpekat förhållandet i Frankrike, der centralisationen i bankväsendet likasom i mycket annat gått till ytterlighet. Men för honom torde icke vara obekant, att just i det landet man är mindre än belåten med den nuvarande ställningen, och att en stark strid pågår, som har till mål att få bankrörelsen fri, och derhän skall man slutligen komma äfven der. Om man emellertid i Frankrike kunnat umbära sedelutgifvande privatbanker, så kommer det sig deraf, att man der rör sig så mycket med vexlar, hvilka supplera privatbankssedlarne. Dessa äro också egentligen ingenting annat än vexlar, och detta har den nämnde talaren åtminstone tyst medgifvit, då han uppläste ett yttrande af en fransk stats-ekonom.

Samme talare yttrade äfven, att då privatbankerna först uppkommo här i landet, sökte de att gagna jordbruket, men att de banker, som sedan tillkommit, icke i detta afseende gjort den nytta, som man af dem väntat. Jag vågar dock vara af en annan tanke och jag vågar hålla före att just jordbruksnäringen blifvit af privatbankerna tillgodosedd, ehuru icke genom stora lån på långa tider eller genom s. k. omsättningslån. Om man ville genomgå privatbankernas lånehandlingar, så skulle man finna att de flesta af dem tillhöra jordbrukare, om ock ej de mindre bland desse. Hos oss, likasom i andra länder, har man inrättat hypoteksbank-er och i dessa inrättningar böra jordbrukarne företrädesvis söka sina, lån, när de vilja hafva sådana på lång tid. Den värde talaren torde så mycket bättre inse detta, som just en af de författare, han citerat, påpekat, att en af de största faror, för hvilka en sedelutgifvande bank kan utsätta sig, är att utsläppa penningar på långa tider.

Det är märkvärdigt, huru meningarne den ena riksdagen gå i olika riktning mot den andra, och huru man hoppar från den ena öfverdriften till den andra. För några riksdagar sedan anfördes mot privatbankerna, att de voro monopoliserade anstalter, som blott gynnade några enskilde, och att privatbankrörelsen borde göras fri. Jag stod då på samma sida, men jag gjorde det under förutsättning att vissa nödiga garantier skulle stadgas. Så skedde dock ej. Visserligen blef den så kallade nyttighetspröfningen Kongl. Maj:t förbehållen, men på samma gång gafs en vink åt Regeringen att icke neka oktroj åt dem, som ville etablera en bank; och ingen, som kunnat fullgöra de prestanda, lagen föreskrifver, har blifvit nekad oktroj. Då sades att privatbank-lagstiftningen icke var nog fri. Nu, sedan större frihet blifvit beviljad, vill man hafva bort dem. Ehuru på sednare tider åtskilliga nya banker uppkommit, är rörelsen icke derföre så lönande som förut, och flera af de nyinrättade bankerna äro på väg att uppgå i äldre. Detta visar, att bankrörelsen numera icke är så lönande som man från många håll påstått, och att denna sedelutgifningsrätt icke är så vinstgifvande som man tror. Det visar äfven, att det icke är bankerna sjelfva, som bestämma sedelutgifningens belopp, utan att det är rörelsens behof. Ehuru bankerna söka hålla så mycket sedlar som möjligt utelöpande, finner man dock, att, så snart de vilja gå utöfver rörelsens behof, sedlarne strömma tillbaka till bankerna. Tag bort sedelutgifningsrätten, och all privatbanksrörelse blir omöjlig.

Det hör visserligen strängt taget ej till det nu förevarande ämnet att uttala sig om de förändringar uti nu gällande banklagstiftning, som kunna anses af behovet påkallade. Frågan rör egentligen privatbankernas upphörande eller fortvaro; men då äfven åtskilliga förslag till förändringar i banklagen blifvit väckta, hvilka skola af Kammaren pröfvas, anhåller jag att i ett sammanhang och medan jag nu har ordet, derom få i korthet framlägga min åsigt.

Jag anser då i fråga om sedelutgifningen, att en förändring i sedelvalörerna utan men för rörelsen borde kunna ega rum, och i detta fall skulle jag anse, att tiden för en sådan förändring när som helst kunde vara inne. Likaledes tror jag, att det ej mindre för allmänheten än för privatbankerna sjelfva skulle vara godt och fördelaktigt, om rapporter rörande bankernas affärsställning oftare än nu är fallet utgäfvess, ty derigenom skulle ju afväpnas det missnöje som försports emot dessa anstalter, för det att de, som man påstår, vid hvarje kvartals slut tillställa en kris, allt för att visa en så mycket som möjligt favorabel ställning. Och hvad beträffar de sedelutgifvande bankernas skyldighet att med silfver inlösa sina sedlar, så, ehvad än utgången må blifva af det vid innevarande riksdag väckta förslaget till förändring af 72 § Regeringsformen, tror jag, att, i hvilket fall som helst, en sådan skyldighet bör kunna utan men för Riksbanken privatbankerna åläggas, och att de deraf sjelfve skulle draga största fördel, icke minst ifall förtroendet till dem derigenom kunde ökas; börande man dock härvid icke förbise, att den större nyckenhet af silfver, som till följd häraf skulle komma att i kassorna behållas, alltid medförde en icke obetydlig uppoftning för landet på det hela.

Det torde ej vara nödvändigt att för närvarande ingå i vidare utredning af dessa och dithörande frågor, dem man i sinom tid får tillfälle att diskutera; och det föreligger nu endast att yttra några ord om det af några föregående talare framställda yrkande om återremiss af den föredragna punkten. Man har i detta afseende tänkt sig, att Utskottet kunde företaga Herr Erik Olssons förslag till ny behandling i sammanhang med handläggningen af en af Herr Mannerskantz afgifven motion. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att dessa begge förslag icke ega ringaste gemenskap med hvarandra, utan snarare föra i alldeles motsatt riktning. Herr Mannerskantz' förslag afser nemligen alls ingen förändring i privatbanklagstiftningen. Han har upptagit Finanskomitéens Betänkande utom i de delar, der ändringar i banklagstiftningen på grund af samma betänkande redan egt rum; och, såsom bekant, var det just i enlighet med de af Finanskomitéen gjorda förslag, som den stora och genomgripande förändringen i berörda lagstiftning vid 1862—1863 årens riksdag åvägabragtes. Någon återremiss i det ofvan angifna syftet kan således uppenbarligen icke ega rum.

Att återigen för det af den värde talaren från Calmar län uppgifna ändamål visa ärendet åter till Utskottet, låter sig så mycket mindre göra, som hans förslag innefattar en alldeles ny motion, hvilken icke kan annat än i vanlig grundlagsenlig ordning framläggas och pröfvas. Jag har äfven hört, att man ämnade begära återremiss för att åstadkomma ett beslut i enlighet med ett inom Första Kammaren framställt förslag att en underdånig skrifvelse måtte till Kongl. Maj:t aflätas, med hemställan

om utfärdande af den bestämmelse, att de privatbanker, som hädanefter beviljades oktroj, måtte förpligtas att underkasta sig de förändringar i banklagen, hvilka under tiden för deras oktroj kunde komma att beslutas. Jag tror, att en sådan bestämmelse icke kommer att tjena till någonting, ty långt ifrån att några nya privatbanksinrättningar under den närmast kommande tiden äro att förvänta, synes tvärtom all anledning vara för handen, att antalet af de nu förefutliga kommer att nedgå.

Det skulle kunna vara mycket att i detta ämne tillägga; men jag vill ej längre sätta Kammarrens tålmod på prof, och åtnöjer mig derför för närvarande att yrka bifall till Utskottets Utlåtande, slutande med den önskan, att dylika fruktlösa förslag som det förevarande ej snarligen måtte återkomma och onödigtvis upptaga en tid, som kunde och borde bättre användas, ehuru jag upprigtigt bekänner mig hysa endast en svag förhoppning om uppfyllandet af denna önskan, — ty det är och förblifver dock en sanning att människans snille aldrig är fruktbarare, än då det gäller att finna på — det fruktlösa.

Herr Grefve Posse: Det allmänna och högljudda ropet emot privatbankerna och särdeles deras sedelutgifningsrätt manar en hvar att undersöka och göra sig reda för, om och i hvad mån det nuvarande bank-systemet är behäftadt med olägenheter och vådor. Under allt tal om dessa förekommer en omständighet af särdeles anmärkningsvärd beskaffenhet. Man hör nemligen allmänt erkännas, att privatbankerna skötas bra, och under denna riksdag har det funnits mera än en talare, hvilken icke varit särdeles vänligt stämd emot dessa inrättningar, som likväl på det fördelaktigaste vitsordat det sätt, hvarpå de fullgjort sina åligganden, liksom det blifvit allmänt medgifvet, att de mäktigt bidragit att lifva och utveckla landets industri och rörelse. Äfven en annan omständighet förtjenar att tagas i betraktande. Man klagar öfver och klandrar det bestående förhållandet, men sällan eller aldrig förspörjes det, att man har någonting annat att sätta i stället.

Äfven jag hyser den åsigt, att i det närvarande systemet och särskildt beträffande sedelutgifningsrätten finnas åtskilliga svagheter och brister; men ingalunda anser jag dessa vara af den beskaffenhet, att jag vill bidraga att helt och hållet stryka bort de enskilda bankerna, utan att hafva andra och bättre institutioner att ersätta dem med. Skadan af ett sådant tillvägagående är väl alldeles obestriddig; den kan till och med i bestämda siffror angifvas. Dessa siffror visa nemligen, att samtliga bankernas utelöpande sedelstock bestiger sig till ett belopp af 34,495,000 R:dr. Om derifrån nu frändragas Riksbankens i enskilda bankernas vård befintliga sedlar, eller 14,900,000 R:dr, återstå för privatbankernas räkning utestående summa af 19,595,000 R:dr, en ganska respektabel summa, som likväl måste återgäldas, då sedelutgifningsrätten upphör. Detta är likväl den minsta olägenheten, ty man måste påminna sig, att sedelutgifningsrätten grundar sig på s. k. grundfondshandlingar till ett belopp af omkring 30 millioner riksdaler, och att två tredjedelar häraf antagligen utgöras af in-tecknade skuldebref. När alltså sedelutgifningsrätten upphör, skola bankerna ej vidare ega anledning att gömma på dessa handlingar, och följden deraf skall blifva den, att hela massan af in-teckningar

blifva till betalning uppsagda. Det skulle genom sedelutgifningsrättens indragning således uppstå en likvid om sammanräknade 40 millioner riksdaler; och jag frågar: är landet beredt på en sådan likvid? Kan det under närvarande förhållanden fullgöra densamma? Man måste, tror jag, besvara den frågan med ett obetingadt nej!

Det är således, enligt min tanke, omöjligt att förnuftsenligt komma till annan slutsats, än att det föreslagna upphörandet af de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt på det sätt motionären tänkt sig frågans lösning är en rent af överkställbar åtgärd. Man kan dekretera densamma, men den låter sig icke med ett penndrag genomföras, utan kan endast åvägbringas successivt och genom samtidigt införande af ett annat system, som ersätter det gamla.

Jag uttalade nyss den åsigt, att äfven det nuvarande systemet och särskildt sedelutgifningsrätten hade sina betänkliga sidor. Dess egentliga vådor synas mig vara tvänne. Den ena består deri, att sedelutgifningen bestrides af korporationer, hvilka äro alldeles fristående från den institution, som har till uppgift att upprätthålla sedelvärdet. Privatbankerna kuuna alldeles oberoende af Riksbanken öka sin utelöpande sedelstock i en högst betydlig grad; och om på detta sätt ett missförhållande skulle uppstå emellan de utelöpande sedlarne och den i Riksbanken ineliggande silfvervalutan, eger Riksbanken ej i sin magt att genom något direkt eller indirekt ingripande minska den häri liggande fara. Den andra vådliga sidan af sedelutgifningsrätten igenfinnes i det förhållande, att privatbankerna ega tvänne särskilda och i visst afseende mot hvarannan stridiga skyldigheter: att nemligen på en gång möta sedelhafvaren med vexling eller inlösa sina förbindelser, och derjemte i största möjliga mån uppsamla kapital genom att upptaga depositioner och giromedel, hvarigenom de ikläda sig à vista och på kort tid förfallande förbindelser till ett belopp, som ej alltid står i ett riktigt förhållande till den befintliga kontanta valutan. Dessa vådor hafva väckt betänkligheter hos mig så väl som hos många andra och utgjort en af de måhända viktigaste anledningar till ropet emot sjelfva bankerna

Emellertid har, såsom sagdt, aldrig något positivt förslag till en ny och tillfredsställande bankorganisation blifvit för allmänheten framlagdt. Då jag säger detta, undantager jag naturligtvis det af Finanskomitéen utarbetade; och såvida man vill inlåta sig på en reorganisation, skulle jag för min del helst vilja inslå på den väg, som i detta sistnämnda förslag blifvit följd, att nemligen Riksbanken ordnades på tvänne afdelningar och sålunda bildade en vexlings- och en lånebank, samt att enskilde delegare i densamma till någon del inrymdes. Ty derigenom skulle banken utan tvifvel vinna i styrka och fasthet samt kunna operera med större trygghet än hitintills likasom till större gagn för den allmänna rörelsen.

Det tillhör mig äfven att taga i skärskådande det i motionen framställda yrkandet, att oktroj icke vidare måtte någon ny privatbank meddelas; men jag kan i afseende härå fatta mig ganska kort. För så vidt afsigten dermed skulle vara den att inskränka privatbankernas magt och inflytande, så är det ju alldeles påtagligt, att denna afsigt genom den föreslagna åtgärden långt ifrån befordras utan motverkas, och att densamma länder de befintliga privatbankerna till stor fördel, då den lägger i deras

hand ett monopol, som gör dem på penningemarknaden allenaherrskande och deras tryck ofantligt mycket starkare än nu är fallet. I affärsverlden gifves det blott ett korrektiv emot ett förtryckande en- eller fåvälde: det är den fria konkurrensen; och bankinstitutionerna böra aldraminst vara derifrån befriade.

I förevarande fråga har Första Kammaren fattat beslut i enlighet med Utskottets afstyrkande Utlåtande. Om nu denna Kammare skulle besluta sig för återremiss, kan någon praktisk påföljd deraf icke uppkomma. Kunde någon sådan förväntas, skulle jag vilja framställa ett yrkande i enlighet med Finanskomitéens förslag. Nu ämnar jag att afgifva min röst för det förslag, bland dem som komma under votering, hvilket närmast öfverensstämmer med de åsikter jag vid detta tillfälle haft äran uttala.

Herr Friherre Gripenstedt: Innan jag ingår i sjelfva ämnet, ber jag att få fästa uppmärksamheten på de ovanliga förhållanden, under hvilka denna fråga nu förekommit till öfverläggning inom Representationen. Den har, såsom bekant, blifvit bragt å bane genom en motion, som väckts inom denna Kammare och hvilken i och för sig ej saknar en viss märkvärdighet. Alla torde vi vara ense derom, att det är en vigtig och genomgripande fråga, som här föreligger, och att den äfven blifvit af Utskottet så uppfattad, bevisas bäst af de här förut återopade ordalagen i detta Betänkande. Men då hade man väl också bort kunna förvänta, att, när förslag till så magtpåliggande förändringar väckas, motionären skulle hafva låtit sig angeläget vara att lemua en utredning af frågan, som kunde vara åtminstone i någon mån tillfredsställande. En föregående talare har dock redan påpekat det märkliga förhållandet, att denne motionär icke det aldra ringaste motiverat sitt förslag. Hela utvecklingen af hans motion upptager blott 7 å 8 rader, och dessa handla för öfrigt om en helt annan fråga, nemligen om bankovinstens användande; och efter en sådan inledning får man uti de sista raderna, liksom på köpet, ett förslag derom "att ingen ny enskild bank hädanefter skulle oktrojeras med sedelutgifningsrätt och att, när oktrojen för nuvarande enskilda banker löper till ända, all sedelutgifningsrätt äfven för dem måtte upphöra." Men för motionärens framställning i denna del har han icke uti motionen anført det ringaste skäl eller bifogat någon slags utredning. I sanning, när det kan hända, att förslag till genomgripande förändringar i viktiga samhällsangelägenheter på sådant sätt handlost framkastas, och det oaktadt kunna vinna ens något afseende; då tyckes detta verkligen visa, att vi, i parlamentariskt hänseende, befinna oss, om icke alldeles i barndomsåren, åtminstone ej längre än i yuglingaåldern. Jag tror derföre, att Utskottet handlat fullkonligt rätt, då det gjort processen kort med denna motion och för sitt afstyrkande af densamma anført egentligen blott *ett* skäl, hvilket också är, i min tanke, alldeles tillfyllestgörande. Utskottet har nemligen sagt, att, om man nu i detta enstaka fall fattade beslut, skulle sådant, oafsedt alla öfriga skäl hvilka kunde anföras deremot, vara alldeles orådligt, då man icke i sammanhang dermed meddelade de bestämmelser i andra afseenden, som kunde och måste påkallas af en sådan förändring.

Men utom detta skäl ber jag att också få fästa uppmärksamheten på ett annat, som Utskottet endast i förbigående vidrört, då det upplysningsvis i Betänkandet omnämner, hurusom vid nästan hvarje riksdag skiljaktiga och hvarandra mycket motsatta meningar gjort sig gällande angående enskilda bankinrättningar, intilldess Rikets Ständer vid 1862-1863 års riksdag för sin del beslöt en ny banklag. Ja, just den omständigheten, att mycket skiftande, för att icke säga racklande, åsikter i denna fråga gjort sig gällande inom Representationen, förtjenar verkligen att något närmare framhållas, och jag tror ej, att några ögonblick äro illa använda för att taga i betraktande taflan öfver utvecklingen af vår banklagstiftning.

Såsom vi veta, var det först i början af 1830-talet, som enskilda sedelutgifvande banker hos oss uppkommo, och deras antal ökades sedermera successivt, utan att det fanns någon egentlig lag eller allmänt gällande föreskrift för deras verksamhet, hvilken berodde endast på de af Kongl. Maj:t stadfästade bolagsreglor, hvilka i allmänhet formulerades efter hvarandra och hvilkas bestämmelser, — det måste medgifvas — från början ej voro illa uttänkta. Så fortgick det till 1846, då en af Rikets Ständer beslutad särskild privatbankslag af Kongl. Maj:t utfärdades, under form af kongl. förordning. Deretter tillkommo ånyo några privatbanker; men redan 1851 inträdde denna lagstiftning i ett alldeles nytt skede. Rikets Ständer beslöt nemligen vid sistnämnda års riksdag, att de enskilda bankinrättningarne skulle uppföras på en helt annan grund än dittills, i det de ställdes i ett visst beroende af Riksbanken och ansågos kunna ega bestånd utan sedelutgifningsrätt. Deraf uppkom dock nödvändigheten att under en annan form uppmuntra och stödja dessa banker, sedan de icke längre fingo begagna sig af den fördel, som låg i rätten att utgifva egna sedlar, och detta understöd bestod, såsom bekant, deruti, att de nya enskilda bankerna erhöilo en stor del af sina fonder genom lån och kreditiv till nedsatt pris från Riksbanken. Genom beslutet vid 1851 års riksdag, hvilket, såsom utgående från Rikets Ständer allena, fick sin plats i bankoreglementet, hade man sålunda bragt till stånd de så kallade filialbankerna, och år 1852 uppstodo äfven fyra sådana, hvilka erhöilo Kongl. Maj:ts oktroj, ehuru de i sjelfva verket blifvit tillskapade genom Rikets Ständers magt och myndighet, eftersom de från Riksbanken fingo hemta sina tillgångar. Vid den följande riksdagen vidtogos visserligen några förändringar i lagstiftningen för filialbankerna, men systemet bibehölls emellertid orubbadt, och år 1855 tillkommo åter tre nya filialbanker. Äfven vid den tredje riksdagen 1856—1858 vidhöll man med några nya jemkningar samma opinion, hvilket uti denna fråga var något ganska ovanligt, och ökade fonder anvisades till filialbankerna, så att elfva dylika uppstodo år 1858 samt en år 1859. Men från år 1860 hade bladet vändt sig, såsom jag förmodar hufvudsakligen med anledning af Finanskomitéens betänkande, hvaraf man då haft tillfälle att taga kännedom. Man ansåg sig då hafva kommit underfund med, att filialbankerna icke vidare vore lämpliga. De hade visserligen icke, åtminstone så vitt jag vet, gjort sig skyldiga till något missgrepp eller några fel utan tvärtom verkat ganska mycket godt hvar och en på sin ort, men det oaktadt var deras tid nu ute, och man ansåg någon dylik bank icke vidare böra bildas. Sålunda uppstod vid 1860 års riksdag ett slags pausering, men vid 1862—

1863 årens riksdag bröt stormen lös mot filialbankerna; opinionen utdömde dem då alldeles, och Ständerna beslöto för sin del två särskilda lagar, den ena för banker *med* sedelutgifningsrätt och den andra för de banker, som ej ville begagna en sådan rätt. Det förra lagförslaget angående de sedelutgifvande bankerna blef, såsom bekant, af Regeringen sanktionerad och lagen härom utfärdades år 1864; det sednare förslaget åter förföll, emedan det af Regeringen ansågs obehöfligt, då man hade en lag för aktiebolag i allmänhet, hvarunder de icke sedelutgifvande bankerna kunde subsumeras. En fullkomlig vändning i opinionen hade således inträdt, och det märkliga är, såsom en talare redan påpekat, att vid 1862—1863 årens riksdag gick strömmen i en motsatt riktning mot *nu*. *Då* var lösen, att man borde lemna fullkomlig frihet åt enskilda banker att uppstå äfven *med* sedelutgifningsrätt. Till och med den pröfning, hvilken det sammansatta Utskottet, likasom Ständerna, ansåg böra bibehållas åt Regeringen, rörande tillkomsten af nya bankanstalter, och hvilken pröfning i sjelfva verket mindre afsåg, att Regeringen skulle kontrollera nyttan och behöfligheten af bankerna, än att den skulle tillse, huruvida bolagsreglorna stodo i öfverensstämmelse med den nya banklagen, samt huruvida dessa regler i öfrigt voro ändamålsenliga och rimliga — äfven denna pröfning, säger jag, ville man nätt och jemnt medgifva Kongl. Maj:t, och hufvudskälet hvarför den fick i lagen kvarstå, var att man antog såsom gifvet, att Kongl. Maj:t icke vid tillämpningen skulle lägga några hinder i vägen för de enskilda bankernas fria utkomst och utveckling. Så har ej heller skett, utan Kongl. Maj:t har sedan dess bifallit alla ansökningar om privatbankers bildande, så snart lagens föreskrifter i dessa hänseenden blifvit fullgjorda. Hvem skulle väl då kunna tro, att man nu i den offentliga diskussionen lägger Regeringen så hårdt till last, att den endast följt Rikets Ständers egna föreskrifter och gjort till en sanning hvad de sjelfva önskat, eller att de enskilda bankernas frihet blefve faktiskt tillämpad? Och, mine Herrar, ännu 1867, då Riksdagen tillsatte ett Särskildt Utskott för att söka utreda orsakerna till jordbrukets finansiella betryck, ännu då lefde den opinionen, att frihet borde vara grunddraget i lagstiftningen för de enskilda bankerna, såsom man kan finna i den nionde punkten i nyssnämnda Särskilda Utskotts Betänkande, deri Utskottet hemställer: "att en förändrad lagstiftning i afseende å de enskilda bankerna måtte vidtagas, hvilande hufvudsakligen på grunderna af en *större frihet*, så att rättigheten för enskild banks öppnande icke vore underkastad annat vilkor, än att dess reglemente finnes öfverensstämmande med den för dylika banker gällande lag" — hvarefter Utskottet uttalar sina åsikter derom att de enskilda bankerna dels skulle i likhet med Riksbanken vara skyldiga att inlösa sina sedlar med klingande mynt, dels vara underkastade en något strängare kontroll än hittills. Der återfinner man således samma opinion som vid 1863 års riksdag, rörande friheten för de enskilda bankerna, och det måste då förefalla minst sagdt oväntadt, att man nu blott *ett* år sednare finner åsigtarna hafva så helt och hållet vändt sig, att man knappt vet, huru man skall kunna nog häftigt rigta sitt anlopp emot dessa enskilda banker, hvilka man nyss förut funnit så nyttiga och så önskvärda.

Om man nu frågar sig sjelf, hvad orsaken väl kan vara till dessa täta skiftningar i opinionen rörande lagstiftningen för de enskilda bankerna

och särskildt till den vändning, som nu sednast i detta hänseende så plötsligt och våldsamt inträffat; så torde man verkligen stadna i villrådighet för svaret, — jag vet åtminstone icke något giltigt skäl att härtill anföra. Eller hafva dessa banker nu gjort sig skyldiga till någon försummelse? Hafva de öfverskridit eller missbrukat sina rättigheter? Hafva de vållat någon allmän olycka eller förnärmat enskild rätt? — jag har icke hört något sådant ens uppgifvas. Den siste värde talaren har uti ett, såsom mig synes, klart och upplysande föredrag vidrört ett par omständigheter, hvilka skulle kunna framkalla en viss farhåga för de enskilda bankerna; men, mine Herrar, dessa omständigheter äro ingalunda nya, utan hafva alltid funnits till, emedan de ligga i sjelfva sakens natur, och de kunna således icke gerna utgöra grunden för den nu påkomna oviljan mot privatbankerna. De anmärkta olägenheterna hafva dessutom i tillämpningen blifvit så modifierade, att någon egentlig fara deraf icke bör kunna uppstå, och detta har också blifvit bekräftadt af 37 års erfarenhet, under hvilken långa tid, då flera finansiella brytningar inträffat, det visat sig, att de omnämnda betänkligheterna icke medfört några olycksbringande resultat.

Vidare har man på sednare tider förebrått privatbanklagstiftningen i vårt land, att den i afseende på åtskilliga detaljbestämmelser ej skulle vara tillfredsställande, utan stode långt efter de skottska bankerna, hvilka blifvit framhållna såsom mönster för en klok och nyttig bankorganisation. Ja, detta har snart sagdt blifvit en trosartikel och finnes äfven åberopadt uti det nyss omnämnda Betänkandet, som vid förra riksdagen afgafs af det Särskilda Utskottet. På grund häraf har jag sökt skaffa mig närmare kännedom om dessa förhållanden och anställt en speciel jemförelse mellan de svenska och skottska bankerna, men jag får förklara, att denna jemförelse slagit så ut, att de svenska bankerna enligt mitt omdöme ega ett obestriddligt *företråde* framför de skottska. Utan att vara alltför vidlyftig eller ingå i alla de särskilda, onekligen mycket intressanta förhållanden, som en dylik jemförelse företer, ber jag att få anföra åtminstone några hufvudsakliga omständigheter, hvilka otvifvelaktigt skola ådagalägga, att de svenska bankerna, så väl i afseende på organisationens fasthet som i sitt förhållande till allmänheten, ega ett sådant företråde.

Först och främst vill jag då fästa uppmärksamheten derpå, att i de skottska bankerna alla depositioner kunna återfordras vid anfordran. Dessa depositioner uppgå likväl till ett ofantligt högt belopp, hvilket för närvarande lärer utgöra omkring 61 millioner pund sterling eller omkring 1,100 millioner riksdaler riksmünt; och hvar och en torde då lätteligen inse, att detta är en ställning som medför stora vådor, ej blott för bankerna sjelfva utan äfven för allmänheten. Också kan det endast af vissa särskilda omständigheter, hvilka der äro för handen, förklaras, huru det är möjligt, att bankerna kunna åtaga sig en dylik förbindelse. Dessa särskilda omständigheter bestå i främsta rummet deri, att den, såsom hvar och en vet, mäktigaste bankanstalt i verlden, den engelska banken, finnes att tillgå såsom ett stöd för alla de öfriga bankerna inom Stor-Britannien, hvilka med Englands bank, genom det utbildade kommunikationsväsendet, stå i en så lätt förbindelse, att de skottska bankerna oftast på mindre än 12 timmar från London hinna förskaffa sig de ressurser, hvaraf de kunna

vara i behof. Blott derigenom äro de i stånd att åtaga sig en så ofantligt stor depositionsskuld, som skall vid anfordran infrias. En annan omständighet, som bidrager att möjliggöra något sådant, är också att de skottiska bankerna i sina kassor ega ett betydligt belopp af *consols*, hvilka, såsom man vet, äro de kurrantaste papper i världen, hvilka nästan hvilken dag som helst kunna förvandlas i klingande valuta. Men om också på grund af dylika förhållanden det blir möjligt för de skottiska bankerna att åtaga sig förbindelser, som ingen svensk bank skulle kunna ikläda sig, lär man väl ändock icke vilja bestrida, att det i principen är rättare och klokare, att, såsom i Sverige, de betydliga belopp, hvartill depositionerna i de enskilda bankerna här uppgå, eller ungefär 30 millioner, icke äro ställda på betalning vid anfordran, utan efter viss tids uppsägning.

Vid jemförelse mellan de svenska och de med dem beslägtade, i många fall snarlika, skottiska bankerna, bör man i fråga om säkerheten ej lemna utan uppmärksamhet, att dessa sednare — hvilka liksom de svenska äro grundade på solidarisk ansvarighet — icke hafva några grundfondspapper, under det att våra enskilda banker icke blott skola ega dylika, utan deras beskaffenhet äfven skall prövas af Kronans ombud, hvarigenom dessa bankers säkerhet är ställd under Statens kontroll. De skottiska bankerna ega likasom våra rätt att utgifva sedlar, men hos de förra grundar sig denna rätt icke på någon realsäkerhet, utan på ett särskildt privilegium för de nu existerande 12 skottiska bankerna. Hos oss åter är denna rätt, såsom bekant, beroende på bankens deponerade grundfond, dess kassa och en del af kreditivsäkerheterna, de nemligen, hvilka äro likartade med grundfondshandlingarne. Dessa realsäkerheter, hvilka alltid bibehålla sitt värde och som alltid skola finnas i våra banker, måste för dem anses utgöra en särdeles betryggande garanti.

Äfven hvad den allmänna kontrollen öfver bankerna vidkommer, är denna hos oss vida större och mera regelbunden än i Skottland. Här skola revisioner årligen förrättas och revisionsberättelserna ingifvas till Finansdepartementet, hvarjemte till samma Departement skola aflemnas kvartalsredovisningar eller de så kallade kvartalsrapporterna, upprättade efter ett föreskrifvet formulär, som noga utvisar de särskilda omständigheter, hvilka, för bedömande af bankernas ställning, kunna vara af nöden. Dessutom kan Kongl. Maj:t, hvilken stund han finner det behöfligt, kontrollera bankernas ställning genom ett särskildt ombud. Helt annat är förhållandet i Skottland. Något offentligt ombud för kontrollen öfver bankerna finnes icke der, och ett sådant inblandande i deras affärer skulle säkerligen der anses såsom något alldeles oerhördt. De skottiska bankerna afgifva visserligen offentliga redogörelser en eller två gånger om året, men dessa äro så summariska — i thy att man under en gemensam rubrik sammanslår helt olikartade poster — att man derigenom icke kan erhålla någon grundligare kännedom om bankernas ställning. Äfven i det synnerligen vigiga afseende, som angår en noggrann kontroll och fullständig offentlighet, tvekar jag således icke att tillerkänna de svenska bankerna ett obetingadt företräde framför de skottiska.

Den omständigheten torde ej heller böra förbises, att de skottiska bankerna icke äro oktrojerade på någon viss tid, utan åtnjuta ett slags

fortlöpande privilegium på sin sedelutgifningsrätt. Något upphörande af denna rätt kan således icke ske på annat sätt än genom de nu befintliga bankernas död, och detta lära de väl akta sig för, då de äro i besittning af ett så utmärkt monopol som just denna sedelutgifningsrätt. Här i landet åter äro de enskilda bankerna, såsom hvar och en vet, oktrojerade endast på 10 år, hvarigenom det blir möjligt att på vissa kortare mellantider tillse banklagstiftningens behof af utveckling och deri vidtaga de förbättringar, hvartill man kan finna sig befogad.

Hvad nu beträffar bankernas förhållande till allmänheten, behöfva de svenska enskilda bankerna visserligen icke frukta en jämförelse med de skottska. Så till exempel äro de så kallade kassa-kreditiven, hvilka ju erkännas vara af stor vigt och nytta för affärslifvet, hos oss grundade på kontrakt för viss tid, varligen ett år, och kunna icke af bankerna indragas annat än efter föregången uppsägning. I Skottland deremot kunna bankerna när som helst återtaga sina kreditiv, hvilka der äro beviljade blott tillsvidare — ett förhållande, som, oberäknadt den deraf uppkommande osäkerhet, äfven innebär en snara för dem, hvilka, utan inskränkning till tiden, ikläda sig ansvarighet för dessa förbindelser, och som endast kan förklaras derigenom att man vill undvika den dryga stämpelskatten.

Äfven hvad räntan vidkommer, ber jag att få upplysa — så oväntadt det måhända låter — att så väl utlånings- som inlåningsräntan varierar betydligt mindre hos oss än i Skottland. Vid jämförelse mellan den olika räntefoten i de beggä länderna under de tre åren 1864—1866, visar det sig, att utlåningsräntan i Sverige under nämnda år vexlat mellan 5 och 7½ procent, i Skottland deremot mellan 3½ och 9 procent. På samma sätt förhåller det sig med skilnaden mellan upp- och utlåningsräntan, att denna i Skottland är större än här, hvilket torde gifva vid handen, att den så mycket omtalade hårdheten och egennyttan icke äro så stora hos våra enskilda banker som hos de vidtberömda skottska bankerna, ty der utgjorde skilnaden emellan inlåningsräntan och diskonten nästan alltid i medeltal 2 à 3 procent, hvilket är en präktig marginal, såsom det heter på bankspråket, eller med andra ord en dryg ränteskilnad. Hos oss utgjorde vid samma tid denna skilnad endast 1 à 2 procent. Dertill kommer nu ytterligare, att de skottska bankerna, otroligt nog, förbehållit sig rätt att fritt bestämma öfver storleken af såväl kreditivräntan som depositionsräntan. De förbinda sig icke på förhand att gifva någon viss ränta, utan dekretera helt enkelt, den ena stunden en ränta, den andra stunden en annan. Man kan således den ena dagen deponera sina penningar mot 5 procent ränta, men fjorton dagar derefter nedsätter banken kanske räntan till 4 procent, och ytterligare fjorton dagar derefter får man kanske icke mer än 3 procent för de insatta medlen o. s. v. Ja, det har gått så långt, att under tiden från November 1864 till Juni 1865 upplåningsräntan nedsattes icke mindre än *sju* särskilda gånger, och ifrån 5 procent slutligen nedtrycktes till 2½ procent. Sådant exsisterar dess bättre, såsom man vet, icke här, utan man är berättigad att få den ränta, hvarom man med banken öfverenskommer, intill dess den uppsäges, hvilket sällan sker för de depositioner som en gång blifvit mottagna.

Mycket vore ännu att tillägga, men jag vill slutligen nu blott fästa uppmärksamheten på den ytterst viktiga omständigheten, att i vårt land verkligen finnes en konkurrens emellan de enskilda bankerna, som icke eger rum i Skottland. Vi hafva nu 26 sådana banker, hvilka visserligen, såsom tillbörligt är, i viss mån rätta sig efter hvarandra, men som å andra sidan icke förmå åstadkomma ens skuggan af en verklig koalition, sådan den deremot i ordets fulla betydelse är för handen i Skottland. Der hafva alla tolf bankerna sitt säte i Edinburgh, och de olika bankdirektionerna träda der tillsammans och träffa sina öfverenskommelser, hvilka allmänheten, bunden till både händer och fötter, måste underkasta sig, ty der finnes ingen konkurrens, som kan skydda den, och ingen utstigt till framtida förbättring i detta hänseende, enär bankrörelsen, såsom förut blifvit visadt, är monopoliserad hos nuvarande banker.

Redan af de omständigheter, jag nu vidrört, tror jag det vara ådagalagdt, att det klander, som man rigtat mot våra enskilda banker, och hvarmed man haft för afsigt att nedsätta dem i jemförelse med de skottiska bankerna, icke är befogadt eller grundadt på tillräcklig kännedom om verkliga förhållandet.

En annan förebräelse, som man framkastat mot de enskilda bankerna i vårt land, består deruti, att deras sedelutgifningsrätt skulle vara för stor. Jag vet visserligen, att man numera ej nöjer sig med påståendet, att sedelutgifningen är *för stor*, utan man vill nu afskaffa den *helt och hållet*, men hittills har man dock i allmänhet endast fäst sig vid, att den vore för stor. Ja, mine Herrar; äfven jag tror, att de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt är för stor, eller åtminstone större än den behöfde vara, och jag har så mycket mera skäl att vara af denna öfvertygelse, som det visat sig, att våra enskilda banker icke kunnat begagna denna rätt i hela dess vidd. De ega rättighet att utgifva sedlar till ett belopp af omkring 50,000,000 riksdaler, men deras utelöpande sedelmassa uppgår icke till mera än ungefär 30,000,000 riksdaler, eller för ögonblicket kanske något derutöver. Häraf synes det mig emellertid, att man kan draga två slutsatser, först och främst att sedelutgifningen verkligen är större än nödigt är; och vidare att den reglerar sig sjelf på grund af naturliga orsaker, eller enligt rörelsens eget behof, utan att detta ledt till någon skadlig påföljd. Och hvad kan väl orsaken vara härtill? Jo, tvifvelsutan, att den enda grundsats, som uti alla sociala och ekonomiska förhållanden i längden kan bestå, nemligen frihetens, äfven i detta fall, med iakttagande af nödiga kontroller och offentlighet, är tillämplig. Meningarne äro i detta hänseende visserligen ännu ganska delade, men ett alldeles obestriddigt faktum är det emellertid, att ehuru sedelutgifningsrätten sålunda i sjelfva verket varit långt större än behofvet kräfver, den likväl icke, under en följd af år, blifvit begagnad utöver den gräns som af behofvet bestämmes. Eller kan någon påstå att de enskilda bankernas sedelutgifning åstadkommit någon olycka? — Fastmer skulle man kunna säga, att det varit en lycka, att vi sålunda, utan någon olägenhet, fått genom erfarenheten inhemta den stora och nyttiga lärdom, att, oaktadt frihet funnits till en långt större sedelutgifning, denna likväl, enligt naturliga lagar, inskränkt sig inom behöriga gränser. Ty om jag förutsätter, att ett annat förhållande varit rådande, eller att sedelutgifningsrätten varit inskränkt t. ex. till det

belopp af 30 millioner, hvartill den utelöpande sedelmassan faktiskt uppgått; så hemställer jag till hvar och en, om det icke då troligen skulle hafva hetat: det är en Guds lycka, att våra enskilda banker icke fått sig en större sedelutgifningsrätt än den de hafva, och att vi varit så kloka att bestämma detta maximum; ty hvart skulle det väl hafva tagit vägen, om bankerna fått utsläppa i rörelsen ännu 10 à 20 millioner mera? Alla våra näringar skulle då hafva gått under, Riksbanken hade blifvit sprängd, realisationen omstörtad och hela landet bragt till ruin. Det är ganska naturligt, att man skulle hafva resonnerat så; men nu har det emellertid visat sig, att, fastän en långt större sedelutgifningsrätt funnits, bankerna, vid utsläppandet af sedlar, likväl icke öfverskridit eller kunnat öfverskrida hvad rörelsens behof kräft och hvad som utan skada kunnat ske. Detta är en ganska märklig lärdom, och jag gläder mig åt, att landet kunnat tillgodogöra sig den genom en lagstiftning, som i fråga om sedelutgifningen varit mera liberal än som i verkligheten påfordrats.

Men eftersom vi nu hafva hunnit till anno 1868, är det icke vidare fråga om att de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt endast är *för stor*, utan dagens lösen är, att denna rätt är alldeles olämplig, principvidrig och för landet förderflig, och således bör som ett skadedjur utrotas. Ja, frågan om den enskilda sedelutgifningsrätten är ett ämne, som länge varit och ännu är mycket omtvistadt. På grund af min ställning har det varit för mig nödvändigt att temligen fullständigt sätta mig in i dessa förhållanden och söka göra mig någorlunda förtrogen med de olika åsigtterna, och jag måste säga att, enligt mitt omdöme, något absolut företräde icke kan gifvas åt det ena eller andra systemet. Båda hafva sina fördelar, båda sina olägenheter, beroende af särskilda omständigheter, och jag tror icke, att man på förhand kan säga hvilketdera systemet som under alla förhållanden bör anses vara det rätta, om detta ens kan någonsin afgöras. Olika länders erfarenhet gifver också vid handen, att det kan gå bra på båda sätten.

England och Amerika hafva antagit det ena systemet, nemligen att medgifva enskild sedelutgifningsrätt, och hafva deraf funnit sig väl. Men det finnes också andra länder, som väl ej kunna fullkomligt mäta sig med de nyssnämnda i industriell utveckling, men som dock hafva ett ganska friskt och starkt näringslif, och hvilka hafva omfattat det andra systemet. För min del tror jag icke, att man behöfver bestämdt uttala sig hvarken för det ena eller andra. Men det var icke utan, att, då jag nyss hörde en talare bakom mig citera några profbitar af hvad franska författare skrivit mot den enskilda sedelutgifningen, jag äfven väntade, att han, för fullständighetens skull, skulle citera åtminstone *en* mycket ryktbar fransk författare af motsatt mening — för att icke tala om alla de belgiska och engelska författare, såsom t. ex. Patterson m. fl. hvilka med honom (Coquelin) instämma. För öfrigt tror jag det vara temligen ändamålslost att på sådant sätt lösrycka ett och annat yttrande, så framt man ej äfven får höra hvad som å motsidan blifvit anfördt.

Jag får då bekänna, att af de skäl, som anförts till stöd för den enskilda sedelutgifningen, är det synnerligen *ett* som på mig gjort ett stort intryck. Det har blifvit framhållet af den berömda tidskriften "The Economist", som i 1864 års årgång uti en serie af elfva artiklar grund-

ligt genomgick denna fråga. Härvid togs till utgångspunkt den satsen, att banksedeln i och för sig själf, vare sig att den utgifves af en allmän eller enskild bank, näst penningens uppkomst varit det största steg framåt som blifvit gjordt i dylikt afseende. Ty likasom ingen civilisation kan bestå utan användande af penningen som medlare af människornas förbindelser med hvarandra, så blir man utan dess bekvämliggörande genom banksedeln alltid kvarstående endast på ett lägre stadium af utveckling. Banksedeln utgör således i själfva verket ett oändligt stort framsteg i ekonomiskt hänseende. Och, mine Herrar, i parentes må tillåtas mig erinra, hurusom vi i Sverige kunna börda anorna att hafva gifvit upphofvet till banksedeln. Det är nemligen numera temligen erkändt, att Palmstruchska banken var den första bank, hvilken utgaf sådana kreditpapper, som i egentlig mening kunde betraktas såsom banksedlar. Derifrån öfvergick detta bruk kanske närmast, eller åtminstone allmännast, till de skottska bankerna. Då vi således i detta afseende ega ett stort, berömligt minne att återopa, kan ju äfven detta för oss utgöra en anledning att icke försumma upphemtandet af de fördelar, som uppstått genom utvecklingen af denna fruktbara, nationela tanke.

Jag har på detta sätt kommit att aflägsna mig från hvad jag egentligen ville anföra såsom skäl för den enskilda banksedelns stora gagn och betydelse, men jag ber att nu härtill få återkomma.

Först och främst måste då tagas i betraktande, att den enskilda sedelutgifningen utgör den aldra enklaste, naturligaste och efter det verkliga behovet bäst afpassade utvägen att förse hvarje ort med det belopp af omsättningsmedel, som dess rörelse erfordrar. Men dessutom har den enskilda banksedeln uppfyllt ett ändamål, som svårligen genom något annat medel kunnat så fullständigt uppnås.

“Economist” säger i detta hänseende, så träffande, att första villkoret för ett folks sparsamhet, denna stora samhällsdygd, hvars värde aldrig kan för högt uppskattas, än att densamma såsom en vana ingår i sederna. Men en sådan vana kan svårligen uppkomma, om icke tillfälle erbjudes allmänheten att med fördel och säkerhet använda sina besparingar. Det är likväl ingen lätt sak att förmå den stora massan af folket att till någon annan öfverlemnna frukten af sitt arbete — en med svett och möda hopsamlad sparpennning. Derföre ser man också, under mindre utvecklade eller stadgade samhällsförhållanden, att hvar och en helst själf gömmer hvad han samlat, och källaren eller jorden utgöra än i dag mångenstädes det ställe, der skatterna vanligen förvaras. Ty att åt en annan anförtro hvad man själf genom försakelser och mödor förvärfvat, förutsätter icke blott utsigt till en gifven fördel, utan framför allt förtroende; och det är till utbredande af ett sådant förtroende för bankerna, hvilkas viktigaste bestämmelse är att uppsamla och tillgodogöra de uppkomna besparingarne, som de enskilda banksedlarna utan tvifvel mer än något annat bidragit. Dessa banksedlar hafva gått ut bland allmänheten, och på samma gång, som de bevisat sig vara ett medel att tillfredsställa hvarje behof, hafva de också genom vanans magt småningom inskräpt den öfvertygelsen hos mängden, att man åt bankerna kunde med trygghet anförtro sina besparingar. Denna de enskilda banksedlarnes betydelse i afseende
på

på uppkomsten och utvecklingen af ett system, som hvilat på förtroende, och som så väsendtligt bidragit till sparsamhet och kapitalbildning, synes mig ytterligare vara ett viktigt skäl att icke utdöma den enskilda sedelutgifningen, hvarigenom också utan tvifvel en rubbning i vårt bankväsende skulle uppkomma, hvars sorgliga följder för alla våra näringar och för hela landets välfärd man säkerligen icke till fullo uppskattar.

Eller tror man icke att våra enskilda banker hafva bidragit till kapitalbildningen här i landet genom uppsamlandet och tillgodogörandet af lediga, mindre kapital, hvilka eljest på spridda håll legat obegagnade eller kanske blifvit förstörda? Det är likväl allmänt känt, att denna del af bankrörelsen — den viktigaste af alla — just genom de enskilda bankerna blifvit hos oss införd, och att Riksbanken först ganska sent, liksom motvilligt, låtit föra sig fram på denna väg genom påtryckningen af konkurrensen från de enskilda bankerna. Såsom bevis härpå vill jag nämna, att Riksbanken ej förr än 1855 började att mottaga penningar på upp- och afskrifningsräkning och att depositionsrörelsen först år 1858 der tog sin början. Hela detta system är för öfrigt hos oss ännu ganska ungt. Förut gjorde man sig i allmänhet ingen annan föreställning om en bank, än att det var ett ställe, der man kunde få låna penningar. Men denna *utlånings*-verksamhet har likväl tvänne sidor, en nyttig och en skadlig. Den är utan tvifvel nyttig, då den understödjer produktionen, befordrar arbete och bidrager till gagneliga näringars uppkomst och utveckling. Men den är lika säkert skadlig, om den befordrar en öfverdrifven konsumtion, genom att bereda utvägar till ett yppigt lefnadssätt, eller om den underlättar slöseri och vingleri. Den utgör, så att säga, ett tveeggadt svärd, som kan begagnas till det onda så väl som till det goda. Men den sidan af bankernas verksamhet, som afser *upplåningen* eller hopsamlandet af smärre, oanvända kapital är nästan alltid endast nyttig. Derigenom sammanföras dessa många små spridda rännilar till en stor mäktig flod, som välgörande befruktar industriens fält i alla riktningar. Man säger visserligen att kapitalen på detta sätt dragas ifrån vissa näringar och deribland jordbruket, men först och främst bör man besinna att kapitalen icke stadna kvar i bankerna, utan derifrån spridas åt alla håll, hvarvid äfven jordbruket får sin dryga andel, och för öfrigt måste man ihågkomma, att dessa uppsamlade kapital till stor del äro endast sådana som eljest kanske blifvit gagulöst förspilda, eller åtminstone överksamt förvarade i mindre summor hos en mängd enskilda.

Med hvilken hastighet beloppet af dessa åt bankerna anförtrödda medel tillvuxit, och hvilket stort behof af en säker, förmämlig och punktlig placering, som sålunda uppenbarat sig bevisas bäst af de fakta jag nu skall hafva äran anföra, och her jag att man dervid ville fästa särskild uppmärksamhet på en ganska betecknande omständighet i detta hänseende.

År 1851, då Riksbanken ännu ej mottog några enskilda medel, hvarken på upp- och afskrifningsräkning eller såsom deposition, voro hos de enskilda bankerna endast inestående:

såsom deposition	48,000 R:dr
och på upp- och afskrifningsräkning	1,589,000 „

eller tillsammans något mera än . . . . . 1,600,000 riksdaler

År 1856, då Riksbanken börjat hålla upp- och afskrifningsräkning (ehuru summan då uppgick till blott 70,000 riksdaler) utgjorde de insatta medlen i alla bankerna:

såsom deposition	1,895,000 R:dr
på upp- och afskrifning	3,208,000 „

eller tillsammans något mera än . . . . . 5,000,000 riksdaler.
Men nu inträffade det nyss antydda märkliga förhållandet. Såsom vi alla veta, utbröt 1857 den stora handelskrisen, och genom den brist på förtroende, som deraf föranleddes, uppkom en sådan fruktan eller svårighet att på annat säkert sätt placera sina penningar, att under nyssnämnda år beloppet i alla bankerna växte:

af depositioner till	3,956,000 R:dr
på upp- och afskrifning till	7,318,000 „

eller tillsammans till mera än . . . . . 11,000,000 riksdaler,
och år 1858:

depositioner till	8,686,000 R:dr
på upp- och afskrifning	13,282,000 „

eller tillsammans till nära . . . . . 22,000,000 riksdaler,
af hvilka Riksbanken likväl icke innehade fullt $4\frac{1}{2}$ millioner. Jag öfverlemnar till hvar och en att bedöma, om ej de enskilda bankerna härigenom visat sig uppfylla ett stort och nyttigt ändamål.

För närvarande, eller vid slutet af sistlidet år, utgjorde:

	Depositionerna	På upp- och afskrifning
i Riksbanken	5,829,000: —	5,600,000: —
i de enskilda bankerna.	29 387,000: —	9,740,000: —
i filialbankerna	4,575,000: —	1,222,000: —

Summa 39,791,000: — 16,562,000: —

eller i alla dessa banker tillsammans en summa af nära 56 millioner R:dr. Läger man nu härtill hvad som är inestående i de icke-sedelutgifvande bankerna med begränsad ansvarighet, eller Skandinaviska kredit-aktiebolaget och Industri-kredit-bolaget (hvilket belopp jag likväl icke för ögonblicket kan bestämdt uppgifva), så kommer man till en summa af mer än 60,000,000 riksdaler, hvilka af våra bankinrättningar på några få år blifvit i smärre summor upphemtade och till så väl egarnes som de kapitalbehöfvandes och näringarnes gagn åter spridda i rörelsen. Och härtill komma slutligen de medel som sparbankerna hopsamlat. Dessa medel utgjorde 1840 blott 5,212,000 riksdaler, men 1865 hade summan vuxit till 35,789,000 riksdaler, och numera uppgå de säkerligen till öfver 40,000,000 riksdaler.

Beloppet af det rörelsekapital, som allmänheten sålunda sammansparat och i våra för säkerhet och redbarhet utmärkta banker insatt till förräntning, utgör således mera än 100,000,000 riksdaler.

Efter mitt omdöme är detta en synnerligen glädjande företeelse, som bland annat visar, att det numera icke går an, åtminstone ej saningsenligt, att kring land och rike, ja, äfven hos främmande folk, utskrika oss nästan som ett tiggarfölje.

Man må icke heller föreställa sig, att det är endast ett litet fåtal som eger dessa medel, och att dessa så lyckliga således vore de enda, som

draga direkt fördel af denna bankernas upplåningsverksamhet. Ett sådant påstående, hvilket man ofta hör framställas, är likväl ett stort miss-tag. Antalet af dem, som i bankerna ega depositioner, uppgår till omkring 24,000, och de som hafva medel insatta på upp- och afskrifnings-räkning öfverstiga 5,000; och när dertill kommer, att omkring 250,000 personer äro delegare i sparbankerna — för att ej räkna dem som ingått i ränteförsäkringsanstalter m. fl. — så synes mig detta vara ett ganska tillfredsställande förhållande, som utvisar, att våra bemödanden att samla och tillgodogöra oss besparingar icke varit fruktlösa. Och jag vågar påstå, att ingen, som vill vara rättvis, bör kunna förneka, att våra enskilda banker i detta hänseende ega en stor förtjenst; ty från dem, och — såsom sanningen — synnerligen från *en* af dem, har impulsen härtill utgått.

Mine Herrar! kan det vara skäl att i dessa förhållanden nu framkalla en ny vändning eller omstörtning? För min del finner jag härtill ingen giltig anledning.

Emellertid skulle detta blifva följden, om den motion, hvilken i förevarande Betänkande afhandlas, hade framgång. I denna motion föreslås, att ingen ny sedelutgifvande bank hädanefter skulle få inrättas, och att för de gamla inga nya oktrojer med sedelutgifningsrätt skulle beviljas. Att under sådana omständigheter nästan alla nu befintliga landsortsban-ker skulle komma att upphöra kan icke betvivlas; och likväl är ingen-ting ens föreslaget om hvad som i sådant fall skulle sättas i stället. Är man beredd att i orterna alldeles undvara banker? Tror man, att Riks-banken kan förse alla småstäder med bankkontor? *Hvar* skulle dylika komma att inrättas? och *huru* skulle dessa byråkratiska anstalter komma att administreras? Har man gjort sig reda för alla dessa förhållanden nu, då man tyckes vara färdig att kasta allt det bestående öfver bord? Det skulle säkert blifva ett sorgligt skådespel att se alla de tvister, som i dessa afseenden skulle uppstå. Men lyckligtvis åtgå ännu många år, innan de nuvarande bankernas oktroj löper till ända, och det nu väckta förslaget kan således för närvarande icke leda till något resultat. Men just derföre är det också så mycket mera olämpligt, och det beslut, som med anledning af förslaget nu blifvit ifrågasatt, kan, såsom den värde ta-laren sjelf yttrade, egentligen blott betraktas som en opinionsyttring. Jag hemställer likväl, om det kan vara skäl, att i en så viktig sak, som att rubba hela vårt nuvarande banksystem och att yttra sig om en ny orga-nisation af Riksbanken, vi nu på förhand, utan någon föregången nöjak-tig utredning af ämnet, företaga oss att afgifva en sådan opinionsyttring. Ty hvilken pröfning, hvilken undersökning af alla hithörande förhållan-den kan väl sägas ligga till grund för ett sådant beslut, som skulle bryta stafven öfver de grundsatser, hvilka i årtal blifvit följda och hvilka ännu helt nyligen blifvit äfven af denna Kammare med ifver omfattade.

Vi böra vänja oss af med detta ständiga opinerande på fri hand. Det vore samnerligen bättre, om de Herrar, hvilka i detta och andra fall ogilla det bestående, i stället för att föreslå oss endast lösa opinionsyttringar, ville göra sig besväret att grundligt utveckla sina åsikter och fullständigt framlägga sina förslag, hvartill jag antager att de icke sakna förmåga.

För min del yrkar jag bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Jöns Pehrsson: Den föregående talaren, som eger en så lycklig förmåga att upptaga Kammarens tid, har så länge uppehållit Kam-maren, att jag känner mig uppfordrad att yttra mig ganska kort. Innan man går vidare, så tror jag att man bör göra klart för sig, huru man skall komma ur den närvarande ställningen, ty lika lång tid som åtgått för att komma uti den, lika lång torde det ock komma att fordras för att komma utur den. Privatbankerna äro skyldiga att inlösa sina sedlar med Riksbankens sedlar, och Riksbanken är skyldig att inlösa sina sedlar med silfver. Men privatbankernas förmåga att inlösa sina sedlar med riksbankssedlar beror derpå, att privatbankssedlarne icke presenteras dem till inlösen på en gång, och detsamma gäller beträffande Riksbankens förmåga att inlösa sina sedlar med silfver. Silfvertillgången åter beror på förhållandet mellan import och export. Det skulle derföre, då man måste hafva landets behof af rörelsekapital för ögonen, icke vara nyttigt att tvärt indraga privatbankernas sedelutgifningsrätt. Detta kan ej ske straxt men så mycket mera viktigt är det, att man derföre i tid uttalar en opinion. Det går ganska väl an för enskilde att bilda bolag för bank-rörelsens bedrifvande, utan att utgifva sedlar. Den siste värde talaren har åberopat de skottska och engelska bankerna, men sådana exempel passa icke för vårt fattiga land. I England har man länge arbetat på att få blott fattiga och rika. Kanske vill man hafva det på samma sätt hos oss. Vidare har den siste värde talaren framställt vårt tillstånd i ekonomiskt afseende såsom särdeles glädjande, men emot honom tala de många konkurserna och det stora antal menniskor, som gå utan arbete. Det vore värdt att söka framkalla prisskrifter i detta ämne. Hvad man nu hade att göra, vore att tillse, att de penningeinrättningar, som finnas, lemnade penningar på sådana villkor, att de jordbrukande och näringsidkande klas-serna kunde med nytta begagna sig utaf dem. Jag har någon gång förut sagt, att man måste akta sig, att icke den arbetande delen af nationen snart kommer på den tanken, att det är de rike, att det är penninge-menniskorna, som få vinsten af deras arbete. Andan hos folket blir då förderflig, och man får då vara beredd på att få höra dem säga: vi måste lemna vårt fädernesland och uppsöka ett land, som bättre tillgodoser ar-betarens och den fattiges bästa; vi vilja begifva oss af till Amerika. Der-före tror jag, att vi måste med allvar se till, huru landets ställning kan förbättras, och gå kraftigt till väga, för att ställa rikets penningehushåll-nings på en bättre och för den stora allmänheten förmånligare fot. Jag yrkar återremiss i den syftning Herr Medin begärt.

Herr Anders Aug. Anderson: Det har af många talare ordats om den skada, som skulle förorsakas af de enskilda bankernas sedelutgif-nings. Jag för min del kan icke förstå, huru man skulle kunna reda sig dessa banker förutan, då Riksbanken icke förmår att utsläppa så stort kapital, som för den allmänna rörelsen är behöfligt. En stor och för-skräcklig våda skulle uppstå, om genom indragning af privatbankernas sedelutgifningsrätt en tredjedel af rikets rörelsekapital försvunne. Alltså är denna sedelutgifning väl alldeles oundgängligt behöflig, till dess Riks-banken eller någon annan inrättning kan uppfylla detta behof. Om Riks-banken förmådde åstadkomma hvad som behöfdes, så vore det visst gan-

ska nyttigt, men man har icke hört att, oaktadt privatbankerna, några medel ligga obegagnade i Riksbanken af brist på lånesökande. De enda medel, som ligga overksamman, äro de riksbankssedlar, som de enskilda bankerna måste hafva inne, men detta har den fördelen, att dessa sedlar, som sålunda ligga i de enskilda bankerna, icke trycka på den metalliska kassan. Jag yrkar bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Ocklind: En talare har sagt, att jag påyrkat att de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt borde upphöra, och att jag såsom skäl därför anført, att sedelutgifningen icke vore för de enskilda bankerna särdeles vinstgivande. Något sådant har jag icke yttrat. Jag har sagt, att det icke är på sedelutgifningen, utan på depositionerna och på upp- och afskrifningsräkningarne de enskilda bankerna göra sin hufvudsakliga vinst. En annan talare har påstått, att de enskilda bankerna öfverskridit sin rätt att utgifva sedlar. Jag vet icke, om häri ligger någon sanning, men om så är, gäller anmärkningen mindre de ifrågavarande bankerna än de *kontrollerande* myndigheterna. Vidare har man förebrått dem, att de icke lemna lån på lång tid. Att denna förebräelse innebär en orimlig fordran, är lätt att iuse, om man betänker, att bankerna sjelfva hafva skyldighet att vid anfordran infria sina förbindelser. En annan talare har framhållit såsom något särdeles afundsvärdt att vara delegare i enskild bank. Mig förundrar det fast heldre, att så många kunna vilja vara det, och jag kan ej förklara detta förhållande på annat sätt, än att mången icke rätt klart gjort sig reda för vidden af den ansvarighet, som är förenad med tecknandet af bankaktier. Om man i allmänhet visste, att då man i en enskild bank tecknar sig för några hundra riksdaler, man ikläder sig ansvarighet för millioner, så tror jag, att mången noga betänkte sig, innan han skulle inlåta sig på en så äfventyrlig affär. Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets Utlåtande.

Herr von Troil: Frågan är genom flere föregående talare så utredd, att föga är att tillägga, men sakens vikt är dock sådan, att jag ber att få i densamma yttra några ord. Det har gifvits en tid, under min första riksdagsmannaperiod, då äfven jag var smittad af tadelsjukan mot de enskilda bankerna. Under en lång administrativ bana, då jag måst göra mig bekant med de olika klassernas behof, har jag emellertid lärt mig inse den nytta de medföra för den allmänna rörelsen, för så väl den större som den mindre jordbrukaren, och jag tror att det skulle vara en stor olycka, om vi genom en opinionsyttring eller ett förhastadt beslut skulle skada eller omindetgöra en så nyttig institution, utan att kunna sätta något bättre i stället. Den ovilja, som här uttalats mot de enskilda bankerna, har jag svårt att för mig förklara. Man säger, att jordbrukaren icke hos dem kan erhålla lån på så lång tid, som för honom är behöfligt. Man betänker härvid icke, att en banks första skyldighet är, att, då påtryckning inträffar, kunna infria sina sedlar. Den största olyckan vore just, om privatbankerna icke ginge till väga med den försigtighet, att de kunde uppfylla denna den första af deras förpligtelser. Men huru vill man, att de skulle kunna vara i stånd dertill, om de skulle på längre tid fästa sina kapital. Jag tror mig likväl icke fela, då jag här uttalar,

att flera enskilda banker af sitt rörelsekapital afsett en mindre del för lån med omsättning. Det kan för öfrigt här icke vara någon obekant, att äfven de korta lånen få omsättas, då bankens tillstånd det medgifver. Men det är icke blott denna omständighet, att de icke lemna lån på lång tid, som emot dem uppväckt ovilja, äfven *afunden* mot den stora vinst, de förmenas göra, spelar här en betydande roll. Då man talar om denna vinst, synes man helt och hållet förbise icke blott den solidariska ansvarigheten för bankernas samtliga aktieegare, utan äfven att många ibland dem, såsom t. ex. Smålands och Örebro enskilda banker, på sednare tider gjort så stora förluster, att både deras reservfonder måst till sista styfvern tillgripas, och derjemte aktieegarne blifvit beröfvade ett eller flera års utdelning, endast för att kunna betäcka dessa förluster. Efter 1864 års lagstiftning och nu, då 26 enskilda banker finnas, tror jag för min del, att deras vinst är ganska obetydlig. Det gifves visserligen en bank, nemligen Stockholms enskilda bank, hvars resultat visat sig synnerligt fördelaktiga för dess aktieegare, men då man betänker, att aktierna deri numera till en stor del äro i andras händer än de ursprungliga egarnes, och af sina nuvarande innehafvare inköpts för ganska höga priser, så torde man inse, att vinsten åtminstone för dem icke kan vara så särdeles stor. Dessutom är Stockholms enskilda bank den bland våra enskilda banker, som har den *minsta* sedelutgifningen, och det är ju mot denna man egentligen rigtat sig. För öfrigt måste man göra den banken den rättvisan, att det är den, som hos oss förenklat bankväsendet och gifvit impuls i detta hänseende åt sjelfva Riksbanken. Betraktar man åter de öfriga bankerna, skall man finna, att de ofta icke gifva mer än 6 till 7 procent. Den skånska banken har gifvit 10 procent, men detta är på nominalbeloppet. Frändrages denna utdelning ränta å det belopp, som inbetalts till reservfonden, så visar sig utdelningen icke uppgå till mer än 8 à 9 procent. Denna bank opererar med icke mindre än 14 afdelningskontor, som uppsuga lediga kapital, för att sedan utlåna dem till allmänheten, som sålunda kan erhålla sina lånebehof uppfyllda utan långa resor. Vidare har man uttalat den åsigten, att de enskilda bankerna skulle åläggas att oftare än hittills redovisa för sin ställning. Den stora skånska privatbanken publicerar hvarje månad en sådan redogörelse. Man har talat om de höga räntorna, som tagas af de enskilda bankerna. Herr Lindström har visat, att de icke gått till mer än 6 à 7 procent. Jag kan upplysa, att skånska banken förra sommaren utlånade penningar mot 5 procent. Banken betalade dock under samma tid samma procentbelopp på en del af sina depositioner. Detta torde visa, att den icke såg allt för mycket på sin egen fördel. Man talar om, att om man indrog bankernas sedelutgifningsrätt, de ändock skulle kunna med fördel drifva sin rörelse. Jag tror det ock, i de större städerna nemligen, men omöjligen hvad dem beträffar, som operera hufvudsakligen på landsbygden. Följden skulle blifva, att de då måste inskränka sin utlåning och framför allt sin kreditivrörelse. Jag beklagar det vacklande, som synes vilja göra sig gällande i en så vigtig del af vår lagstiftning; den del deraf, der mer än annorstädes stadga är af nöden. Något hvar ihågkommer det skrik, som i fornda dagar hördes, då Riksbanken *ensam* bedref lånerörelse, och en hvar i landsorten, som behöfde anlita den, måste hålla sig en kommissionär i

hufvudstaden, samt då man måste vänta 6 till 7 månader på ett lån. Det var då en allmän önskan, att man skulle bevilja bankerna frihet. Men afunden öfver de stora vinstutdelningarne privatbankerna i början gälvde omstämde snart tonen. Man inrättade, för att konkurrera med dem, filialbanker, hvilka man försåg med kreditiv från Riksbanken, och nu har man slutat med att förklara, att dessa filialbanker successivt skola indragas. En gång beslutar man på en riksdag, att minsta valören på privatbankernas sedlar skall vara 5 riksdaler, sedan beslutar man en annan gång, att den skall vara 10, och derefter återgår man ånyo till 5-riksdalers-valören. Man har för icke längesedan medgifvit oktrojerande af nya banker, och knappt har man gjort det, förr än man motionerar i motsatt riktning. Det är denna ombytthet, som måste hindra all industriell upplomstring. Bättre är då att behålla det gamla med dess brister, än att hvart annat eller hvart tredje år omkasta system. Hvilka äro de, som klaga? Jo, insolventa personer, som icke kunna prestera säkerhetshandlingar af nöjaktig beskaffenhet. Förra sommaren tror jag att det fanns ett sådant öfverflöd på penningar, att man sökte med ljus och lykta efter låntagare, men de som infunno sig, voro oftast sådane, som icke kunde ställa tillräcklig säkerhet. Mot misshushållningen må man klaga, då man talar om den svåra ställningen, som visserligen till någon del kan vara en följd af dåliga skördar, men ock måste tillskrifvas det lättsinne, hvarmed man för några år sedan tillhandlade sig egendomar. Det ges ett land i min närhet, det för sin välmåga utmärkta, lilla Danmark. Der har man gått annorlunda till väga. Der köper man icke egendom på skuld och utan driftkapital. Man tager sig der ett arrende och nedlägger sina tillgångar i en god uppsättning på egendomen. Den, som köper jordegendom på skuld, måste derpå gå till grund och bör därför icke klandra bankerna. Skola emellertid privatbankerna indragas, så kan jag icke se, att detta kan ske, utan att enskilda aktionärer lemnas tillfälle att ingå i Riksbanken, som sedan får på lämpligt sätt sprida rörelsekapital i landsorten.

Mycket skulle vara att tillägga, men jag vill icke längre upptaga Kammarens tid. Jag förenar mig med dem, som yrkat proposition på bifall till hvad Utskottet, enligt min tanke, ganska välgrundadt yttrat.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Då jag såsom ledamot i det Sammansatta Utskottet med min röst deltagit i att tillstyrka afslag å den nu förevarande motionen, anser jag mig här först böra tillkännagifva de orsaker, som föranlett mig till ett sådant afslag.

Jag har gjort det hufvudsakligast af det skäl, att jag anser att, innan man rifver ned äfven en bristfällig men välbehöflig byggnad, måste man hafva klart för sig, öfver hvilka medel man har att disponera, för att kunna bygga upp en annan, bättre, starkare och ändamålsenligare i dess ställe.

Oaktadt jag anser detta hafva varit ett giltigt skäl att afslå den ifrågavarande motionen, som icke innehöll någon bestämd anvisning om huru de till upphörande föreslagna sedelutgifvande enskilda bankerna borde komma att inom landets rörelse ersättas, kan jag dock icke neka till, att äfven jag finner vår nuvarande banklagstiftning lida af stora och vä-

sendtliga brister, som ju förr desto heldre böra afhjelpas. Här har blifvit nämnt om de skiftande opinioner angående bästa sättet att ordna vårt bankväsende, som uppenbarat sig inom Representationen och landet, och det kan icke nekas, att derom ständiga omskiftningar verkligen hafva förefunnits; men, mine Herrar, hvad som deremot icke har vexlat, det är den strid, som, i afseende å banklagstiftningen, fortfarande har kämpats emellan dem, som önska en lagstiftning grundad på uteslutande sedelutgifningsrätt för Riksbanken och dem som föredraga en blandad eller delad sedelutgifningsrätt för både Riksbanken och enskilda bankanstalter, sådan som vi för närvarande ega. Denna strid har fortgått med framgång än för en af de kämpande meningarne, och än för en annan — från den ena riksdagen till den andra, och jag har sjelf måst deltaga deri, för att hålla de grundsatser uppe, som jag ansett vara rigtiga; men jag anser för min del, att den ingalunda varit eller är af nytta för landet. Jag tror icke, att vårt land förr kan hoppas på en lugn, lycklig och kraftig ekonomisk framtid, än denna strid blifvit afgjord och vi få den ena eller andra grundsatsen så fullt godkänd och väl understödd af en stadgad rådande allmän mening, att den på ett mera varaktigt bestående sätt kan komma att tillämpas. Detta är emellertid icke fallet med det i många afseenden felaktiga blandade system, vi nu ega, som icke ingifver någon verklig trygghet, hvarken för sitt fortbestånd eller för sin förmåga att utan temporära skakningar eller afmattningar kunna befrämja samhällets materiella framskridande. Man måste erkänna, att ett af de väsentligaste villkoren för ett lands ekonomiska utveckling är att genom ett stadgadt och orubbadt myntvärde hafva ett fast mått, hvarmed alla värdeförhållanden kunna sinsemellan mätas eller uppskattas — och då vi år 1834 genom den efter långt uppehåll då åter började silfverutvexlingen ånyo erhöilo en dylik tillförlitlig värdelemätare, helsades också derföre denna tilldragelse med stort bifall och glädje i landet. När jag vid den riksdag, som följde näst efter denna förändring, först började deltaga i offentliga förhandlingar, och då fann, huru man vid denna tidpunkt ännu var synnerligen belåten med hvad som inträffat, men derjemte, till följd af historiska minnen som talade om de alltför korta tider, som föregående realisationer hade kunnat upprätthållas, på samma gång särdeles angelägen att noga tillse, genom hvilka medel denna nyss så lyckligen genomförda realisation skulle kunna på sådant säkert sätt betryggas, att den äfven för en längre framtid borde komma att ega bestånd, — fästades också min uppmärksamhet genast vid denna synnerligen viktiga fråga. Jag kom då snart till den fasta öfvertygelsen, som jag sedan stadigt vidhållit, att om den då genom föreskriften om Riksbankens sedlars inlösen med viss vikt silfver stadgade myntbestämmelsen vore det enda säkra sättet att trygga den ekonomiska utvecklingen, så vore ock just en dylik fortgående utveckling det tillförlitligaste medlet att kunna bevara myntvärdets af Bankens fortfarande realisationsförmåga beroende stadga; men att det i begge dessa afseenden — både för att göra det för Riksbanken möjligt att alltid med silfver kunna inlösa sina sedlar, och för att bereda åt det inhemska arbetet tillfälle att i lugn och ostördt af främmande inverkan kunna arbeta på samhällets ekonomiska förkofran — dock var ovilkorligen nödvändigt, att den i landet utelöpare hela massan af sedlar eller andra omsättnings-

medel skulle ställas i något sådant visst, på förhand fixerad förhållande till Riksbankens metalliska kassa, att ökningen eller minskningen af den förra gjordes uteslutande beroende af den sednares stigande eller fallande. Denna grundprincip för en sund banklagstiftning, som jag tror vara absolut riktig, tillämpades redan då realisationen här utfördes, derigenom att då stadgades, att Bankstyrelsen borde söka bibehålla ett förhållande såsom 2 till 5 emellan Riksbankens metalliska kassa och dess utelöpande sedelstock; men den erhöll en ändå bättre och riktigare tillämpning genom den bestämmelse, som vid 1844 års riksdag infördes och sedan tills nu har bibehållits i för Riksbankens förvaltning gällande stadgar, och som innehålla, att det belopp, hvarmed Riksbankens sedelstock får överskjuta dess metalliska kassa, skall vara inom viss bestämd siffra at 30,000,000 Rdr begränsad. Då man för större besparing eller bekvämlighets skull vill jemte eller i stället för metalliskt mynt begagna sedlar såsom värde-mätare i ett land, är det nemligen endast genom att fixera det belopp, hvarmed sedelmassan under alla förhållanden högst får överskjuta den befintliga metalliska massan, som man både kan försäkra sig om sedlarnes fullt tillförlitliga inlösbarhet vid alla tillfällen och åt dessa gifva samma betydelse inom cirkulationen, som det metalliska myntet der eger, derigenom att de då, för ökningen eller minskningen af sin massa, komma att följa samma lag, som bestämmer silfret, att i mån af antingen det större eller mindre behovet af rörelsemedel eller af bytesförhållandena till utlandet, strömma till eller ifrån landet. Men då, i öfverensstämmelse med nu uppgifna grundregel, en sådan gräns stadgades i afseende å Riksbankens sedelutgifningsrätt, i det att man fixerade en bestämd siffra, hvarmed sedelmassan icke fick överskrida den metalliska valutau, blef den helsosamma verkan af denna regel dock helt och hållet bortfuskad, då man tillät tillkomsten af enskilda banker med en sedelutgifningsrätt, som till sin storlek alldeles icke ställdes i något fixerat förhållande till Riksbankens metalliska kassa, och icke ens vid sitt begagnande kunde på något sätt af Riksbankens styrelse kontrolleras eller återhållas. I början medförde väl detta icke någon synnerlig skada, enär man med mycken försigtighet gick till väga, och både Regeringen och Representationen i allmänhet den tiden sökte förhindra tillkomsten af nya enskilda sedelutgifvande bankanstalter. Då man emellertid insåg den nytta, som de enskilda bankerna, genom den friare verksamhet i flera riktningar som de utförde, medförde på alla orter i landet, der någon rörelse fanns att utveckla och befrämja, kom man på den tanken att, till undvikande af sedelutgifningens tillväxt genom nya enskilda bankers oktrojerande, med användande af genom besparing af Riksbankens vinster tillkomna medel successive på allt flera ställen inrätta filialbanker, som organiserades att, med undantag för sedelutgifningen, för öfrigt kunna utföra alla slags andra nyttiga bankfunktioner; och jag tror, att, om man fortgått på denna väg, skulle man, utan att behöfva öka sedelutgifningen, kunnat småningom lösa det problem, som nu åter är i fråga, nemligen upphörandet af de enskilda bankerna med egen sedelutgifningsrätt och deras ersättande genom af Riksbanken förlagda och kontrollerade bankanstalter. Efter att under några år hafva tillämpat och utvidgat detta filialbankssystem, och sedan man på 1850-talet igenom föreslagna lagstadganden sökt starkare

än förut begränsa sedelutgifningsrätten för de enskilda bankerna, hvilken sträfvan visade sig så väl i Banko-Utskottets under denna tid ofta uttalade åsichter och afgifna förslag, som ock i Rikets Ständers deraf föranledda framställningar till Kongl. Maj:t, så inträffade, såsom vi minnas, 1857 års stora kris, då man än tydligare fann huru farligt det system var, som man dittills hade tillämpat, ithy att då hela massan af de enskilda bankernas i rörelsen utelöpande sedlar var nära att på en gång förlora sitt värde, derigenom att en eller annan af de större bland dessa bankanstalter, till följd af då inträffade händelser, voro på väg att nödgas inställa sin invexling. I anledning af dessa tilldragelser tillsattes den Finanskomité, i hvilken äfven jag var medlem, och denna komité sökte sedan att, så vidt på den berodde och dåvarande förhållanden det medgäfvos, på allt sätt förebygga att sådana händelser som dem, hvilka nyss hade hotat, i en framtid skulle kunna åter inträffa, och detta sökte man åstadkomma till en stor del derigenom, att man i hög grad begränsade sedelutgifningsrätten, såväl för Riksbanken som för de enskilda bankerna, samt sökte att åt den förra gifva en starkare skyddad ställning, gentemot de sednares ständigt alltmera tilltagande inflytande.

Här har blifvit sagdt, att filialbankernas upphörande, den i åtskilliga väsendtliga delar förändrade sednaste banklagstiftningen och de många nya privatbankernas deraf föranledda uppkomst till en del äro att tillskrifva Finanskomitéens framställningar i ämnet. Det är möjligt att så synes, om man ytligt betraktar hvarje del af denna komiténs förslag för sig och icke ser på förslagets sammanhang i dess helhet. Hvad filialbankerna beträffar framställde komitéen visserligen några anmärkningar emot deras dåvarande organisation, hufvudsakligen med afseende å den ringa vinst Riksbanken erhöll för sina hos dem placerade medel, men föreslog ingalunda, att de såsom filialer af Riksbanken skulle helt och hållet upphöra, men väl att de på erbjudna förmånliga villkor skulle ega att ingå såsom aktieegare i den stora tillämnade nya svenska banken. Finanskomitéen äsyftade således blott att, i stället för de då befintliga filialbanker, inrätta andra filialafdelningar af Riksbanken, byggda på en bättre grund i afseende å förbindelsen med denna bank, nemligen att de alla skulle komma att utgöra aktieegare i en gemensam bankanstalt i hufvudstaden, från hvilken en väl ordnad och säkert tryggad bankrörelse skulle utbredda sig till alla delar af landet. Och hvad angår den nya lagstiftningen för de enskilda bankerna är det visserligen en sanning, att ett par af Finanskomitéens föreslagna bestämmelser blefvo vid 1862 års riksdag i lagen för enskilda banker intagna; men dessa nya bestämmelser voro de mindre väsendtliga i Finanskomitéens förslag, hvaremot förslagets hufvudsakliga innehåll, nemligen de föreskrifter, hvarigenom den sedelutgifning, som icke motsvaras af metallisk valuta, skulle hafva blifvit i hög grad begränsad samt noga för framtiden kunnat kontrolleras, eller i följd hvaraf jemväl de enskilda bankerna skulle blifvit förpligtade att inlösa sina sedlar antingen kontant med silfver eller ock med sedlar utgifna af den nya silfverdepositionsbank, som icke skulle ega utgifva några sedlar under andra villkor, än att fullt motsvarande metallisk valuta för desamma funnes deponerade, deremot icke antogs. Denna nyssnämnda föreskrift om utgifvande af ett utaf metallisk valuta fullt motsvaradt sedelmynt skulle hafva medfört en ganska helsosam inskränk-

ning i afseende å den omotsvarade sedelutgifningsrätten och skulle, ställd i samband med bestämmelsen om lika skyldighet för alla banker, i afseende på deras sedlars inlösen hafva haft till påföljd, att hvarje sedelutgifvande bank, såväl den föreslagna stora allmänna svenska banken som de enskilda bankerna, för framtiden skulle hafva fått ett lika intresse att efter rörelsens fordringar draga till sig och hit till landet införa silfver, och de skulle sålunda alla hafva blifvit lika förpligtade att söka upprätthålla myntvärdet, hvilket nu blott åligger Riksbanken ensam, men alls icke de många med densamma täflande enskilda bankerna.

Man har talat om nyttan af frihet i bankrörelsen, men denna frihet existerar för närvarande endast på ena men icke på andra sidan, så länge det finnes en skyldighet för Riksbanken, som icke åligger de enskilda bankerna, i det att dessa nemligen icke äro förpligtade att för sina sedlar lemna silfver och således kunna ohejdadt utsläppa nya sedlar, utan afseende å den inverkan detta har på Riksbankens vaxlingsförmåga.

All den försigtighet, man genom 1857 års händelser hade bort lära, och som straxt efter hade manat att på ett säkrare sätt söka organisera landets hela bankväsende, var redan vid 1862—1863 års riksdag bortglömd; och så starkt blåste då vinden på utsläppande i rörelsen af både kapital och andra slags disponibla medel, att man för hvarjehanda mer eller mindre viktiga ändamål kastade bort Statens då mycket stora egna tillgångar, under det man samtidigt gjorde upplåningar i stor skala uppgående ända till emellan tretio å fyratio millioner; och då Finanskomitéens ifrågavarande förslag, åt hvilket dess ledamöter under flera år hade egnat all sin omtanke och sin tid, skulle företagas till behandling, ansågs det vara så litet förtjent af uppmärksamhet, att blott några få deltog i behandlingen deröfver, emedan den då rådande jernvägsfebern just i samma dagar då komitéens förslag förekommo till afgörande, hade nått sin höjd och man förmodligen ansåg att, då man var släpphänt i ena afseendet, man äfven kunde vara det i det andra, och därför icke brydde sig om att vidtaga ens någon förut vid föregående riksdagar af Ständer och Banko-Utskott såsom behöfliga ansedda inskränkningar på banklagstiftgens område. Detta om *tillkomsten* af våra gällande banklagsbestämmelser, som många tyckas anse så förträffliga, att de alls icke vilja låta underkasta dem någon förnyad pröfning.

Nu är likväl fråga, om vi för närvarande verkligen befinna oss i den ställning, att vi genom vår nuvarande banklagstiftning kunna anse oss trygga. Jag för min del tror icke detta utan motsatsen. Jag tror, att vi år efter år kommit i en försämrad och mera osäker ställning; och jag anser, att detta till största delen beror på tillvaron af en obegränsad, af metallisk valuta omotsvarad sedelutgifningsrätt för de allt talrikare enskilda bankerna, utan att Riksbanken, som ensam skall ansvara för myntvärdets upprätthållande, öfver densamma förmår utöfva någon fullt verksam kontroll, eller till sitt skyddande eger underkasta densamma någon tillräcklig begränsning. Jag är vän af den fria konkurrensen i alla andra riktningar, men likväl icke i detta fall der fråga är om en utan inskränkning lemnad rätt att tillverka sedlar. På detta verksamhetsfält är konkurrensen icke nyttig eller fördelaktig i något hänseende, hvarken för de med hvarandra konkurrerande bankerna sjelfva eller för de trafikerande

eller arbetande olika yrkena, som framför allt fordra lugn och jemnhet i penningarörelsen, och den kan, äfven om den så omsorgsfullt och försigtigt skötes, som inom våra väl styrda enskilda banker hittills har skett, dock leda till de farligaste följder, emedan det icke är möjligt att kunna utöfva någon kontroll deröfver, att massan af rörelsemedel motsvarar rörelsens verkliga behof deraf på ett sådant sätt, att aldrig någon alltför stark förminskning deri kan inträffa, då man utan föreskrift om något bestämdt beroende af den metalliska valuta, hvarmed de dock slutligen måste inlösas, tillåter en fri fabrikation af dessa papperslappar, som allmänheten håller för mynt och är van att framför det hårda metalliska myntet föredraga. Förr än man åstadkommer någon tillförlitlig kontroll i detta afseende, anser jag icke den ekonomiska utvecklingen kunna vara betryggad eller åter börja fortgå, emedan den framför allt fordrar att icke störas af ständiga farhågor för alltför täta och starka omskiftningar i penningarörelsens lugna och jemna gång. Då jag gång efter gång kastat en blick på privatbankernas rapporter i afseende å deras växande sedelmassor och andra vid uppvisandet förfallna förbindelser, samt å andra sidan betraktar Riksbankens sjunkande metalliska kassa, måste jag bekänna, att jag ingalunda finner någon anledning till trygghet utan deremot känner min öfvertygelse alltmera stadgas derom att kraftiga skäl finnas att snart företaga en allvarsammare organisation af hela vårt penningeväsende, på det vi måtte komma i eu ställning, der vi efter vunnen säkerhet om orubbad stadga i myntvärdet med mera framgång än under de sista åren kunna arbeta på att åter gifva kraft åt vårt afbrutna materiella framåtskridande. Och om man då, i afsigt att söka få en bättre banklagstiftning införd, tager i betraktande grunderna för Finanskomitéens förslag, så skall man finna af desamma framgå, att komitéen icke absolut hyllat hvarken den ena eller den andra af de begge grundsatserna, som gå ut på att antingen åt en enda bankanstalt eller ock åt huru många sådana som helst lemna sedelutgifningsrätt, men att komitéen deremot velat förmedla dessa olika grundsatser på ett sådant sätt att den allmänna rörelsens rättmätiga fordringar på både full säkerhet och nödig frihet skulle kunna uppfyllas; och jag tror att man, genom antagandet af hufvudgrunderna i detta förslag och detsammes lämpande efter de nya förhållanden som sedan dess afgifvande inträdt, skulle kunna tillfredsställa allas åsikter både på den ena och den andra sidan och på samma gång förebygga fortvaron af den strid, som nu förefinnes mellan de olika meningarne och hvilken strid ingalunda har haft eller kan hafva ett förmånligt inflytande på vårt välstånd. Bästa beviset derpå, att vi för närvarande icke befinna oss i den sunda och lugna finansiella ställning, hvori vi borde vara, det är den oro som oupphörligen visar sig deröfver, att 1834 års antagna värdemätare icke kan anses numera vara riktigt och orubbligt befastad, och att derföre anledning är börja frukta för oföränderligheter af ingångna värdeafstal. Denna fruktan, som ger sig tillkänna äfven hos personer som icke af annan anledning än samvetsgrannhet och omtanke om allmänt väl granska de nuvarande förhållandena, och yttra sig om dem i den angifna syftningen, måste väl vara förtjent att åtminstone ådraga sig statsmagternas uppmärksamhet, och för min del anser jag derföre en undersökning af denna

viktiga fråga vid denna eller nästa riksdag vara af behovet högt påkallad.

Jag har i detta syfte gjort en framställning vid denna riksdag och jag vet visserligen icke ännu, hvad den kan föra till för resultat; men då man ställt den i något sammanhang med den nu föredragna motionen, och den nu otvifvelaktigt äfven har till syfte att förbättra nuvarande banklagstiftning, tror jag att, om än icke Kammaren kan lemna bifall åt motionärens förslag sådant detsamma är affattadt, det likväl kunde vara af intresse för hvar och en, som arbetar på en lycklig lösning af denna på dagordningen stående fråga, om Kammaren under en eller annan form ville uttala sin åsigt om i hvilken hufvudrigtning den bör komma att lösas. Och jag vill därför icke motsätta mig en återremiss, om ock den i sjelfva saken icke kan för närvarande leda till något verkligt resultat.

Herr Carl Ifvarsson: Då jag hör till deras antal, som anse likställighet böra åstadkommas i lagstiftningen, kan jag icke underlåta att i denna fråga biträda den mening, som sträfvar att förr eller sednare borttaga de privilegier, som för närvarande tillkomma de sedelutgifvande bankerna. Man torde icke kunna förneka, att en stor förmån ligger i sedelutgifningsrätten. Denna förmån tillkommer här bankens delegare, sålunda ett fåtal kapitalister. Skulle man nu lemna någon förmån åt några enskilde medborgare, så böra väl några sådana förmåner åtminstone icke företrädesvis tillkomma kapitalisterna. Detta har dock hittills varit förhållandet, sedan privata sedelutgifvande banker uppkommit.

Nu gäller emellertid frågan, huru man skall kunna borttaga detta privilegium, och den rör sig mest omkring de tvänne olika meningar, som, än den ena än den andra, förut sökt göra sig gällande. Å ena sidan har man ansett, att man borde utvidga sedelutgifningsrätten till hvarje svensk medborgare och sålunda ernå likställighet i detta afseende; å andra sidan har man velat inskränka denna rätt så, att den ensamt skulle tillkomma Riksbanken. De begge olika åsigheterna hafva afsett samma syftemål, nemligen afskaffandet af den förmån, som nu tillkommer de sedelutgifvande bankerna. Man har mer och mer börjat befara, och det icke utan skäl, att den sedelutgifningsrätt, dessa bankinrättningar för närvarande ega och i ganska vidsträckt mån begagna, redan är allt för långt utsträckt för att man skulle våga utsträcka den ännu längre. Denna utväg för frågans lösning torde således icke kunna anses lämplig och torde därför få öfvergifvas såsom opraktisk. Frågan synes mig sålunda böra lösas i det syfte, som ledt motionären, att nemligen så småningom få bort privatbankernas sedelutgifningsrätt, och att Riksbanken skulle kunna öfvertaga rörelsen i samma mån, som de sedelutgifvande bankerna skulle komma att indragas. Jag tror för min del detta icke vara omöjligt, men anser i likhet med Herr Jöns Pehrsson, att det skulle vara farligt, om Riksbanken nu genast öfvertog hela sedelrörelsen; något som dock icke kan ifrågakomma, alldenstund största antalet enskilda sedelutgifvande bankers oktroj icke upphör på 7 å 8 års tid. Riksbanken bör därför så småningom dels förstärkas och dels utgifva ett större sedelbelopp utöfver den ineliggande silfvervalutan, allt efter som ett mindre antal andra sedlar finnas i omlopp än Riksbankens. Sålunda

tror jag, att man så småningom skulle närma sig det mål, man vill nå, och jag anser att Utskottet åtminstone bort söka att i sådant syfte angifva några grunddrag, hvarpå lagstiftningen i en framtid skulle kunna byggas, ty enligt mitt förmenande måste man på denna väg vinna en lösning af frågan. Jag har visserligen hört Finanskomitéens förslag här förordas och vill äfven antaga, att detta förslag i vissa hänseenden kan vara fördelaktigt, men man vinner derigenom icke det mål, som åtminstone jag åsyftat, när sedelutgifningsrätten, ehuru ursprungligen, och ännu enligt regeln tillkommande endast Riksbanken, dock skulle kunna under vissa villkor förvärfvas af de enskilda bankerna och sålunda dessa eller med andra ord deras delegare, kapitalisterne, komma att såsom delegare i en Statsbank åtnjuta fördelar framför andra medborgare, under det Staten komme i detta fall att af vinsten på sedelutgifningen uppföra ett par millioners inkomst om året till förmån för enskilda personer. Man klagar i allmänhet, om några större uppföringar göras till enskildes förmån, äfven om desse afse industrien och äfven om, såsom i fråga om hvitbetssockerfabrikation, de icke kunna beräknas till mera än 100,000 riksdaler, men här klagar man icke deröfver, att millioner riksdalers inkomst af Staten lemnas åt kapitalister, som minst torde vara i behof af en sådan förmån. Jag tror icke, såsom mången tyckts föreställa sig, att om sedelutgifningsrätten skulle indragas, de enskilda bankerna derföre skulle upphöra. Detta vore väl icke heller önskvärdt, ty de kunna otvifvelaktigt medföra nytta för den allmänna rörelsen, men jag vill endast, att de enskilda bankerna skola röra sig på naturligt sätt och med icke större fördelar än hvarje enskild person i Staten, således utan rätt att utgifva egna kreditsedlar, då man icke vågar utsträcka denna rätt till andra medborgare.

Man har äfven framhållit den omständigheten, som skulle blifva en följd af upphörandet utaf de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt, att nemligen de inteckningar, som för närvarande finnas deponerade hos enskilda bankerna, skulle uppsägas och att detta skulle förorsaka en stor kris. Jag vill dock erinra, att efter mitt förmenande det icke behöfves särdeles stora kapital för att inlösa dessa inteckningar, ty jag tager för gifvet, att, om en bank upphörde, åtminstone många af inteckningarne komme att fördelas emellan dess delegare, helst inteckningarne ofta nog gravera delegarens egna fastigheter; och skulle än en och annan inteckning blifva uppsagd till inbetalning, så får man väl antaga, att, i samma mån penningar inflöte, de åter skulle komma ut i allmänna rörelsen; ty att de skulle någon längre tid skrinläggas under svåra penningetider kan man väl svårligen antaga. Enskilde kapitalister skulle dessutom säkerligen gerna lemna lån på sådana säkerhetshandlingar, som varit godkända såsom hypothek eller grundfondssäkerhet i enskilda banker; hvadan några betänkligheter i detta hänseende icke torde förefinnas i verkligheten.

Allt synes mig således vara beroende af, om Riksbanken skulle kunna i rörelsen utsläppa ett tillräckligt antal sedlar och sålunda kunna motsvara behofvet i detta afseende. Denna fråga måste man hafva utredd, innan man indrager de sedelutgifvande bankerna. För min del tror jag, att man icke skulle hafva något att befara i detta hänseende, om man af den årliga bankovinsten reserverar en del, till exempel en million. Jag

inskränker mig till att yrka återremiss, i det jag förenar mig med det af Herr Key framställda skriftliga yttrande, hvaremot jag icke anser mig kunna instämma uti det muntliga anförande, Herr Key vid samma tillfälle afgaf.

Herr Björck:

Herr C. A. Larsson: Det är visserligen sannt, att tiden är långt framskriden och att frågan redan blifvit särdeles länge diskuterad; men då man icke gerna vill afstå ifrån ordet utan att hafva yttrat åtminstone något af sina tankar, så torde det vara skäl att Kammaren ännu låter tålmodet räcka till, för att höra på hvad som återstår att säga.

Den aktade motionären hade helt säkert icke kunnat på förhand ana, att hans fyra rader i motionen skulle föranleda en så vidlyftig diskussion inom denna Kammare, och han har verkligen åtnjutit en uppmärksamhet, som motionen efter min tanke ingalunda förtjenar. Hvad han egentligen vunnit, är att hafva framkallat de mest ampla loford öfver privatbankerna. Men för att nu säga min mening, så torde det i allmänhet icke vara möjligt att stifta någon bank som tillfredsställer *allas* intressen, så vida man icke kan uppfinna en sådan som medgifver obegränsad lånerätt utan återbetalningsskyldighet; så länge man nödgas afhålla dessa båda faktorer ifrån banklagstiftningen, skall det helt säkert icke lyckas att få några banker, mot hvilka icke missnöje ifrån *något* håll skall komma att förspörjas. Vid 1862—1863. årens riksdag var jag en ifrig kämpe emot den förändring man då ville göra i privatbanklagstiftningen, och hvilken jag ansåg alldeles obehöflig; man sökte då, å ena sidan, att reducera den gamla säkerheten till ett intet, genom att intaga kommanditdelegare, hvilka voro fria ifrån solidarisk ansvarighet. Men derjemte sökte man att, å andra sidan, skärpa säkerheten i grundfondshypotheken och beröfva bankdelegarne rättigheten att sjelfve bestämma hurudana dessa skulle vara. Lika litet som jag då ville gå in på detta, lika litet kan jag finna något skäl att nu gå in på motionärens förslag. Det är ju nu stadgadt, att bankdelegare skola förvandla hälften af det tecknade beloppet till inteckningar inom halfva taxeringsvärdet uti jordegendom. Af den öfriga delen af grundfonden förvandlas minst 50 procent till lätt realisabla obligationer. Hvad nu inteckningarne beträffar, kan jag icke finna, att någon risk af dem kan uppstå, ty det vore väl märkvärdigt om icke jorden i vårt land vore god för halfva taxeringsvärdet? Beträffande den förespeglade vådan för Riksbanken af privatbankerna, så är denna icke större nu, än om privatbankerna sjelfva skulle vara tvungna att inlösa sina sedlar med silfver; i sådant fall skulle det alltid skicka sina inneliggande riksmyntskassor till Riksbanken att taga silfver för dessa. Följden häraf blefve den, att Riksbanken länsades på inneliggande 10 millioner silfver samt nödgades skaffa ytterligare 4 millioner för att lösa de hos enskilda bankerna inneliggande riksmyntssedlar. Men jag tror att folket i allmänhet icke är så särdeles angeläget att vexla åt sig silfver, så vida icke utomordentliga fall af export dertill gifva anledning; hvem skulle vilja bära guld och silfver i fickorna i stället för lätta sedlar, då det icke vore nödvändigt? Jag tror att man gerna fördrager till och med privatbankssed-

larne framför en så tung och obehväm rörelsekassa. Det är visserligen sannt, att den metalliska valutan uppehåller myntvärdet, men jag tror icke desto mindre, att den är en lyxartikel för den allmänna rörelsen.

Jag vill icke trötta Kammarén med ett långt tal, utan inskränker mig till att yrka bifall till Utskottets Utlåtande; det är icke skäl att upphäva det bestående, innan man har något bättre att sätta i stället, och jag är öfvertygad, att om något förslag i denna väg framdeles göres till allmänhetens *verkliga* gagn, så skola icke många röster höjas till försvar för privatbankerna. Dessa verka dock för närvarande utan allt tvifvel till fromma för jordbruket; det är visserligen sannt att de för icke så länge sedan kunde lemna en öfverdrifvet stor vinst åt delegarne, så länge några få bolag hade monopol på rörelsen, enär dessa voro öfverhopade af låneansökningar; men sedan det numera blifvit frihet att inrätta privatbanker, så kan hvar och en som vill tillgodogöra sig fördelarne af dess vinster. Härtill behöfs icke att vara kapitalist, detta har erfarenheten redan visat. Det finnes i Östergötland en bank, der ingen enda kapitalist är delegare. Flertalet delegare äro sjelfve de som låna i banken, hvaraf jemväl under 1857 års kris inträffade, att då Riksbanken tog 8 procent på den så kallade statslånefonden, fanns en privatbank i Östergötland, som utlånade penningar mot endast 5 procent. Detta eger sin förklaringsgrund deri, att nämnde bank lånade i statslånefonden 100.000 R:dr mot 8 procent ränta; men släppte ut 200.000 R:dr egna kreditsedlar mot 5 procent, hvaraf följden blef att banken i allt fall förtjenade på affären, ehuru allmänheten icke prejudes på hög ränta. Det förefaller i sanning besynnerligt, att de, som klaga öfver landets betryckta penningställning, ändock vilja ur rörelsen indraga de cirka 20,000,000 riksdaler, som privatbankerna nu tillhandahålla; hvart skola vi taga vägen om detta går igenom? Närmaste följden blifver, att hvad som nu gäller 3,000 riksdaler skulle då komma att gälla 1,000 riksdaler, ty i samma mån som sedelstocken förminskas kommer värdet att stegras å den metalliska valutan som nu ligger till grund för rörelsekapitalet. De enda som härpå skulle vinna vore embets- och tjänstemännen, hvars redan höga löner skulle tredubblas i förhållande till varuvärdena. Jag yrkar, såsom sagdt, bifall till Utskottets Utlåtande i den föredragna punkten.

Herr Hierta: Den långt framskridna tiden gör, att jag skall inskränka mitt yttrande så mycket som möjligt. Jag vill blott säga, att jag icke helt och hållet kan dela den förtjusning, hvartill man skulle ledas af den ljusa målning, som min granne till venster gjorde af de fördelar som uppstå genom banksedlarne, åtminstone kan jag icke inse att dessa fördelar äro tillämpliga på mängden af privatbankssedlarne, och i alla händelser motvägas de mer än tillräckligt af olägenheterna. Jag tror dock icke, att de klagomål, som dikterat motionen och som höjts emot privatbankerna, egentligen skulle vara afhjelpade genom indragningen af dessa sedlar, ehuru jag ifrån en annan utgångspunkt måste anse en förminskning af dem alldeles nödvändig. Men jag vill nu endast supplera den historik, som min granne gjorde, med ett litet tillägg, som är viktigt nog att lägga märke till.

Såsom

Såsom han i sitt anförande nämnde, stiftades verkligen år 1824 en privatbankslag, som berättigade associationer att förena sig för drifvande af upp- och utlåningsrörelse, dock utan rätt att utgifva egna sedlar. Men 1828 utfärdade Regeringen, utan Ständernas hörande, det första tillståndet för enskild bank att utgifva sedlar, nemligen Ystads-banken, och år 1830 medgafs samma rätt likaledes åt Wermlands enskilda bank. Det var då som de sedelutgifvande bankernas magt började uppkomma, och den förstörades inom kort så betydligt, att man förutsade, att privatbankerna snart skulle vara mäktigare än både Konung och Ständer; och denna förutsägelse har, såsom vi veta, sedan blifvit besannad.

Men jag går tillbaka till de allmänna klagomålen emot privatbankerna. Dessa klagomål hafva icke något sammanhang med sedelutgifningsrätten, utan de grunda sig på det påståendet, att privatbankerna hafva dragit kapitalen ifrån en stor mängd fonder, som numera icke äro på enskild väg tillgängliga. Äro dessa klagomål grundade? Jag tror att det hos allmänheten finnes likasom en instinkt i detta fall, och denna instinkt har gifvit sig luft i denna motion, som likväl icke synes mig stå i ett följdrigtigt samband med den känsla som dikterat densamma. Det är otvifvelaktigt, att det numera blifvit försvåradt för den enskilde att få kapital för sin rörelse; men, mine Herrar! jag tror det vore förgäves att genom någon lagstiftningsåtgärd försöka afhjelpa detta förhållande, om man skulle gå ut ifrån att förbjuda enskilda banker att upp- och utlåna penningar. Jag frågar: kan det nekas någon enskild person att låna penningar till hvem helst han vill, eller af hvar och en som vill betros honom? Ingen skall tveka att besvara denna fråga med ett obetingadt nej. Då frågar jag vidare: kan det nekas flere enskilde personer att förena sig till att upplåna penningar och besparingar, der sådana stå till buds, för att sedan utlåna dem åt andra, som deraf äro i behof? Härpå måste en hvar utan tvifvel svara ett lika obetingadt nej. Men den egentliga styrkan hos privatbankerna ligger, likasom hos alla andra föreningar med samma syfte, uti den större säkerhet som de kunna lemna långifvarne för räntans ordentliga betalande, och det är derigenom som de locka till sig kapitalen; och det är alldeles omöjligt att kunna få någon bot emot detta onda, om det nu är något sådant.

Om man nu vidare gör sig reda för dessa tankar, så skall man finna, att det möjligen är en olycka för dem som behöfva penningar, men en olycka som likväl icke kan förekommas, att dessa bankinrättningar icke kunna våga låna ut penningar på längre tider, emedan de själva äro grundade på upplåningar och därför måste ställa låneutlemningarne på så kort tid, att de alltid må vara säkra att kunna fullgöra sina egna förbindelser. Då skall man äfven finna, att det onda, hvaröfver man klagat, icke har något egentligt samband med sedelutgifningen, men att denna väl medför en annan olägenhet, nemligen den osäkerhet i allmänna vaxelrörelsen, hvilken måste vållas af den stora mängden olika sedlar med deraf följande större svårighet att kontrollera äktheten af hvarje sedel. Ämnet har redan blifvit afhandladt, men allvarsamt begrundadt skall det leda hvar och en derhän att riktigt och säkert kunna bedöma *syftet* af

motionen, som, ehuru den svårligen synes mig kunna leda till det afsedda ändamålet, likväl förtjenar att beaktas såsom ett ord i sinom tid.

Jag vill blott tillägga ännu ett ord. Det har af dem, som här så varmt försvarat privatbankerna, blifvit sagdt, att klagomålen emot dessa banker hufvudsakligen härrört af afund ifrån insolventa personer. Men då det utan tvifvel finnes många rättänkande män, och äfven inom denna Kammare icke så få, hvilka tro att privatbankerna hafva gjort skada åt landet, så tror jag, att, om också dessa härvid möjligen hafva utgått ifrån origtiga förutsättningar, man dock icke med skäl bör kunna beskylla dem att hafva utaf afund eller insolvens gjort sina anmärkningar emot privatbankerna.

Intet torde denna gång vara att vinna genom en återremiss, och jag förenar mig derföre med dem, som för närvarande vilja hafva bifall till Utskottets Utlåtande.

Herr Siljeström:

Herr Eric Olsson: Sedan jag här erhållit så mycken upptuktelse, är det med ett särdeles missmod jag ånyo nödgas begära ordet.

Man har med mycken stränghet klandrat min oförmåga att framställa motiv för mitt förslag på ett nog parlamentariskt sätt; och jag är sjelf den första att erkänna, att jag icke kunnat såsom jag önskat framställa dessa motiv; men så går det alltid, när förmågan icke motsvarar den goda viljan.

Att förslaget icke är så alldeles omotiveradt, vågar jag likväl tro, all den stund jag först och främst åberopat min motion i samma ämne vid sistlidne riksdag, — ehuru jag icke ansett nödigt att afskrifva de deruti anförda motiv, och enär jag vidare dessutom har angifvit hvad som efter min tanke skulle komma att ersätta privatbankerna, då jag föreslagit, att Riksbanken skulle få behålla sin vinst för att dermed öka sin grundfond, hvilken sedan, på detta sätt förstärkt, skulle, innan de redan beviljade oktrojerna tilländagå, hinna växa till ett så stort belopp att Riksbanken ensam skulle kunna utgifva så mycket sedlar, som den och privatbankerna tillsammans för närvarande utgifva.

Mycket kunde vara att genmäla emot de talare, som hafva på ett så bittert sätt uppträdt emot mig, och det vore äfven min skyldighet att söka fullständigt bemöta deras yttranden; men jag måste tyvärr beklaga, att jag icke eger den förmåga, som dertill skulle fordras. Men ännu mera beklagar jag, att personer, som ega så stort herravälde öfver ordet, skola begagna det emot mig mer än som varit behöfligt, då de alltför väl vetat att jag icke kunnat följa dem på deras theoretiska utflygter. Det är mig dock en tröst att veta, att om jag också icke förmår genomdrifva de förslag, som jag anser vara goda och nyttiga för det allmänna bästa, så är jag å andra sidan derigenom försäkrad, att jag åtminstone icke öfver mitt fädernesland dragit sådana olyckor, som man nu i allmänhet anser hafva varit en följd af det system, hvars upphöfsman eller hufvudman alltid förespeglat oss, att guld och gröna skogar deraf skulle vinnas, ehuru det i verkligheten endast medfört törne och tistel för landet.

Jag vill nu emellertid afstå ifrån mitt yrkande på bifall till motionen, och förenar mig i stället med dem som yrkat återremiss.

Öfverläggningen förklarades slutad. Derunder hade yrkats *dels* bifall till Utskottets hemställan, *dels* punktens återförvisande till Utskottet i det syfte, som af Herrar Key, Medin med flere ledamöter blifvit angifvet; *dels* ock slutligen afslag å Utskottets hemställan och bifall till Herr A. von Proschwitz' här ofvan omförmälda förslag.

Å dessa olika yrkanden framställde Herr Talmannen propositioner, och förklarade sig finna propositionen på bifall till Utskottets förslag besvarad med öfverväganle ja. Votering blef nu begärd, och då jemväl i fråga om kontrapositionen skiljaktiga meningar förspordes samt votering äskades, blef först uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den som till kontraposition i hufvudvoteringen öfver första punkten af Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets Utlåtande N:o 2 antager deras mening som yrka punktens återförvisande med dervid gifven anmodan till Utskottet, att vid ärendets förnyade handläggning taga under öfvervägande de af Herrar Key, Medin m. fl. ledamöter under öfverläggningen hos Kammaren framställda förslag,

röstar ja;

Den det ej vill.

röstar nej;

Vinner nej, är till kontraposition antaget afslag å Utskottets hemställan och derjemte beslutadt: "att hvarken ny oktroj för nu exsisterande enskild bank med sedelutgifningsrätt må utfärdas, eller ny sådan bank oktrojeras annorledes än med det förbehåll, att de skola vara skyldiga underkasta sig de föreskrifter, som angående sedelutgifningsrätten framdeles kunna varda stadgade".

Vid sedlarnes öppnande funnos 81 ja emot 59 nej; hvadan den proposition, som nu uppsattes, justerades och anslogs för hufvudvoteringens anställande, erhöll följande lydelse:

Den, som bifaller hvad Sammansatta Banko- och Lag-Utskottet hemställt i första punkten af dess Utlåtande N:o 2,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutat till Utskottet återförvisa ifrågasvarande punkt, med anmodan till Utskottet att, vid ärendets förnyade handläggning, taga under öfvervägande de af Herrar Key, Medin med flere ledamöter under öfverläggningen hos Kammaren framställda förslag.

Rösterna vid denna sednare votering utföllo med 62 ja och 84 nej; och hade alltså punkten i det syfte, här ofvan finnes omförmäldt, blifvit till Utskottet återförvisad.

Kammarens ledamöter åtskiljdes härefter, kl. $\frac{3}{4}$ 4, men sammanträdde åter

Kl. 6 e. m.

§ 4.

Fortsattes föredragningen af Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets Utlåtande N:o 2, i anledning af väckta förslag angående ändringar i lagstiftningen för enskilda banker.

Punkterna 2—4.

Biföllos.

Punkten 5.

Härvid yttrade

Herr Key: Det torde vara skäl att något uppehålla sig vid denna punkt, då det af motionären framställda förslag, som häri omförmäles, förtjenar allt afseende. Motionären har nemligen begärt att, på det de enskilda bankerna må stå under ordentlig och fullständig kontroll, rapporter öfver deras verksamhet måtte hvarje vecka afgifvas och offentliggöras, men Utskottet har hemställt, att denna framställning icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda. För min del tror jag dock att en dylik kontroll vore ganska nyttig; ju oftare den återkommer, desto större säkerhet medför den för allmänheten, och desto betydligare fördel skulle de enskilda bankerna sjelfva deraf röna, då förtroendet till deras soliditet och laglydnad antagligen skulle derigenom i icke obetydlig grad tillväxa. Jag tager mig af denna anledning friheten föreslå, att denna punkt måtte återremitteras, på det att Herr Rundbäcks förslag om afgifvande från enskilda bankerna, jemte de hittills blott en gång i kvartalet lemnade redogörelserne af rapporter, likartade med dem hvilka för hvarje vecka af Riksbanken afgifvas, måtte af Utskottet tagas i förnyadt öfvervägande och närmare ompröfning.

Herr Lönnberg: Hvad dessa af den föregående talaren förordade veckorapporterna från Riksbanken angår, så vill jag endast påpeka, att de, såsom Utskottet i punkten redan anmärkt, endast såtillvida kunna i någon mån anses såsom officiella, som de grunda sig på och utgöra utdrag af rapporter, hvilka till Fullmäktige utaf vederbörande tjänstemän inom Riksbanken ingifvas, men att deras offentliggörande föranstaltas icke af Riksbankens styrelse utan af vederbörande tidningsredaktioner enskildt. I detta hänseende är således kontrollen öfver de enskilda bankerna icke mindre än öfver Riksbankens verksamhet. För öfrigt hafva kvartalsrapporter från Riksbanken, likartade med dem som angå de enskilda bankerna, först vid medlet af nästlidet år, och efter beslut vid förlidne riksdag, börjat offentliggöras. Jag har visserligen ingenting emot, att kontroller öfver privatbankernas rörelse uppställas, ty ju mer kontrollerad den är, desto bättre bör den drifvas, men då den nuvarande kontrollen öfver de enskilda bankerna är lika noggrann som vid Riksbanken, hvilken är den principal, och icke heller rimligtvis kan behöfva vara starkare än

vid just denna, så föranlätas jag häraf yrka afslag å Herr Rundbäckes förslag och bifall till Utskottets hemställan i ämnet.

Öfverläggningen förklarades slutad. Hvad Utskottet under ifrågavarande punkt hemställt blef af Kammaren bifallet.

Punkten 6.

Bifölles.

§ 5.

Till förnyad handläggning företogs:

Stats-Utskottets Memorial N:o 49, med förslag till allmänna villkor och stadganden i afseende på de statsbidrag, som under denna riksdag beviljas för väganläggningar och vägförbättringar, hamnanläggningar, kanaler och andra vattenkommunikationer, äfvensom för sjösänkningar och andra vattenaftappningsföretag.

Utskottets begge hemställanden bifölles.

Samma Utskotts Utlåtanden:

N:o 50, i anledning af väckt motion om beviljande af ett låneunderstöd å 500,000 R:dr årligen under tio års tid för befrämjande af vatten-skadade markers afdikning samt den odlade jordens fullständiga grunddikning;

Bifölles;

och N:o 51, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående åtgärder till behöfvandes undsättning vid inträffande missväxt.

Alla punkterna i detta Utlåtande bifölles.

§ 6.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Memorial N:o 52, i anledning af återremiss å Stats-Utskottets Utlåtande N:o 21, i fråga om inköp för Statens räkning af till skogskultur tjenlig jord m. m.

Ifrågavarande Memorial blef af Kammaren lagdt till handlingarne.

§ 7.

Till förnyad behandling förekom Lag-Utskottets bordlagda Utlåtande N:o 21, i anledning af väckt motion om förmånsrätt för kommunalutskylder.

Ordet begärdes af

Herr Lars Pehrsson: Lag-Utskottet har såsom skäl för sitt afstyrkande af min motion om förmånsrätt för kommunalutskylder andragit, att den af mig åsyftade fördel för kommunen skulle leda derhän, att i ett gäldbundet bo med otillräckliga tillgångar de oprioriterade borgenärerne fingo de facto betala borgenärens oguldu kommunalutskylder. Detta må till en viss grad vara sannt, men Utskottet har dervid å andra sidan förbisett att, såsom rätt ofta inträffar, en kommun kan till största delen innehafvas af en enda person. Antag nu, att en sådan godsegare, hvilket ej så sällan händer i dessa tider, nödgas göra konkurs; då uppstår den frågan: hvilken skall betala hans kommunalutskylder? Naturligtvis måste då det återstående fåtalet individer inom kommunen vidkännas denna tryckande börda. Det inses lätteligen, att om några få mindre jordbru-

kare skola gälda de utskylder, som ålegat cessionanten, hvilken möjligen kunnat ega tre fjerdedelar ja till och med nio tiondedelar af hela kommunen, detta skall för dem medföra högst betänkliga följder, och jag förstår icke huru den återstående tiondedelen af kommunens skattdragande befolkning ens skall kunna mäga betala kommunalskatten i sin helhet.

I följd häraf lär man väl ej med skäl kunna påstå, att det af mig väckta förslaget innebär en orättvisa af vida betänkligare art än den förlust, som nu understundom drabbar en kommun och fördelas på dess samtliga medlemmar. Då Utskottet här nyttjar ordet "understundom", tillkännagifver Utskottet dermed, att en dylik förlust icke ofta inträffar och att den äfvenledes är föga kännbar. Men alldeles enahanda blir förhållandet om förlusten drabbar de oprioriterade borgenärerne; ty också i detta fall blir deras förlust sällsynt och föga kännbar.

Att förmånsrätt för kommunalutskylder skulle kunna skadligt inverka på realkrediten är en bland dessa suppositioner, hvarpå Utskottets Utlåtande öfverflödar, men som i sak ingenting bevisa, ty svårigen lär man väl någon kunna öfvertygas derom, att, derför att ett och annat gäldbundet bo nödgas betala sina utskylder till Kronan och kommunen, realkrediten öfver hela riket skulle af en dylik orsak lida något synnerligt men.

Herr Rosenberg: Jag vill hoppas, att icke någon annan ledamot af Kammaren än motionären vill uppträda till förmån för det af honom framlagda förslaget, och för min del kan jag icke annat än på det bestämdaste yrka bifall till Utskottets afstyrkande hemställan. Härtill behöfves ock, enligt mitt sätt att se, icke heller mer än det af Utskottet anförda skäl, och vågar jag hemställa till motionärens eget bedömande, hvilket skulle vara obilligare, antingen att en förlust nu understundom drabbar en kommun, men hvilken, fördelad på alla dess medlemmar, blir föga kännbar, eller att enskilde fordringsägare icke allenast mista större eller mindre del af sina fordringar, utan äfven i sjelfva verket skulle kunna komma att betala gäldenärens oguldna kommunalutskylder. Dessutom torde vår tid ej vara synnerligt fallen för att i lagstiftningen införa några tysta förmånsrätter, hvarför jag på dessa skäl yrkar bifall till Utskottets hemställan uti förevarande Utlåtande.

Öfverläggningen var slutad och Kammaren biföll hvad Utskottet i detta Utlåtande hemställt.

§ 8.

Härefter blef ånyo föredraget Lag-Utskottets Utlåtande N:o 22, i anledning af väckt motion om förändradt röstberäkningssätt vid orgelnisters och klockares tillsättande.

Utskottets hemställan i detta Utlåtande bifölls.

§ 9.

Ånyo föredrogs Lag-Utskottets Memorial N:o 23, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid förehavande af Utskottets Utlåtande N:o 9 i fråga om förändrade bestämmelser angående ordförandeskap i skolråd.

Härvid yttrade

Herr Wilhelm Nilson: Lika med reservanten finner jag det högst anmärkningsvärdt, att Utskottet i sitt Memorial rörande ordförandeskap i skolråd icke framlagt något positivt förslag, antingen i enlighet med Utskottets först afgifna, af denna Kammare gillade förslag, eller ock i enlighet med den vid Utskottets förra Utlåtande fogade reservation, som vann Första Kammarens bifall. På den punkt, Utskottet nu ställt frågan, är hvarje förändring vid denna riksdag omöjliggjord, ehuru båda Kamrarne förklarat sig önska en sådan och ehuru det är högst antagligt, att endera Kamraren skulle hafva varit benägen att ansluta sig till Med-kammarens mening. Det vill nästan synas som om Utskottets förra beslut tillkommit i ett obehagadt ögonblick, samt att Utskottet sedermera, när besinningen inträdt, funnit sig hafva varit allt för liberalt och därför med begärlighet omfattat det erbjudna tillfället att taga sina ord tillbaka och nu under ånger och ruelle börjat bedja sitt pater peccavi. För min del anser jag, att Utskottets föreliggande Memorial ej bör antagas, då hela vinsten deraf inskränker sig till en sådan bagatell, som att skolrådet skulle ega att inom sig utse vice ordförande, hvars fungerande väl i allmänhet föga ifrågakommer. Jag skulle därför hafva velat föreslå en återremiss, för att förmå Utskottet att framkomma med ett positivt sammanjemkningsförslag; men då en återremiss för andra gången icke kan medgifvas, så får jag inskränka mig till att yrka det Memorialet läggas till handlingarne, med förklarande att Kamraren vidhåller sitt förut i frågan fattade beslut.

Herr Ahlgren: Jag ber att få tillkännagifva, det Utskottets förra beslut i denna fråga ingalunda tillkom, såsom den föregående talaren förmenat, "i ett obehagadt ögonblick" eller genom något förhastande, utan var ett verkligt uttryck af majoritetens inom Utskottet åsigt. Andra Kamraren biföll Utskottets förslag att kyrkoherdens sjelfskrifvenhet till ordförande inom skolrådet skulle upphöra och ordförande af skolrådet väljas, hvaremot Första Kamraren beslöt, att kyrkoherdes sjelfskrifvenhet dertill skulle fortfara. På grund häraf skulle nu Utskottet, enligt 63 § Riksdagsordningen söka att sammanjemka de stridiga meningarne, men i afseende å ordföranden inom skolrådet befanns en sammanjemkning omöjlig, då Andra Kamraren beslutat, att ordföranden skulle väljas och den Första Kamraren att kyrkoherden skulle vara sjelfskrifven till denna befattning. Ehuru Utskottet önskat att hafva kunnat sammanjemka Kamrarnes beslut härutinnan, måste Utskottet naturligtvis, då någon möjlighet dertill icke förefanns, afstå derifrån och inskränka sig till att föreslå en sammanjemkning i den del, der en sådan var möjlig, nemligen i afseende å vice ordföranden inom skolrådet. Jag medgifver, att det steg, som man genom bifall till Utskottets Memorial skulle komma att taga, endast är ringa, men med hänsyn till det motstånd, som frågan rönt inom Första Kamraren, tror jag dock, att det är bättre att söka vinna något, än att vinna intet, hvarför jag yrkar, att Utskottets Memorial måtte af Kamraren bifallas.

Öfverläggningen förklarades slutad, och Kamraren biföll allt hvad Utskottet uti förevarande Utlåtande hemställt och föreslagit.

§ 10.

Föredrogs ånyo och bifölls Lag-Utskottets Utlåtande N:o 24, i anledning af väckt motion om ändring af gällande stadganden rörande verkställighet af Konungens Befallningshafvandes och underrätts utslag.

§ 11.

Till förnyad handläggning förekommo:

Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts, N:o 1, Utlåtande N:o 3 (i samlingen N:o 37), med anledning af Herr Lars Perssons motion, N:o 217, angående förändring af 3 § i Kongl. Maj:ts nådiga stadga rörande folkundervisningen i riket af den 18 Juni 1842, i fråga om kostnader för anskaffande och underhåll af skollokaler; och

N:o 4 (i samlingen N:o 38), med anledning af Herr Per Nilssons motion, N:o 32, om tillägg i 6 § 1 mom. af kongl. stadgan angående folkundervisningen i riket af den 18 Juni 1842.

Begge dessa Utlåtanden blefvo af Kammaren bifallna.

§ 12.

Dernäst företogs till förnyad handläggning Stats-Utskottets Utlåtande N:o 53, i anledning af Riksdagens år 1867 församlade Revisorers berättelse angående granskning af Statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1865.

Utskottets hemställanden under

§§ 1—4.

Biföllos.

§ 5.

Härvid yttrade:

Herr Wener: I afseende å denna punkt ber jag att få anmärka den oegentlighet, som förefinnes i den föreslagna skrifvelsen. Densamma ifrågasätter nemligen, att obligationerna skulle komma att bokföras på två olika sätt. Under det att de obligationer, Arméförvaltningen redan eger, fortfarande komme att bokföras till nominela värdet, skulle de obligationer, som Förvaltningen förvärfvar, bokföras till inköpspriset. Denna oegentlighet anser jag kunna undanrödjas derigenom, att skrifvelsen erhåller följande förändrade lydelse: "det Kongl. Maj:t täcktes anbefalla vederbörande att för verkställda och vid skeende inköp" etc., å hvilket förslag jag anholder att Herr Talmannen behagade framställa proposition.

Herr Carl Ifvarsson: Det kan väl hända, att det af den siste tälaren föreslagna stadgandet skulle kunna tillämpas, men jag betvivlar det, ty då de obligationer, som Arméförvaltningen nu eger, ej förut äro bokförda till inköpspris, så är det väl omöjligt att numera göra det. Kanske

man icke ens känner inköpspriset på obligationerna. Jag tror derföre, att man i detta fall icke kan vidtaga någon förändring annat än för framtiden och får på grund deraf yrka bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Hvad Utskottet under ifrågavarande paragraf hemställt blef af Kammaren utan förändring bifallet.

Utskottets hemställanden under

§§ 6—20.

Biföllos.

§§ 21 och 22.

Lades till handlingarne.

§ 13.

Ånyo föredrogs och bifölls Stats-Utskottets Memorial N:o 54, med förslag till sammanjemkning i anledning af Kamrarnes olika beslut, i fråga om afstående till Umeå stad af en del af landshöfdingeresidenstomten derstädes.

§ 14.

Till förnyad handläggning förekom Stats-Utskottets Memorial N:o 55, i anledning af återremiss å Stats-Utskottets Utlåtande N:o 18, i fråga om upplåtelse till Westerås stad af Kronans dervarande spanmålsmagasinstomt jemte dertill hörande utmarkslott.

Detta Memorial blef af Kammaren lagdt till handlingarne.

§ 15.

Ånyo föredrogs hvart efter annat och biföllos Stats-Utskottets Utlåtanden:

N:o 56, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående upplåtelse åt Landskrona stad af Kronan tillhörig jord derstädes;

N:o 57, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående jordafsöndring för underofficersbostället vid skånska hussar-regementet N:is 13 och 15 Norra Möinge för inrättande af en skola i Asmunstorphus socken af Malmöhus län; och

N:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående afsöndring af jord från majorsbostället Brunna N:is 1 och 2 samt kapitensbostället Tibble N:o 4 vid lifregementets grenadierkorps, till byggnadsplats för tvänne folkskolehus inom Thorstuna församling af Westmanlands län.

§ 16.

Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 12, i anledning af återremiss af Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 5, angående väckt förslag till sär-

skild beskattning af cigarrer, blef, vid nu förnyad föredragning, lagdt till handlingarne.

§ 17.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 13, dels i anledning af återremiss i vissa delar af Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 4, angående tullbevillningen, dels ock med förslag till ännu icke afgjorda tullbestämmelser för vissa artiklar.

Punkterna 1 och 2

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—6

Biföllos.

§ 18.

Ånyo förekom till handläggning Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 14, i anledning af återremiss i vissa delar af Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 8, angående villkoren för försäljning af brännvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker.

Memorialet blef af Kammaren lagdt till handlingarne.

§ 19.

Banko-Utskottets Betänkande och förslag N:o 13, angående Riksbankens låne- och kreditrörelse blef dernäst till slutlig behandling företaget. Betänkandet föredrogs punktvis; dervid

Punkten 1

Bifölles.

Punkten 2.

Härvid yttrade

Herr Indebetou: Emot det beslut, hvartill Utskottet kommit i denna fråga, har jag så mycket mindre något att erinra, som jag själf inom Utskottet deltagit i densammas handläggning, men vid uppsättningen af sjelfva Betänkandet har ett redaktionsfel råkat insmyga sig, hvilket torde föranleda Betänkandets återremitterande till Utskottet. I gamla bankoreglementet hette det, att ifrågavarande kreditiv till manufaktur-diskonten beviljades "*intill nästa riksdag*"; detta fann man olämpligt inom Utskottet, emedan tiden för kreditivets tillhandahållande i så fall skulle tilländagå den 15 Januari, hvarföre Utskottet föreslog, att kreditivet borde beviljas "*under år 1869*", och trodde man dermed allt vara väl bestäldt.

Sedan har man emellertid fått veta, att detta icke låter sig göra. Förhållandet är nemligen att kreditivet fördelas emellan de lånesökande i början af Januari månad och kan sedan när som helst under loppet af året lyftas. De industriidkare, hvilka i början af året uttaga sina lån, skola sist 9 månader derefter infria dem, hvilket oftast sker genom att mot ny förbindelse öfverföra gamla lånet på ny räkning. Om nu kreditivet indrages den 1 Januari 1869, så ålåge det ju manufakturdiskonten att inbetala till Riksbanken en summa, som vore utlånt till industriidkarne och då ännu icke förfallen. Det i Betänkandet härom förekommande stadgande är således icke tillämpligt, utan måste omställas, men då detta lämpligen bör ske icke här utan af Utskottet, så anhåller jag att Betänkandet i detta ändamål måtte varda till Utskottet återremitteradt.

Herr Sääf: Helst skulle jag hafva afhållit mig från att deltaga i öfverläggningen om detta ärende; men då jag representerar ett samhälle, för hvilket frågan är af ganska stor vikt, vill jag icke genom stillatigande möjligen ingiiva någon den föreställningen, att denna angelägenhet är så likgiltig som Utskottet synes hafva föreställt sig och äfven vill göra troligt, derföre att det belopp, som från denna fond repartiseras på hvarje lånesökande, icke kan vara särdeles betydligt. Besinnar man likväl, att denna diskontinrättning är det enda Staten gjort för att mera direkt understödja inhemska fabriks- och manufakturinrättningar, samt att derigenom en bestämd och alltid påräknelig lånetillgång finnes, torde ock medgifvas att det icke är utan sin stora betydelse, när såsom nu en inskränkning ifrågasättes. Sedan sistlidne riksdag, då Banko-Utskottet afstyrkte en motion i enahanda syftning som Herr Wallenbergs nu ifrågavarande, hafva icke några nya förhållanden inträffat, hvilka skulle kunna göra det framlagda förslaget mera berättigadt nu än då. Dertill komma åtskilliga omständigheter, hvilka icke äro utan sin inverkan på nu förevarande fråga och hvarom jag vill erinra. Vid 1866 års riksdag tillkännagaf Kongl. Maj:t i bref till Rikets Ständer, det Kongl. Maj:t vore betänkt att af diskontlånefonden indraga 250,000 riksdaler och lägga detta belopp till förlagslånefonden, på så sätt att till denna sednare årligen lades 50,000 riksdaler, till dess densamma från dess dåvarande belopp 750,000 riksdaler uppginge till 1,000,000 riksdaler. När nu denna årliga summa, 50,000 riksdaler, lägges till det belopp, 250,000 riksdaler, hvarom nu är fråga, så uppgår, den summa, hvarmed lånefonden skulle minskas, till 300,000 riksdaler. Om emellertid för närvarande förhållandena äro sådana att en dylik minskning i denna lånefond bör beslutas, hemställer jag vördsamt till hvars och ens beprövande. Härtill kommer att 1868 är det år, under hvilket, enligt sista tulltaxan, de lägst bestämda tullsatserna å manufakturvaror komma att tillämpas, hvilket åter otvifvelaktigt kommer att medföra en för dessa grenar af industrien försvärad omsättning och, till följd deraf, behof af större rörelsekapital. Den lånerätt, som hittills varit förunnad, skulle nu under sådana förhållanden förminskas med 300,000 riksdaler. Detta tror jag bör af Kammaren konsidereras, och anser jag för min del att Kammaren fortfarande borde låta förblifva vid hvad hittills varit gällande. Sistlidne riksdag ingick Representationen med anhållan till Regeringen, att tjenstemän i Kommers-kollegium hädanefter måtte tillsättas alle-

nast på förordnande, och skedde detta under antagande, att nämnda Kollegium framdeles skulle kunna indragas. Är nu detta meningen och man tillika hyser den åsigt, att den lånefond, som hittills varit afsatt till låneförsträckningar åt manufaktur- och fabriksidkare, fortfarande skulle af Riksbanken förvaltas, såsom och motionärens åsigt varit, så synes det mig som borde, så länge Kommers-kollegium bibehålles, denna fond der förvaltas och några öfvergångsåtgärder således icke erfordras, utan kunde denna i sammanhang med öfriga under Kommers-kollegii förvaltning stående fonder framdeles på en gång till Riksbanken öfverlemnas. De skäl, som gjorde sig gällande för Riksdagens beslut i ämnet förra riksdagen, böra således äfven nu tagas i öfvervägande; och hemställer jag för min del, att Riksdagen måtte låta förblifva vid samma kreditivbelopp som hittills.

Herr Sjöberg: Det mot manufakturdiskonten välvilliga sätt, hvarpå Banko-Utskottet behandlat Herr Wallenbergs motion om indragning af det nämnda diskontinrättning beviljade kreditiv i Riksbanken befriar mig från den skyldighet, jag eljest kunde ega, att upptaga till besvarande några af de satser, Herr Wallenberg framställt i samma motion. I sjelfva saken har jag icke något att anmärka emot Banko-Utskottets förslag i ämnet, helst det icke kan förnekas, att den ifrågavarande låneinrättningen, som tillföre, då tillgången på kapital var ringa, obestriddligen varit till stor nytta för många näringar, numera icke längre är tidsenlig, utan bör upphöra. Men deremot anser jag, i likhet med den talare som först yttrade sig i denna fråga, att anstånd bör lemnas med den föreslagna indragningen af en del utaf kreditivbeloppet, emedan verkliga svårigheter möta att verkställa denna redan den 1 Januari 1869. Det förhåller sig nemligen så, att de särskilda låntagarne äro berättigade att när som helst under årets lopp erhålla lån på de för dessas beviljande bestämda allmänna villkor, och vederbörande ega således att för sagda ändamål anmäla sig till och med under den tolfte månaden i året. Skulle nu en sådan minskning i lånefonden, som blifvit föreslagen, ega rum å den af Utskottet ifrågasatta tid, så komme detta att minska på hela lånerörelsen redan under innevarande år och hafva till följd, att lånen i proportion deraf måste i allmänhet till beloppet nedsättas, hvilket under för handen varande ekonomiska förhållanden icke kan ega rum utan kännbara olägenheter både för sjelfva låneinsättningen och för dem, som ega att af densamma sig begagna. Deremot föreställer jag mig, att, om ett sådant anstånd meddelades, att den föreslagna indragningen af 250,000 R:dr verkställdes först den 1 Juli 1869, de flera svårigheter, denna indragning i och för sig måste medföra, skola blifva mindre. Från Riksbankens sida lära några hinder icke möta för en sådan anordning. Då emellertid, på sätt Herr Indebetou redan antydtt, någon ändring i sjelfva texten af Utskottets beslut här icke lämpligen torde böra ega rum, hemställer jag, att Kammaren ville till Utskottet återremittera ifrågavarande punkt.

Herr Lindström: Efter de upplysningar, som numera lemnats, skulle det vara orätt af mig att motsätta mig återremiss af punkten, helst jag begärt ordet för att framhålla en åsigt, som finnes uttalad i en af

reservationerna och således, om ärendet återremitteras till Utskottet, detta kan komma i tillfälle att taga i omprövande samma åsigt, utgående derpå att ifrågavarande lånefond måtte nedsättas med ytterligare 250,000 R:dr, utom det belopp hvarmed Utskottet föreslagit fonden böra minskas. För min del anser jag en sådan åtgärd väl kunna försvaras och tror ingalunda att det intresse, som deraf ser sig hotadt, skall deraf röna någon kännbar olägenhet. Vill man verkligen Kommers-kollegii indragning samt upphäfvande af den lika besynnerliga som olämpliga lånerörelse, hvilken der bedrifves, så bör man äfven taga steget något längre ut än hvad Utskottet nu tilltrött sig; och vill jag derföre ock, för den händelse punkten skulle blifva till Utskottet återremitterad, begagna detta tillfälle att uttala den önskan att Utskottet, i sammanhang med frågan om tiden för kreditivets tillhandahållande, jemväl ville taga i öfvervägande huruvida icke samma kreditiv skulle kunna minskas med ytterligare 250,000 R:dr.

Herr De Maré: Utskottet har, enligt min tanke, fullständigt motiverat sitt Betänkande, deri Utskottet föreslår, att den ifrågasatta indragningen af manufakturdiskontens kreditiv från Riksbanken skall ske successivt, så att så ringa olägenhet som möjligt härigenom måtte någon tillskyndas. Detta är äfven orsaken, hvarför Utskottet icke ansett sig böra gå så långt som den siste talaren. Efter de upplysningar, som Herrar Indebetou och Sjöberg lemnat, vill jag icke yrka bifall till punkten, men skulle mycket beklaga, om Kammaren uttalade samma åsigt som den siste talaren, eller att en större nedsättning än Utskottet föreslagit bör på en gång ske. Må det vara nog, att denna lånefond under loppet af 9 år successive nedsattes, men må vi icke i en tid som denna, då näringarne kämpa med många svårigheter, uttaga steget så långt, att allvarsamma rubbningar i bestående förhållanden derigenom kunna förorsakas.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannens proposition på bifall till Utskottets hemställan besvarades med nej, och beslöt Kammaren, på ytterligare proposition, att ifrågavarande punkt skulle till Utskottets förnyade handläggning återförvisas.

Punkterna 3—6.

Biföllos.

Punkten 7.

Härvid yttrade

Herr Jöns Pehrsson: Ehuru det icke lärers löna sig att uppträda i denna fråga, vill jag dock yttra några ord. Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets tillstyrkande Betänkande i en annan närbeslägtad fråga bifölls här utan diskussion, måhända emedan det icke hade samma rättvisa och billighet för sig som min ifrågavarande motion. Många klagomål emot privatbankerna förspörjas, måhända både med och utan skäl. Det största och mest berättigade af dessa klagomål gäller dock sättet, på hvilket kapital utlånas från Riksbanken. För kapitalister, äfvensom för

köpmannen och näringsidkaren äro privatbankerna af stor nytta, men för jordbrukaren äro de lån af största fördel, som lemnas med omsättningsrätt. I afseende på lånerätten förefinnes stor olikhet mellan de särskilda samhällsklasserna, och så länge denna olikhet existerar, skall alltid inträffa att den, som bäst behöfver lån, har minsta utsigten att få. Vill man därför tillhandagå en billig och allmänt uttalad begäran, så bör man öka Riksbankens omsättningsfond. Utaf Betänkandet synes, att en ledamot här inom Kammaren, som icke är nu tillstädes, reserverat sig mot förevarande punkt och uttalat, att omsättningsfonden kunde och borde ökas med 2,400,000 R:dr. Äfven jag tror, att detta skulle vara en god hjälp, och yrkar jag fördenskull afslag å punkten och bifall till reservantens förslag, att Riksbankens lånefond med omsättningsrätt må ökas med nämnda belopp 2,400,000 R:dr.

Herr Anders Gudmundsson: Då genom Riksdagens redan fattade beslut det blifvit afgjort, att Riksbanken icke får behålla någon större del af sin vinst, så inser jag väl att det föga lönar mödan att försvara min motion. Men det synes mig likväl, som om Herr Jöns Pehrsson skulle hafva ganska rätt i sin mening, att den lånefond, som allmänna diskonten har till sitt förfogande, behöfver anseoligen förstärkas för jordbrukets behof. Man erinrar sig väl, att för några år sedan betydliga indragningar å denna fond skedde, så att dess till utlåning disponibla tillgångar i betydande mån smälte tillsammans; och då det nu finnes tillgångar dels från besparade vinstmedel, dels äfven stora summor ingå från statslånefonden, bestigande sig till ej mindre än 600,000 R:dr, så tyckes det samnerligen, som om något borde göras för att öka den nu så otillräckliga diskontfonden. Man säger ju, att lånebehofven för ögonblicket äro större än någonsin, och jag hemställer, om det då är rimligt, att diskontfonden skall vara mindre än förr? Jag betviflar visserligen, att den kan ökas med det stora belopp Herr Jöns Pehrsson ifrågasatt, men något bör åtminstone göras, det är uppenbart. Vid sednaste riksdag, då fråga förevar om bankovinstens användande, hörde jag utlofvas, att utvägar skulle beredas till jordbrukets bispringande, och ehuru sådant då ej kom till stånd, förlitar jag mig dock på det löftet, och instämmer för det närvarande med Herr Jöns Pehrsson uti yrkande om återremiss, på det Utskottet måtte få tillfälle närmare taga i öfvervägande om och i hvad mån tillgångar kunna beredas till allmänna diskontfondens förstärkande.

Herr Carl Isak Bengtsson: Då allmänna diskontfondens nuvarande tillgångar icke stå i något förhållande till det förefintliga lånebehofvet, samt denna penninginstitution är nästan den enda inom landet, som af jordbrukaren lämpligen kan anlitas, så får jag instämma med Herr Jöns Pehrsson.

Herr Friherre Liljencrantz: Det är onekligen en besynnerlig företeelse, att från samma håll, der en så särdeles omsorg och ömhet om Riksbanken förspörjas, och der man så ofta uttalat farhågor för Riksbankens bestånd i konkurrensen med de enskilda bankerna, man likväl på samma gång ihärdigt upprepar ropet på lån, och för sådant ändamål vill

öka allmänna diskontfonden. Om någon rörelsegren sätter Riksbanken i fara, så är det just denna dess lånerörelse på lång tid och med många omsättningar, och det vore tvifvelsutan för Bankens säkerhet önskligt, om hela denna rörelse upphörde, så att Bankens tillgångar kunde, der det påträngde, inom möjligast korta tid realiseras. Bankens diskontrörelse erbjuder dessutom lånesökande den särskilda fördelen af en ränta å 5 procent, äfven då den annars står högre. Det vore visserligen godt och väl, om alla som behöfde lån kunde erhålla dem på så billiga och fördelaktiga villkor; men då detta icke är möjligt, måste jag motsätta mig en rörelse, som icke följer vanliga lagar, utan erbjuder vissa låntagare en premie framför andra; och långt ifrån att med min röst bidraga till en ytterligare utsträckning af en sådan rörelse, skulle jag, som sagdt, helst se att densamma helt och hållet indroges.

Jag yrkar bifall till Betänkandet.

Öfverläggningen förklarades vara slutad. Herr Talmannen upptog de yrkanden, som derunder förekommit dels på bifall till Utskottets hemställan, dels på afslag derå och bifall till Herr Rundbäcks vid Betänkandet fogade reservation, samt slutligen på återförvisning till Utskottet af ifrågasvarande punkt. Å dessa olika yrkanden framställde Herr Talmannen propositioner, af hvilka den, som lydde på bifall till Utskottets hemställan, förklarades hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad; i enlighet med hvilket förklarande sjuende punkten alltså af Kammaren bifallits.

Punkten 8, med förslag till motsvarighet af 56 § i nuvarande bankoreglemente, äfvensom till de nya stadganden, som under rubriken "Allmänna bestämmelser" borde intagas i det blifvande reglementet.

Den å sidd. 36 och 37 föreslagna nya § blef i sin helhet godkänd.

Rörande första momentet af den dernäst å sidd. 37, 38 och 39 föreslagna nya § yttrade

Herr Björck: Jag får fästa uppmärksamheten derpå, att det förslag, som ligger till grund för Utskottets förevarande framställning, innefattar en utsträckning af den kommissionärs-anstalt, hvarigenom, enligt Utskottets förslag, den låntagande skulle endast i vissa fall ställas i omedelbar förbindelse med Banken. Af Utskottets Betänkande inhemtar man, att förslaget hufvudsakligen afser att åt en hvar lånesökande i landsorten bereda tillfälle att direkt med Banken afhandla om lån, sedan likväl sådana försigtighetsmått blifvit iakttagna, som lemnade Banken full trygghet mot förfalskningar eller bedrägerier af hvarje slag. Man har ansett denna anstalt alltför omständlig och vidlyftig; men för min del är jag öfvertygad, att den i sin grund är värd all framgång, och att dess förverkligande skulle medföra ganska väsendtligt gagn, ej mindre för allmänheten än för Riksbanken sjelf.

Den hufvudsakligaste invändning man emot förslaget framkastat, är den, att detsamma skulle vara opraktiskt och icke kunna tillämpas. Detta ankommer likväl på ett försök. Förslaget i sin helhet, liksom den § som Utskottet upptagit, äro i sig sjelfva intet annat än försök; och jag ser ej,

hvarföre icke försöket kunde göras i större omfattning och sålunda förslaget komma i tillfälle att visa sin verkan och göra den nytta, det möjligen kunde medföra. Så mycket är åtminstone säkert, att om denna anstalt kommer till stånd med de försigtighetsmått, som dervid äro fästade, Riksbanken skulle vara mindre blottställd för förfalskning än den för närvarande är. Om det i hvarje landsort finnes en publik tjänsteman, motsvarande en notarius publicus, som enligt sin embetspligt vore pligtig att bestyrka en underskrift endast i det fall, att undertecknaren personligen inställde sig och bevisade sin identitet, skulle det onekligen vara enklast och bäst att till förekommande af hvarje falsarium stadga, att lånehandlingarne borde vara af ifrågavarande tjänsteman bestyrkte. Men, såsom bekant, finnes på de flesta ställen ingen sådan tjänsteman. Försöken böra då gå ut derpå, att ersätta denna brist, genom att lemna tillfälle åt andra kände och trovärdige män i orterna att uppträda med samma kraft och myndighet, som eljest notarius publicus. Deri ligger hela idén; och jag inser verkligen icke de skäl, som föranledt Utskottet att, på samma gång det gillar förslagets syften och förklarar sig vilja befordra beröringen emellan Banken och de lånebehöfvande, likväl tillbaka-visa förslaget.

Jag vill likväl i sakens närvarande skick hvarken påyrka återremiss eller vidare förorda förslagets antagande. Jag inser fullväl mycket, att åtminstone någon början bör göras till lättande af Bankens förbindelser till de lånesökande, och till undanröjande af alla de olägenheter och missförhållanden, som vidlåda det nuvarande systemet; och jag är öfvertygad derom, att nödvändigheten häraf snart nog skall föranleda åtgärders utsträckning i den riktning, som förslaget afsett.

Jag anhåller om Kammarens ursäkt att jag upptagit dess tid, då jag ej haft något bestämdt yrkande att framställa; men jag har velat för framtiden fästa uppmärksamhet vid ämnet och särskildt vid det afgifna förslaget, hvilket en gång torde befinnas mindre opraktiskt, än hvad man nu antagit.

Härefter godkändes så väl nämnda som öfriga moment i detta förslag till ny paragraf.

Likaledes godkändes *de tvänne nya §§, hvartill förslag i denna punkt afgifvits å sidorna 39 och 40.*

Punkten 9.

Bifölles.

Punkterna 10—15.

Biföllos.

§ 20.

Herr Siljeström erhöll ordet och yttrade: Som jag vid behandlingen af Lag-Utskottets Betänkande N:o 23, angående ordförandeskap i skolråd,

skolråd, icke var i Kammarén närvarande, anhåller jag att få nedlägga min reservation emot Kammaréns i fråga derom fattade beslut.

Ordet begärdes vidare af

Herr Ola Jönsson: Ej heller jag har deltagit i behandling af berörda ärende och måste nu emot Kammaréns beslut anmäla min reservation.

Herr Sven Hansson: Af samma anledning som nästföregående talare får jag reservera mig emot ifrågavarande beslut.

§ 21.

Enligt föredragningslistan förekom dernäst Banko-Utskottets Memorial N:o 14, angående åtskilliga föreskrifter i bankoreglementets 5—10 artiklar.

Alla punkterna i detta Memorial biföllos; och blef likaledes bifallet samma Utskotts Utlåtande N:o 15, i anledning af Herr A. O. Wallenbergs motion om införande i bankoreglementet af vissa föreskrifter rörande expeditionen i Riksbankens kassor.

§ 22.

Ånyo förekom till handläggning Andra Kammaréns Tillfälliga Utskotts N:o 1 Utlåtande N:o 5 (i samlingen N:o 39), med anledning af väckta motioner rörande folkskolan och elementarläroverken. Kammarén beslöt att detta Utlåtande skulle föredragas punktvis; och skedde alltså början med

Punkten 1.

Ordet begärdes af

Herr Hollander, som yttrade: Först tager jag mig friheten hemställa, huruvida icke Herr Talmannen skulle behaga till Kammarén göra framställning derom, att sätta ifrågavarande Utlåtande främst å föredragningslistan för nästa sammanträde, alldenstund tiden redan är långt framskriden på aftonen, Kammarén temligen fåtaligt besatt och få af de närvarande torde vara beredde att nu företaga detta ärende, som för öfrigt är af den omfattning och vikt, att det kan anses djupt ingripa i sjelfva grunderna för vårt bildningsväsende.

Med anledning häraf upplyste Herr Talmannen, hurusom ifrågavarande Utlåtande redan varit tvänne gånger bordlagdt, och alltså icke vidare kunde göras hvilande, utan borde, jemlikt 59 § Riksdagsordningen, till afgörande nu företagas.

Vidare yttrade

Herr C. A. Larsson: Jag vill till hvad Herr Talmannen redan meddelat, blott göra det tillägg, att om Betänkandets behandling vidare uppsköttes, skulle man äfventyra, att detsamma icke intill riksdagens slut komme under pröfning, då Första Kammaren ju kommer att företaga frågan först efter det denna Kammare fattat sitt beslut. För öfrigt vill jag förmoda, att det beslut Kammaren nyss fattat om ärendets föredragning punktvis icke måtte lägga hinder i vägen för en öfverläggning om frågan i dess allmänhet eller för en gemensam behandling af flera punkter, derest så skulle finnas nödigt.

Sedan, med hemtad anledning af Herr C. A. Larssons anförande, Herr Talmannen, efter inhemtande af Kammarens mening, förklarar att, ehuru föredragningen vore beslutad att företagas punktvis, hinder likväl icke förefunnes att, derest för sammanhangets eller fullständighetens skull sådant skulle finnas erforderligt, låta öfverläggningen omfatta jemväl andra punkter än den till föredragning anmälda, blef, på begäran, ordet ånyo lemnadt åt

Herr Hollander, som yttrade: Vid nu upplysta förhållande, att sådant icke kan medgifvas, utbeder jag mig att få yttra mig i sjelfva saken och framställa de anmärkningar mot Utskottets Utlåtande, hvartill jag kan vara beredd.

Det var utan tvifvel ett mycket ändamålsenligt stadgande i 1820 års skolordning, det nemligen som bjöd, att periodiskt återkommande revisioner af elementarläroverkens tillstånd skulle ega rum; och sådana skolrevisioner höllos, med en mellantid af omkring 10 år, åren 1823, 1832 och sednast 1843. Dessa omfattade visserligen endast elementarläroverken; men 1828 verkställdes af den s. k. stora komitéen en revision, omfattande hela undervisningsväsendet. Efter denna tid hafva stora förändringar försiggått inom bildningsväsendet, flera skolearter uppkommit, såsom folkskolorna enligt 1842 års folkskolestadga, flera tillämpningsskolor, deribland tekniska elementarskolorna från 1850-talet, hvilka skolearters förhållande till elementarläroverket ingalunda är klart bestämdt och regleradt. Då nu samtliga dessa skolearter hvarken i och för sig eller i sitt förhållande till hvarandra på sednare tider undergått någon allmän och offentlig granskning, hade det, efter min mening, varit det naturligaste resultatet, hvartill Utskottet bort komma i anledning af de många nu väckta och framkastade frågor rörande undervisningsväsendet och dess särskilda arter, att förorda en nu efter 40 år åter företagen allmän revision deraf; och jag tror, att man haft skäl vara Utskottet mera tacksam, om detsamma, äfven med uttalande af sina åsikter såsom motivering, hade derigenom föranlett en grundligare utredning, än genom framställande af positiva resolutioner såsom afgjorda trosartiklar.

Hvad nu beträffar Utlåtandets särskilda moment, är det temligen svårt att inse konsekvensen och sammanhanget mellan hvad Utskottet, i anledning af Herr Rosenbergs motion, yttrar i första och andra momentet, enär Utskottet å ena stället afstyrker motionärens förslag om bestämd

minimikunskap, inhemtad inom småskola såsom vilkor för inträde i egentliga folkskolan, men å andra stället prisar den goda anordning, som genom kongl. cirkuläret den 22 April 1864 bestämmer samma minimum till hjälplig innanläsningskunskap. Men man finner vid närmare påseende, att Utskottet icke vill såsom allmän regel bereda egentliga folkskolan det underlag, som en småskola innebär, ej heller att förhållandet dem emellan nu skall regleras; och den argumentation, som Utskottet dervid begagnar, är ganska anmärkningsvärd. När det först heter, att småskolan på flera ställen "ingriper på den egentliga folkskolans kunskapsfält", visar detta endast, att småskolan här gått till ett maximum, som det dock icke varit fråga om att nu begränsa, men förhållandet utgör i ingen mån ett hinder för bestämmandet af ett minimum, hvaröfver dessa småskolor redan äro långt framskridna. När det vidare heter, att i tätt befolkade landskap med små kommuner icke förekomma flera barn, än hvad den egentliga folkskolan kan och bör upptaga, så leder en sådan åsigt till en stor orättvisa för hela generationen inom dessa folkskole-distrikt, som sålunda dömas att sakna det underlag till folkbildningens höjande, som innebäres deri, att småskolan befriar folkskolan från meddelandet af de första grunderna. Det mest egendomliga argumentet är utan tvivel det tredje, som innehåller, bland annat, att "folkskolan i sjelfva verket mångenstädes fungerar icke annorlunda än såsom småskola"; ett förhållande som just bevisar motsatsen af hvad Utskottet åsyftat, och tydligen ådagalägger nödvändigheten af en småskola, om den egentliga folkskolan icke skall nedtryckas till småskolans egen låga ståndpunkt.

Det tredje momentet i Utlåtandet innehåller den resolution af Utskottet, att folkskolans kunskapsmätt nu ändtligen må ställas i jembredd med det, som gäller för elementarläroverkets 2 lägsta klasser. Frågas nu: har sådant hittills varit folkskolan förmenadt? Jag känner intet förbud i den vägen; men lika litet tror jag att man kommer målet närmare genom ett dekret, ty till dess förverkligande fordras åtskilliga vilkor, som Utskottet förbisett. Först och främst en högre seminariibildning, som, då undervisningen i elementarskolan är och måste vara vetenskaplig, äfven måste ställas i jembredd dermed och blifva vetenskaplig, icke blott populär; vidare i sammanhang dermed högre löner samt för öfrigt flere lärare, enär det är uppenbart, att en ensam folkskolelärare, huru skicklig och kunskapsrik som helst, icke kan åstadkomma hvad förut presterats af 3 personer, nemligen folkskoleläraren samt de tvänne lärarne i elementarläroverkets lägsta klasser. Härmed följer ock nödvändigheten att indela folkskolan i flera särskilda klasser, och redan det stora antalet barn af olika naturanlag och mängden af sådana, som sakna all egentlig kunskapsförmåga och äro till hinder för de öfrigas framsteg, gör det uppenbart, att en orts ungdom knappast kan i massa föras ens till nu föreskrifna minsta kunskapsmätt, ännu mindre till tredje klassens vid ett elementarläroverk. Antagandet hvilat blott på en supposition af Utskottet och vederlägges af dagliga erfarenheten, likasom af folkskoleinspektörernes sist afgifna berättelser.

Uti fjerde momentet uttalas den åsigt, att den egentliga folkskolans kunskapsmätt bör utgöra vilkoret för inträde i högre folkskola. Häremot är intet att invända; men då Utskottet i motiveringen till detta moment

talar om den mera praktiska kunskapsbildning, som dessa skolor skulle hafva till uppgift, utan att angifva hvari densamma består, ber jag få anmärka, att en sådan praktisk rigtning hos dem icke finnes, och anser äfven deri ligga eu orsak bland andra, hvarför dessa högre folkskolor till sin idé och med afseende på våra förhållanden måste anses förfelade. Hvarken deras egenskap att utgöra en fortsättning af folkskolans lärokurs i allmänna och theoretiska kunskapsämnen, ej heller deras egenskap af dagskolor är gynnsam för deras mera allmänna upprättande. Allmogen hos oss är i allmänhet icke i tillfälle att låta sina barn efter slutad kurs i egentliga folkskolan begagna en undervisning, som meddelas under dagen och dagligen, och för öfrigt icke i ämnen, som afse deras lefnadsyrke såsom arbetare, utan allmän bildning. För en fortsatt bildning af allmogens barn mellan femtonde och tjugonde året anser jag vida ändamålsenligare den art af skolor, som i Tyskland nämnes "Ergänzungs- und Fortbildungsschulen", hvilka meddela sin undervisning å tider, som för arbetaren kunna vara lägligast, vintertiden, söndagar samt vissa aftnar i veckan och med en mera praktisk rigtning på yrkesbildningen, såsom geometriens tillämpning på mätning och afvägning, naturkunnighetens på landthushållningen och grunderna för våra kulturväxters odlande, husdjurens skötsel m. m. Det förhållande, att, oaktadt ett temligen stort statsbidrag för dessa skolor lemnas, ändock i vårt land endast tio högre folkskolor och, dessa mest i köpingar, blifvit upprättade, synes äfven lemna erfarenhetsbevis på att fel måste förefinnas i deras organisation, och Utskottet har saknat skäl, att med afseende på landsbygdens bildningsväsende taga i beräkning en mera allmän utbredning af våra nuvarande högre folkskolor, om och dessa för städerna kunna finnas användbara. Jag har derföre icke synnerligt att invända mot ombildningen af vissa stadspedagogier till högre folkskolor, men kan icke biträda Utskottets mening deruti att, då sådan ombildning i vissa städer skulle ske och det med bidrag af Staten, deremot i andra städer de motsvarande tvänne lägsta klasserna af elementarläroverket skulle, utan att ersättas, alldeles försvinna, hvarigenom en orättvisa beginges mot dessa kommuner, som blefve i mistning af de fördelar, som erbjudas genom de högre folkskolorna, hvilka för öfrigt i städerna borde vara centralskolor för kringliggande orts högre folkskolebildning.

Beträffande sjelfva slutresultatet i femte momentet, har jag just ingenting att anmärka; men då Utskottet anser upptagandet af qvinliga lärjungar i de högre folkskolorna icke blott icke möta något hinder i författningen, utan äfven vara ändamålsenligt, måste jag bestrida en sådan åtgärd såsom högst orådlig både på grund af erfarenhet och vanlig människokänedom. Också har man flerstädes i Tyskland förbjudit undervisning i samma skola för ungdom af båda könen efter tolfte året, särskildt på grund af det ofog och de pojkestreck, som bedrifvas på väg till och från skolan, under mellantimmarna och äfven i sjelfva skolan, der, så snart läraren vänder ryggen till eller lemnar skolan, ofta en mindre sedesam mimik och teckenspråk blifva sårande för flickornas anständighetskänsla. Man bör här vid lag icke anse naturbarn bättre i sedligt hänseende, än de verkligen äro, ej heller förutsätta, att de redan äro i detta afseende hvad de genom uppfostran och undervisning böra blifva. Men icke blott i moraliskt, utan äfven i didaktiskt afseende skulle här en gemensam under-

visning för gossar och flickor innebära ett pedagogiskt misstag, ty man bör härvid icke förbise de olika naturanlagen, och vid gemensam undervisning i så abstrakta ämnen som grammatik och matematik blir bristen på anlag härför hos qvinnan ett bestämdt hinder för gossarnes framsteg deri.

Sjette momentet är blott ett återuppreparande af det tredje, ty det följer af sig sjelft, att om folkskolans kunskapsmätt kan ställas i jemnbredd med första och andra klassens i elementarläroverket, samma kunskapsmätt också måste vara inträdesvillkor i närmaste eller tredje klassen.

Samma anmärkning gäller äfven sjunde momentet, ty det är temligen naturligt, att tyskan ej kan inträda i elementarläroverket, förr än i dess då blifvande första klass. Men då Utskottet i motiveringen till detta moment obetingadt antager modersmålets företräde såsom första och uteslutande föremål för språkundervisningen samt framdrager åtskilligt vackert tänkt och sagdt om detsamma såsom grunden för folkets hela nationela lif, så lär deremot den dagliga erfarenheten i sin osminkade verklighet, att för gossen vid ifrågavarande ålder knappast finnes något odrägligare ämne än samma modersmål. Likasom ingenting är svårare, än att uppfatta och känna sig sjelf, så äfven med modersmålet, hvars egentliga studium jag af psykologiska skäl anser höra till ett sednare stadium af andlig utveckling och förståndsmognad, hvarför jag äfven tror, att hälften af det timal, som nu läses i första och andra klassen, skulle vara nog, äfvensom att man skulle kunna använda 30 eller samtliga veckans lärotimmar på detta ämne, utan att ändock säkerhet i modersmålets behandling vid denna ålder vunnas. Våra största författare på modersmålet hafva varit uppfostrade på en tid, då samma modersmål icke lästes i skolorna; oaktadt de möjligen icke kände antalet af deklinationer i svenska språket, hafva de ändock blifvit hvad de voro genom sin språkbildning, hvilket torde bevisa outhärligheten för högre bildning af främmande språks studerande i skolan, och att Utskottet, i fråga om modersmålets ställning till den vetenskapliga bildningen, tagit ett pedagogiskt problem såsom en afgjord sak.

Hvad Utskottet vidare i motiveringen till åttonde momentet yttrat i fråga om värdet af de moderna språkens studium i elementarskolorna, eller att endast ett af dem bör vara obligatoriskt, innebär, efter min mening, en återgång till en ståndpunkt, som svenska allmänheten i fråga om elementarundervisningens ordnande icke utan långvariga bemödanden lyckades öfverskrida, utom det att ett sådant tillbakaskridande skulle menligt inverka på vårt lands ställning till samtidens kultur. En af de största anledningarne till missnöje med skolundervisningen under 1700:talet och sednare förefanns deri, att kulturspråken föga eller intet voro föremål för skolundervisning, hvilket också gaf anledning till upprättandet af en mängd privata läroanstalter för att ersätta den offentliga undervisningens bristfällighet. Till bevis på hvad värde äfven en småstads borgerskap visste att sätta på deras barns undervisande i lefvande språk, må det tillåtas mig erinra, att å Borås stads torg står upprest en obelisk till minne af det af framlidne Konung Carl Johan år 1821 der gjorda besök, hvars resultat var en på borgerskapets anhållan utfärdad befallning till konsistorium i Skara, att tyska och franska språken skulle ingå såsom undervisningsämnen vid dåvarande två-klassiga stadspedagogi. Måhända förespeglar sig en och an-

nan i våra dagar en ärestod för sina bemödanden att uttränga kulturspråken ur elementarundervisningen; jag tror dock, att den ärestoden icke blefve af synnerligen varaktig beskaffenhet. Utan tvifvel skulle snart inträda en reaktion mot reaktionen, och detta så snart man börjat inse, att en folkskola icke kan ersätta de 2 år af vetenskaplig undervisning, att en lucka skulle inträda mellan folkskolan och tredje klassen, hvilken lucka likasom äfven ofullständigheten i elementarskolans språkundervisning, om blott ett främmande lefvande språk der lästes, måste fyllas genom privat information, som endast kunde bekostas af de förmögnare, hvarföre den, som härpå blefve lidande, vore den mindre bemedlade allmänheten, den allmogeklass, som lemnat fäderneslandet så många utmärkte vetenskaps- och statsmän. Att en så talrik del af allmogens barn längre eller kortare tid söka sin bildning vid elementarläroverken och der äfven begagna undervisningen i latinska språket, synes bevisa, att samna allmoge har en annan åsigt om bildningens värde än Utskottet.

I nionde momentet föreslås en sådan anordning af elementarläroverk, att ynglingen må kunna med en viss afslutad kunskapskurs utgå i livet från olika stadier af skolan. Sådant är lättare sagt än gjort, och Utskottet har icke ens försökt att förlika motsatsen mellan nämnda mening och en annan lika nödvändig, om ock för närvarande kanske något ensidigt förherskande synpunkt, att hvarje studium tillika bör vara icke något för sig afslutadt, utan organisk del eller länk i det hela af bildningens kedja. En ärad ledamot af Kammaren, som sitter här framför mig, har visserligen i en broschyr försökt en lösning, och finner största svårigheten att vid historiens studium förlika dessa motsatser. För min del finner jag svårigheterna icke mindre vid åtskilliga andra ämnen, och ett närmande till lösning deraf endast möjligt genom begagnande af olika läroböcker, som i olika omfång och vidlyftighet omfattade det hela. Men olägenheterna skulle ändock blifva stora genom att nödgas nå slutmålet på långa omvägar, genom att gå liksom i allt större och större cirklar; och hvad t. ex. geometrien beträffar, skulle man, hvilka lärokurser man än i föregående studier i större eller mindre sammandrag genomgått, ändock icke kunna för slutpröfningen eller studentexamen undvara eller bespara sig läsningen af Euclidis första bok. Utskottet har i detta moment egentligen endast sett den ena sidan af saken.

Mot hvad Utskottet tillstyrker i tionde momentet, eller att i sammanhang med de tyänne lägsta klassernas bortfallande latinet först må inträda i den blifvande tredje klassen och grekiskan i den fjärde, vore mindre att anmärka, om derjemte afsetts dels att de båda bildningslinierna alltjemt skulle vara fullkomligt skilda, åtminstone i alla ämnen hvari olika timtal blifvit på de särskilda linierna anvisade, dels att den åttaåriga skolkursen indelades på 8 ettåriga klasser. Att med blott 5 klasser, deraf 3 tvååriga, hvari hvarje årsafdelning blott halfva timmen åtnjuter direkt undervisning, medhinna ett resultat, som motsvarar vår närvarande ställning till den vetenskapliga bildningen, anser jag föga möjligt; och då Utskottet anser en nedsättning af kunskapsfordringarne för maturitetsexamen högt påkallad, kan sådant på sin höjd gälla formen derför eller egentligen fordringarne på en viss skriftställareförmåga hos den adertonårige ynglingen, hvilken knappast tillhör denna ålder, och hvarföre äfven många icke förmå

genomgå pröfningen. Dock anses både den danske och preussiske studenten i mognad och kunskapsmått stå äfven nu framom den Svenske.

Redan förut har jag påpekat den inkonsekvens, som eger rum mellan åttonde och elfte momenten, och det föga billiga deri, att när de tvänne första klasserna i vissa städer skulle med statsbidrag förvandlas till högre folkskolor, de deremot i andra städer skulle spärlost försvinna. För öfrigt anser jag de fördelar, som Utskottet väntar deraf att dessa skolor komme under kommunernas och de af dem tillsatta skolstyrelser ledning, mycket illusoriska, och ju högre fordringar man ställer på en undervisningsanstalt, desto mindre rådligt vore det, att tillåta undervisningens ordnande efter lokala förhållanden, att åt dessa skolstyrelser öfverlemna tillsättandet af lärare, hvilkas skicklighet de voro föga kompetente att bedöma. Vi känna att de kommunala skolstyrelserna i afseende på folkskolan i allmänhet icke åstadkomma några storverk, och samma förhållande skulle i ännu högre grad ega rum i afseende på det i 13 mom. framhållna kommunernas och föräldrarnes målsmannaskap vid elementarläroverkens styrelse.

Föga mera vore att vänta af den verksamma inspektion öfver elementarläroverken, som i fjortonde momentet förordas att äfven med kostnader å Statens sida tillvägabringas. Om ock densamma vid en lägre skoleart, såsom folkskolan, der så många förhållanden ännu icke äro i lag bestämda, utan öfverlemnade åt godtfinnandet hos styrelse och lärare, har visat ett välgörande inflytande, så reduceras detta inspektionens inflytande nära nog till noll, i mån som den högre skolearten har en i detalj af skolstadgan bestämd läroplan, och lärarens bildning samt sjelfständighet äro högre. Den säkraste kontroll och häftång för undervisningens framsteg vid en skola, och hvilken jag äfven vid annat tillfälle yttrat vara för folkskoleundervisningen nödvändig, ligga uti de officiella uppgifter på under året genomgångna lärokurser, som vid elementarläroverken äro påbudna, och hvilka pensa måste stå i öfverensstämmelse med de i skolstadgan föreskrifna minikurser för hvarje klass. Sådant kontrollerar och verkar ojemförligt mer, än de tillfälliga besöken af en inspektor, hvilkas verkningar, om de ens äro några, under nästa timme försvunnit.

För min del vill jag icke dölja, att jag icke kan lägga någon afgörande vikt vid Kammarens åsigt i pedagogiska frågor, enär det är antagligt, att Kammarens flesta ledamöter, till följd af bristande detaljkunskaper i fråga om den vetenskapliga undervisningen, torde vara oförhindrade att antaga nästan hvilket förslag som helst, om det förespeglar en besparing. Det är för öfrigt ett känt faktum, att ju ytligare man känner en sak, desto mindre ser man svårigheterna af en förändring, desto lättare har man att både sjelf framkasta motiv och bifalla andras. Om detta nu gäller i rent pedagogiska frågor, bör det dock icke hindra Kammarens samtliga ledamöter att inse hvad följden skulle blifva af det i femtonde momentet framställda förslag. Det är ingalunda klart, hvad Utskottet menar dermed att godkänd tjenstgöring vid enskildt läroverk må medföra kompetens till anställning vid elementarläroverket, ty sådan kompetens eger hvarje filosofie-kandidat eller student, men helt säkert är, att Utskottet afsett, det dylik privat tjenstgöring skulle medföra kompetens och årsmeriter för uppflyttning till högre lönegrad samt slutligen pension på ele-

mentarläroverkets stat. Hvad blefve följden häraf? Jo, att en lärare tjenstgjorde vid enskildt läroverk, der han började med ungefär 1,000 riksdaler högre lön än vid Statens, till dess försvagade krafter och år komme honom att tänka, att en fullmagt ändock är något lugnande att ega vid annalkande ålderdom. Och härigenom skulle elementarläroverket kunna på visst sätt blifva ett gubbbhus och pensionsstaten en allmänning för f. d. privata lärare. Den finansiella sidan häraf med afseende på Staten är så klar, att jag är alldeles viss derom, att Kammarens pluralitet kommer att afslå detta moment, om och den antager alla de öfriga.

Beträffande slutligen sextonde momentet eller sjelfva klämman, har jag redan uttalat den mening, att Utskottet lämpligare kunnat begagna sina i Ut-låtandet framställda åsikter för motiverande af en nu efter 40 år ånyo företagen allmän revision af undervisningsväsendet och dess särskilda grenar, i stället för att föreslå vissa positiva åtgärder af djupt ingripande natur blott med stöd af auktoriteten hos ett tillfälligt Utskott. För min del kan jag för öfrigt icke anse Utskottets ledamöter, vare sig samtliga kollektivt eller hvar för sig, fullt kompetente att lägga ny grundval för vårt bildningsväsende. Äfven i afseende på formen för den af Utskottet tillstyrkta slutliga åtgärden ber jag att få anmärka, att det icke öfverensstämmer med mitt begrepp om kurialstilen inom ifrågavarande lagstiftningsområde eller i fråga om petitions- och önskningsmål, att Riksdagen må till Kongl. Maj:t öfverlemna de af Riksdagen godkända grundsatsar, med anhållan om vidtagande af åtgärder i enlighet med desamma, då det i stället bort blifva fråga om en anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes pröfva de af Riksdagen uttalade åsikter och, för så vidt de vinna Kongl. Maj:ts godkännande, taga i något öfvervägande de åtgärder, som finnas nödiga för deras tillämpande.

Vidare anförde

Herr Hedlund: Oaktadt det af Kammaren nyss lemnade medgifvande, att hela detta Betänkande med alla dess 16 punkter skulle få göras till föremål för en samfäld diskussion, anhåller jag att få återvända till den första och andra punkten, ty jag tror det icke vara möjligt att på en gång upptaga till besvarande en sådan massa anmärkningar, som den sednaste värde talaren framställde. Jag kan icke heller föreställa mig, att samme talare med sitt anförande åsyftat någonting annat än att öfver detta Betänkande uttala ett generelt omdöme, hvilket i sanning icke blifvit fördelaktigt, men som torde låta justera sig, då man punkt för punkt får gendrifva de anmärkningar Herr Hollander framställt.

Innan jag ingår på den första punkten, ber jag emellertid få nämna, att det just varit Utskottets mening att tillstyrka en sådan revision af skolväsendet, som den siste talaren förordat. Om ordalagen uti den sextonde punkten, deri detta uttryckes, icke blifvit lyckligt valda, torde de kunna justeras då vi komma så långt, och då anhåller jag äfven att få angifva skälen, hvarföre Utskottet efter en liflig debatt valt just de i nämnda punkt begagnade ordalag.

Den första fråga, som föreligger till afgörande, är, huruvida folkskolan har kommit till den ståndpunkt, att man kan genom ett generelt stad-

gande föreskrifva ett bestämdt kunskapsmått såsom villkor för inträde deri. Denna fråga var för Utskottet icke lätt att afgöra, och den debatterades igenom ganska grundligt, men man fann det vara svårt att komma till en slutlig lösning deraf. Alla insågo nyttan och nödvändigheten deraf att före inträdet i folkskolan något blifvit undangjort, på det att folkskolan skulle kunna fortgå mot sitt höga mål, då man ville ställa dess undervisning i jemnbredd med elementarläroverkens två lägsta klasser. Men man stötte i tillämpningen på stora svårigheter med atseende på landets olika förhållanden. Man ansåg såsom det säkraste medlet för vinnande af det äsyftade ändamålet, att en viss kurs fastställdes för småskolan, och att denna blefve villkor för inträde i folkskolan, men att småskolan dock skulle lemnas öppet att fullfölja undervisningen utöfver denna kurs. Man var inom Utskottet allmänt ense om fördelen af en dylik anordning, men flertalet af Utskottets ledamöter ansågo dock, att en föreskrift i sådan syftning ännu icke kunde göras till en för hela landet gällande lag. Vi böra nemligen besinna den stora skilnaden emellan en dylik föreskrift och det af Utskottet åberopade kongl. cirkuläret, som medgifver, att, der småskolor finnas, försedda med understöd af allmänna medel, folkskolestyrelsen *må ega* föreskrifva, att hjälplig innanläsning fordras för inträde i den egentliga folkskolan. Enligt detta cirkulär har man lemnat kommunerna frihet att, om de så för godt finna, bestämma ett visst kunskapsmått för inträde i folkskolan, men det är något helt annat, än att genom en allmän lag stadga ett dylikt kunskapsmått, och Utskottet ville icke öka antalet af de lagar, som icke kunna i verkligheten efterlefas, och trodde, att man icke genom några stadganden, omöjliga att allmänt uppfylla, borde minska aktningen för lagen. Det var derföre Utskottet icke ansåg lämpligt, att en minnikurs fastställdes för småskolan, hvilken skulle utgöra ett nödvändigt villkor för inträde i den egentliga folkskolan. Man insåg nemligen, att ett dylikt stadgande innebure detsamma som ett påbud till alla socknar att inrätta småskolor, hvilket man fann mindre lämpligt, då inom Utskottet upplystes, att det t. ex. i Skåne finnas så små kommuner, att skolbarnens hela antal inom socknen endast uppgår till 10, 12 à 15, och hela folcknummern endast är 200 à 250. Icke kan man väl, oakadt den ifver hvarmed Skåne verkligen omfattat sitt skolväsende, begära, att en så liten socken, hvilken redan har en examinerad lärare och en sjelfständig folkskola, dessutom skall hålla en småskola. Mig syntes det visserligen, att man i dylika fall kunde ersätta småskolan genom att åt den redan befintlige folkskoleläraren uppdraga att några dagar i veckan lemna undervisning i småskolans kurs. Denna åsigt lyckades dock icke i allmänhet vinna gehör inom Utskottet.

Såsom en förmedlande åtgärd föreslogs inom Utskottet, att hjälplig innanläsning borde utgöra det kunskapsmått, som fordrades för inträde i den egentliga folkskolan. Man tog i betraktande, att hemmen alltid haft till regel att deri undervisa barnen, och att hemmen numera icke borde vara sämre, än de förut varit, samt dertill kom, att man ansåg ett sådant åliggande för hemmen icke böra eftergifvas, äfvensom att de Utskottets ledamöter, som kände förhållandena inom de särskilda orterna, förmerade, att denna pligt, utan fara för undervisningen, kunde hemmen åläggas, och då tvekade icke Utskottet att, ehuru det icke velat, af skäl som jag förut

nämnt, fastställa någon minimikurs för småskolan, tillstyrka att, såsom villkor för inträde i den egentliga folkskolan, fordrades hjälplig innanläsningskunskap.

Jag anhaller på dessa grunder om bifall till första och andra punkterna, och kan ej finna betänkligheterna emot antagandet af dessa punkter förtjena synnerligt afseende.

I sammanhang härmed ber jag att något närmare få vidröra den tredje punkten och huru vid dess behandling inom Utskottet man fann en stor svårighet ligga deruti att, såsom Herr Rosenberg i sin motion föreslagit, en minimikurs blefve fastställd för den egentliga folkskolan, ty man insåg omöjligheten af att föreskrifva hvad folkskolan borde eftersträffa, och derföre ville Utskottet äfven medverka till en dylik bindande föreskrift genom den formulering, Utskottet gifvit åt den tredje punkten, deri det heter, att den egentliga folkskolans kunskapsmätt "må ställas i jemnbredd" med det, som nu gäller för elementarläroverkets två lägsta klasser. Derigenom beredde man de barn, hvilka egde större anlag och voro flitigare, tillfälle att i folkskolan inhemta lika mycket, som man nu får lära sig i elementarläroverkets två lägsta klasser, men man föreskref icke att folkskolan skulle meddela detta kunskapsmätt åt alla sina lärjungar, hvilket endast skulle hafva varit en död bestämmelse. Att Utskottet för öfrigt uti den tredje punkten icke satt folkskolans mål alltför högt, anhaller jag, att när vi komma till den punkten, få med skolstadgan i hand visa.

Herr Rosenberg: Om någon eller några af Kammarens ledamöter trodde, att det skulle leda till någon slags förenkling, om hela detta Betänkande finge på en gång diskuteras, förmodar jag, att dessa Herrar blifvit grundligt botade under den förste talarens mer än tre fjerdedels timme ihållande anförande, hvilket torde hafva visat omöjligheten att på en gång behandla ett Betänkande af detta omfång. Jag vill derföre blifva vid den föredragna första punkten och får då bekänna, att jag icke är rätt nöjd med hvad Utskottet deri hemställt, men då Utskottet i andra punkten tillstyrker ungefär detsamma, som afstyrkes i den första, vill jag dermed låta mig nöja och icke vid denna första punkt framställa något särskildt yrkande, helst jag måste erkänna, att, då jag nedskref min motion, en viss villrådighet uppstod hos mig likasom sedermera hos pluraliteten inom Utskottet, huruvida, då man visste, att t. ex. i Skåne, der man gjort mycket för sitt skolväsende, funnos helt små församlingar med endast ett och annat tiotal af barn i skolåldern, det kunde vara lämpligt att ålägga dessa församlingar att hålla en särskild småskolelärare. Jag tror dock, att, när man har så få skolbarn, saken skulle kunna ordnas på det sätt, att folkskoleläraren vissa dagar i veckan eller en viss tid af året lemnade undervisning i hvad som tillhör småskolan och den öfriga tiden sysselsatte sig med den egentliga folkskolan. Jag vill dock icke, såsom jag redan nämnt, yrka någon ändring i denna första punkt. Men innan jag slutar, bönfaller jag derom att Kammarens ledamöter vid diskuterandet af den nu föredragna punkten, icke fara öfver hela Betänkandet, ty då, mine Herrar, hinna vi sannerligen icke att få slut på ens denna punkt före klockan tolf i natt.

Herr Meijerberg: Jag instämmer med den siste värde talaren deruti, att det är nödvändigt att under nu pågående diskussion hålla sig till hvar och en punkt särskildt i förevarande Utskottsbetänkande, och jag skulle därför nu helst velat yttra mig öfver endast första punkten, men då andra punkten står med denna i sammanhang och blifvit gemensamt med den diskuterad, torde jag äfven få med några få ord vidröra densamma, ehuru, såsom sagdt, Betänkandets första punkt hufvudsakligast skall blifva föremål för min framställning. Jag lofvar dessutom att yttra mig så kort som möjligt, då jag väl kan förstå, att Kammarens ledamöter litet hvar känna sig trötta efter den diskussion på 10 à 11 timmar som i dag pågått.

Orsaken, hvarföre Utskottet i punkten 1 af Betänkandet föreslagit Kammaren afslag å Herr Rosenbergs motion, är den, att Utskottet i punkten 2 tillstyrkt ungefär detsamma, som med motionen åsyftades, dock på det sätt att endast indirekt blifvit bestämdt ett minimum för småskolans verksamhet.

Utskottet har nemligen ansett betänkligt att i afseende å småskolan fastställa något bestämdt vare sig *minimum* eller *maximum* i ett eller flera ämnen. Att bestämma något maximum, utöfver hvilket småskolan icke finge gå, vore högst vådligt, enär, såsom man ock påpekat, i stora och glest befolkade socknar, der blott en egentlig folkskola finnes och skolbarnen till följd af de stora afstånden äro urständsatta att besöka densamma, småskolan måste ingripa på den egentliga folkskolans kunskapsfält och till en del ersätta den. Sådant är förhållandet i Norrland och på åtskilliga andra ställen. Hvad *minimum* för småskolans verksamhet angår, har Utskottet icke heller tilltrött sig kunna bestämma något sådant. Skulle man nemligen hafva stadgat innanläsning såsom minimum, hade man utan tvifvel stadgat för litet. Men Utskottet har i stället såsom villkor för inträde i den egentliga eller ordinarie folkskolan föreslagit hjälplig innanläsningskunskap — denna må nu vara förvärfvad i småskolan eller, hvad bättre är i hemmet. Utskottet har icke velat lägga hinder i vägen för småskolornas uppkomst och vidare utveckling, men det har ansett nödigt bestämma, att, der icke hemmen förmå fullgöra den fordran af hjälplig innanläsningskunskap, som föreslagits såsom villkor för inträde i folkskolan, der må småskolor inrättas, för att uträtta det som egentligen är hemmens uppgift. För att folkskolan må kunna blifva hvad den bör blifva, har det varit nödvändigt att fastställa såsom fordran för inträde i densamma hjälplig innanläsningskunskap, emedan eljest folkskolelärarens tid hufvudsakligen skulle upptagas af en mängd abc-dariers undervisning, och han således icke kunna undervisa de mera försigkomna skolbarnen i de ämnen som egentligen tillhöra folkskolan.

Sedan jag nu anfört orsaken, hvarför Utskottet, i stället för att tillstyrka bifall till Herr Rosenbergs motion, ansett sig böra upptaga ungefär detsamma, som han med sin motion åsyftat, genom att i punkten 2 af Betänkandet föreslå hjälplig innanläsningskunskap såsom villkor för inträde i folkskolan, torde jag få anhålla om Kammarens bifall till Betänkandets första punkt.

Herr Bergström: Jag hade ämnat att, med begagnande af den tillåtelse som Kammaren på framställning af Herr Hollander lemnat, yttra mig i ett sammanhang öfver Betänkandet i dess helhet; men Herr Rosenberg, då han hönföll, att man, såsom han uttryckte sig, icke skulle *"fara öfver hela Betänkandet på en gång,"* var så rörande, att jag har gått ifrån min föresats. Dock kan min önskan att så vidt möjligt är göra Herr Rosenberg till viljes icke afhålla mig från att uttala ett allmänt omdöme i fråga om grunddragen af det system, hvilket Utskottet försökt uppställa såsom ett ideal för hela undervisningsväsendets ordnande.

Hvad då först angår Utskottets yrkande i tredje punkten, att "den egentliga folkskolans kunskapsmått må ställas i jembredd med det, som nu gäller för elementarläroverkets två lägsta klasser"; så kunna mot detta yrkande i och för sig sjelft inga befogade invändningar göras; men ingalunda bör detsamma följdrigtigt föranleda dertill, att, såsom Utskottet i åttonde momentet föreslagit "de två lägsta klasserna af de fullständiga elementarläroverken må helt och hållet bortfalla." Folkskolan må gerna ställa sitt kunskapsmått så högt, som i tredje momentet blifvit föreslaget, ja, enligt min åsigt, bör han ställa det ännu högre; men det är hvarken rättvist eller klokt att stympa elementarläroverket i afsigt att derigenom befrämja folkskolans utveckling. Båda dessa läroanstalter ega lika berättigande och böra derföre njuta lika omvårdnad. Möjligen borde första eller lägsta klassen af det fullständiga elementarläroverket kunna snart nog bortfalla. Erfarna pedagoger, för hvilkas insigter och förmåga att bedöma hithörande förhållanden jag har förtroende, hafva nemligen uttalat sig för lämpligheten af en sådan åtgärd. Möjligen skulle jag derföre finnas benägen att medverka dertill; men för närvarande motsätter jag mig på det allvarligaste att gå så långt, som Utskottet föreslagit, det vill säga att borttaga båda de tvänne lägsta klasserna.

Vidare anser jag, att Utskottet, som i sjunde momentet föreslagit, "*att tyska språket må inträda såsom undervisningsämne först i elementarläroverkets nuvarande tredje klass*", alltför långt framskjutit språkundervisningen. Enligt gällande stadga för rikets allmänna elementarläroverk må ej i Statens läroverk till lärjunge antagas någon, som icke uppnått nio års ålder. Att genomgå de två lägsta klasserna erfordras två år. Under vanliga förhållanden är således lärjungen 11 år gammal, då han inträder i tredje klassen. Om nu också folkskolan, hvars beskaffenhet och lärarekrafter icke medgifva möjligheten af en så snabb, koncentrerad och intensiv undervisning, som elementarläroverket i dess två lägsta klasser förmår meddela, skulle kunna, hvad hon visserligen icke kan, dimittera lärjungen till elementarläroverkets nuvarande tredje klass när lärjungen fyllt sitt elfte år; så är det i min tanke väl sent att först vid denna ålder börja språkstudier. Något som i formelt afseende mera skärper och öfvar kunskapsförmågan och förnuftet än språkstudier gifves icke; och detta kommer sig naturligtvis deraf att förnuftet har sitt uttryck i språket och begagnar detta såsom underlag och materiel för sina framställningar. Man invände härvid icke, att den första undervisningen bör bibringas hufvudsakligen på åskådningens väg. Denna invändning nedslår icke vigten och värdet af tidig språkundervisning, ty äfven denna utgör åskådningsundervisning. Vid inlärande af de i grammatikan framställda

typiska ändelserna tages lärjungens både inre och yttre åskådningsförmåga i anspråk, hvilket i ännu högre grad blir fallet, då det gäller att under studium af läseboken igenkänna de inlärdas grammatiska formerna för att åstadkomma en riktig öfversättning.

Särskildt synes mig Utskottet alltför långt framflyttat de klassiska språkens studium, då Utskottet i tionde momentet föreslagit, att latinet såsom läroämne först skulle inträda i nuvarande fente och grekiskan först i sjetten klassen. Det må anses naturligt och berättigadt, att, så vidt fråga är om elementarläroverkets uppgift att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning, den stora massan af medborgare önskar öfva inflytande på elementarläroverkets ordnande efter en lag, som den gillar; men Staten torde ock vara i sin goda rätt, om den önskar att få någorlunda sjelfständigt ordna undervisningsväsendet i de delar, hvilka afse förberedelser till högre vetenskapliga och embetsmannastudier; och enligt min åsigt kan Staten icke låta de klassiska språkens studium ytterligare sjunka derigenom, att det framskjutes så långt i tiden som Utskottet föreslagit. De sorgliga verkningarne af bifall åt Utskottets förslag skulle icke låta länge vänta på sig. Man skulle se uppstå teologer och religionslärare, för hvilka kristendomens modersmål, grekiskan, blefve ett mer och mer främmande språk. Man skulle erhålla rättslärde och lagskipare, för hvilka Roms odödliga lagstiftning blefve en evigt tillsluten bok. Man skulle icke mera påträffa läkare, hvilka förmådde studera läkekonstens fäder på grundspråket. Man skulle slutligen se filosofer syssla med vishetsöfningar utan insigt i det språk, hvarpå realisten Aristoteles och idealisten Platon skrifvit. Jag kan icke annat än underkänna och utdöma Utskottets åsigt i nu granskade delar.

Jag torde nu få öfvergå till Betänkandets första punkt samt uttala mina åsigt och framställa mitt yrkande i afseende å densamma.

Då Herr Rosenberg endast föreslagit minimum men ej maximum i afseende å de läroämnena och lärokurser som folkskolans tre särskilda afdelningar, småskolan, den egentliga folkskolan och den högre folkskolan hafva att genomgå; gillar jag i allo Utskottets å andra sidan af Betänkandet uttalade åsigt, att "i stora och glest befolkade socknar, der det måhända finnes blott en egentlig folkskola, småskolorna måste till denna intaga en mera sjelfständig, att ej säga isolerad, ställning, i det åt skolbarnen, som till följd af afstånden äro urständsatta att besöka den egentliga folkskolan, småskolan måste söka meddela det kunskapsnått, hvarmed barnen skola utgå i lifvet, och att alltså småskolan måste ingripa på den egentliga folkskolans kunskapsfält. Detta resonnement skulle varit ett fullgiltigt motiv för afstyrkande af ett förslag, åsyftande en sådan reglering af förhållandet emellan småskolan och egentliga folkskolan, att i den förra icke borde genomgåas annat eller mera än hvari fordrades kunskap för inträde i den sednare. Deremot finner jag hvad Utskottet omedelbart derefter yttrar icke vara lika tillfredsställande. Utskottets ord lyda, som följer: "Å andra sidan finnes i de mera tätt befolkade landskapen med deras små kommuner föga eller intet utrymme för småskolan, då här icke flera barn förekomma, än den egentliga folkskolan kan och bör upptaga. Man kan icke påräkna, att en sådan kommun skall derjemte upprätta och underhålla en småskola för de fåtaliga nybörjarne".

Dessa motiv torde, såsom jag redan antydtt, icke finnas tillräckliga för begrundande af hvad Utskottet i punkten 1 föreslagit. Hvarest ingen småskola finnes, der kan det ej ifrågakomma att stadga ett minimum af läroämnen och lärokurser för desamma; men om och när småskolor uppstå, då bör väl lämpligen för desamma stadgas något minimum, på sätt Herr Rosenberg föreslagit. För öfrigt har Utskottet, på sätt föregående talare redan påpekat, i sjelfva verket stadgat ett minimum för småskolans verksamhet, i det Utskottet under andra momentet tillstyrkt att såsom villkor för inträde i den egentliga eller ordinarie folkskolan måtte fordras hjälplig innanläsning. Om detta tillstyrkande gillas, så kommer i de socknar, der småskolor finnas, dessa att icke från sig till folkskolan lemna skolbarnen, förrän de äro i stånd att läsa hjälpligt innantill.

Det torde således vara nödigt dels att stadga ett minimum af läroämnen och lärokurser för småskolan, der sådan är eller varder inrättad, dels ock att sätta ett sådant stadgande i sammanhang och öfverensstämmelse med hvad under andra momentet förekommer; hvadan jag tager mig friheten hemställa om återremiss af första momentet.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Då jag manas att deltaga i denna diskussion, torde jag få hufvudsakligast hålla mig till andra punkten af föreliggande Utskottsbetänkande. I denna punkt har Utskottet föreslagit, "att genom allmän föreskrift måtte stadgas, det såsom villkor för inträde i den egentliga eller ordinarie folkskolan fordras hjälplig innanläsningskunskap". Detta stadgande godkänner jag som en generel regel; men undantagsförhållanden gifvas, som göra, att detsamma icke kan på alla orter inom riket efterleivas. Det finnes nemligen vissa smärre socknar, hvarest, ehuru de icke ega mera än 30, 40 till 50 barn i skolåldern, utaf dessa barn måhända endast 12 till 15 bevista skolan under sommarmånaderna, då de äldre barnen i skolåldern antagit sommartjenst eller biträda sina föräldrar med jordbruksarbete. Det kan naturligtvis icke gerna ifrågakomma, att flera än halfva antalet, eller 5 à 6, af dessa skolbarn äro nybörjare. När i dessa små socknar finnes en fast skola eller folkskola med så få skolbarn, vore det väl örrätt, om skolläraren i denna skola skulle kunna vägra att mottaga barn till undervisning i de aldrr första styckena eller stafning och innanläsning. Ordnas undervisningen rätt, skall nemligen läraren mycket lätt kunna medhinna att såväl bibringa den första undervisningen åt dessa mindre barn som ock att meddela de mera försigkomna det kunskapsmått, hvaraf de kunna vara i behof. Icke vore det väl med rättvisa och billighet öfverensstämmande att föreskrifva nämnde små socknar att hålla särskilda småskolor för de mindre barnens första undervisning, då ju, genom samtliga barnens ringa antal i dessa socknar, de mycket väl kunna erhålla samma undervisning af den fasta skolans lärare. Utskottet har visserligen sagt, att dessa barns naturliga skolgång under de första läroåren är i småskolan, och att, der denna ej finnes, hemmet bör kunna bibringa barnet åtminstone hjälplig innanläsning. Jag vill blott dervid erinra, att många af dessa barn äro födda af fattiga föräldrar. Dessa skulle det således, enligt Utskottets förslag, åligga att meddela sina barn den första undervisningen, som är den viktigaste och snart sagdt grundläggande för hela lifvet. Eller, betänker man väl,

att flertalet af dessa föräldrar, nedtryckta af omsorgerna för det dagliga lifvets behof och de dermed i sammanhang stående omständigheter, ofta nog visa sig hvarken hafva tid eller håg att meddela sina barn någon undervisning? Och får man väl ens begära, att de skola vara i stånd att lära barnen läsa hjälpligt innantill? De hafva måhända sjelfve aldrig varit i tillfälle att riktigt inhemta denna innanläsning. Icke får man väl begära af dessa föräldrar, att de skola kunna riktigt stafva svenska språket. De stafva orden såsom de i samtalsspråket uttalas, och skulle de nu lära sina barn stafva, skulle de ej kunna meddela dem annat än sitt eget stafningssätt, hvilket ju är origtigt. Och dock veta vi att om man icke från början lär sig stafva riktigt, lär man sig aldrig läsa obehindradt innantill. Hvar och en inser jemväl, huru magtpåliggande en god innanläsning är såsom grunden, på hvilken all den öfriga undervisningen skall upphyggas, ja, såsom ett vilkor, hvarförutan denna undervisning — den må nu omfatta ett eller flera läroämnen — icke kan med verklig fördel bedrivas.

Dessa små församlingar skulle således, efter Utskottets förslag, tvingas att hålla särskilda skolor för dessa få barn, som icke kunna få undervisning i hemmet, och aflöna särskild lärare för dem, ehuru väl, såsom jag nyss visat, de mycket väl skulle, utan men för de mera försigkomna skolbarnen, kunna af samma lärare i folkskolan undervisas.

Jag vill nu taga ett exempel från en socken, som icke eger mer än 900 innevånare och består af blott trenne byar. I denna församling finnas trenne skolor, en i hvarje by; den ena af dessa skolor är en fast folkskola, de andra båda äro småskolor. Likväl ledes undervisningen i alla tre skolorna af examinerade lärare. Om nu detta Utskottets förslag skulle antagas, är det naturligt att läraren i den by, der folkskolan är belägen, skulle kunna visa från sig barnen, såvida de icke kunna läsa hjälpligt innantill, och föräldrarne således vara tvungna skicka sina barn till någon af de båda andra byarne, der småskolor finnas. Likaså skulle lärarne i dessa småskolor, under liknande förhållande, icke anse sig skyldige att längre undervisa sina lärjungar, än till dess de inhemtat hjälplig innanläsningskunskap; sedermera skulle de ega rätt skicka dem från sig, och föräldrarne i dessa båda byar vore således nödsakade sända sina barn till den tredje byn, der den fasta folkskolan finnes. Men icke är väl detta församlingarnes mening med de dyrt nog aflönade skollärarne? Och hvad skulle väl häraf blifva följderna annat än ständiga kollisioner mellan församlingen och dess skollärare, hvarvid man väl finge bevittna — hvad erfarenheten merändels visat — att herrar skolmästare äro ganska skickligt instuderade i hvad som är deras rättigheter, om det också är "som det kan" med deras kännedom om skyldigheterna.

På grund af de skäl jag nu anført, yrkar jag återremiss af Betänkandets andra punkt, på det att Utskottet må komma i tillfälle att dervid foga ett tilläggsstadgande af innehåll, att i sådana församlingar, der, såsom jag visat, Utskottets förslag icke kan eller bör tillämpas, det må bero på vederbörande skolstyrelse att bestämma, huru undervisningen i de särskilda skolorna bör ordnas:

Herr Winkrans: Det torde vara otacksamt att nu upptaga Kammarrens tid länge, då det dels är temligen sent på aftonen, dels Kammarren torde vara trött af de långa förhandlingarne om filialbankerna på förmiddagen. Då jag dock är varmt och innerligt öfvertygad om den stora vigten af att de frågor, som röra vårt undervisningsväsende, erhålla en riktig och god lösning, en lösning som enligt mitt, kanske enfaldiga, förmodande är vida viktigare än någon bankfrågas, torde det ursäktas mig, om jag egnar nu föreliggande Betänkande någon liten granskning.

Frågan om en sund uppfostran af den uppväxande ungdomen står nu för tiden på nästan alla civiliserade staters dagordningar, och en undervisningsminister förklarade nyligen, att i den fredliga täflan, som nu pågår ibland folket i alla riktingar, skall det folk afgå med segerpalmen, som bäst ordnat sitt undervisningsväsende. Likaledes yttrade, straxt efter det sista preussiskt-österrikiska krigets utgång, franska krigsministern i ett cirkulär, att segern tillföll preussarne, icke på grund af deras tändnålsgevär, utan till följd af deras ungdoms jemförelsevis högre bildning. Man kan sålunda icke egna denna fråga för mycken uppmärksamhet. Blir det derföre fråga i en riksförsamling, såsom nu, om att i något afseende förändra det i detta hänseende bestående, måste man naturligtvis göra sig reda för systemet i sin helhet och noggrannt undersöka, om detta system är riktigt och sundt och om det i något eller några moment kan behöfva ändring. Ty ser man det icke från det helas synpunkt, kan man lätt, af förkärlek eller någon annan bevekelsegrund, så framhäfva ett moment, att detta icke intager sin behöriga plats i systemet och att man sålunda kommer att skada en sak, hvilken man i själfva verket velat gagna. Jag tror att det till en viss grad så gått med vårt undervisningsväsende. En tid, och den är nyss förgången, omfattade man elementarläroverken med en synnerlig förkärlek, en förkärlek så stor att läroverkets egna vänner häpnade. Man anslog medel till elementarläroverks anläggande här och anläggande der, man utvidgade här och man utvidgade der, allt utan plan och beräkning, utan afseende på vare sig inre eller yttre skäl, ja till och med utan afseende på om man för dessa nyanlagda eller utvidgade läroverk kunde påräkna lärare. Följden har blifvit sådana den alltid blir, då man går till öfverdrifter, en reaktion har uppstått, som hos många åstadkommit den verkan, att han är färdig att bortkasta allt, det goda med det onda, för de misförhållanden, som på grund af nyss nämnda omständigheter uppstått, och hvilka till en del blifvit af Utskotet påpekade. I stället för att man fordom omgaf elementarläroverken — liksom åtskilligt annat, som man icke begrep — med en, snart sagdt, gudomlig gloria; så är man nu färdig till motsatsen, eller att rifva ned det som man icke begriper. Man ser ett och annat fall, der ett elementarläroverk kostar så och så mycket och har så och så få lärjungar; men mins att undervisningen för några decennier sedan, då man sjelf var lärjunge, stod på den och den bristfälliga punkt; man tycker sig icke påtagligen kunna se frukterna af elementarbildningen — och genast är man färdig att vilja, snart sagdt, kasta bort dem. Man besinnar ej att misförhållanden kunna upptäckas i hvarje mensklig institution, och att det tillhör en klok man att söka få dessa rättade; man vet icke att undervisningsmetoderna

thoderna på de sednare åren undergått så stora förändringar och, jag vågar säga det, förbättringar, på grund af omständigheter som jag icke nu hinna genomgå, att en opartisk och fördomsfri granskare skulle medgifva, att han icke känner igen dem, och att framskridandet varit lika stort som oemotsägligt; man tager slutligen ej i betraktande, att allt skolans arbete är af den natur, att dess frukter ej kunna genast ses af hvem som helst, lika litet som det arbete, som i jordens sköte försiggår med roten till en växt, ett träd. Och dock torde beskaflenheten af trädets stam, grenar och frukt väsendtligen bero af det tysta arbete, som försiggår i jorden.

Efter att på detta sätt först hafva gynnat elementarläroverken, eller rättare de orter, uti hvilka dessa varit förlagda, har man nu, efter reaktionens inträdande, velat på deras bekostnad och med deras tillbakasättande på det sätt omfatta folkskolan. Och det finns väl ingen enda verklig patriot, som icke innerligt gläder sig, då han ser den kärlek, för hvilken folkskolan är föremål, och hvilken kärlek, rätt utvecklad, kan bära de härligaste och för fosterlandet betydelsefullaste frukter. Men må man dock akta sig för att låta denna känsla leda derhän, att förståndet icke skulle få vara med, att man, liksom det säges om apan, af kärlek förqvärfver sina älsklingar. Må vi alla omfatta vårt undervisningsväsende med den största energi, ty på dettas ändamålsenliga utveckling beror såväl de nuvarande som kommande generationernas väl; men må vi ock komma ihåg, att all sund, all naturlig utveckling sker successivt, det är stegvis. Det är blott drifhusplantan som kan springa fortare fram.

Det förefaller mig, som man nu, af berättigad och lofvärd kärlek för folkskolan, ville alltför mycket och på bekostnad af andra undervisningsanstalter, som äro nödvändiga och sålunda fullt berättigade, framdrifva densamma till en, i min tanke, onaturlig blomstring. Denna synpunkt tyckes ock hafva varit det af Kammaren tillsatta Utskotts, hvars Betänkande nu föreligger oss.

En föregående talare, Herr Bergström, har talat om Utskottets system, — jag får bekänna att jag, vid ett kanske alltför hastigt genomgående af detsamma, icke kunnat finna något system, åtminstone enligt den föreställning jag gör mig om detta ord. Deremot förefaller det mig som om Utskottet hade utmärkt väl löst den uppgift, som det på sidan 12 förmenar vara sin: "att icke ingå i någon genomförd kritik af vårt nuvarande undervisningssystem". Det förefaller mig visserligen något besynnerligt, att då man skall föreslå ett nytt i stället för ett gammalt, som förmenas vara odugligt, man då icke anser sig skyldig ingå i kritik, det är pröfning af det gamla. Utskottet har föreslagit åtskilliga nya punkter, i hvilkas pröfning jag icke nu vill ingå, och hvilka punkter jag kanske delvis gillar, men jag har icke kunnat begripa, i hvad förhållande de i dessa förekommande resultat stå till de framställda premisserna. Jag vill icke nu ingå i något vidlyftigt bevisande af detta mitt påstående; men tager mig dock friheten att med några få exempel uppvisa dess riktighet. På sidan 5 citerar Utskottet ett utlåtande af Rikets Ständer vid 1856—1858 årens riksdag, i hvilket Rikets Ständer på ett, som det mig synes, mäterligt sätt motivera sitt yrkande på att lärarne vid högre folk-

skolor böra ega akademisk bildning. Jag ber att af detta utlåtande få uppläsa några hithörande rader: "Hvad särskildt angår yrkandet att lärarne vid dessa skolor böra ega akademisk bildning, så och om i allmänhet af hvarje duglig skollärare måste fordras en klar genomskådning af undervisningsämnet, för att kunna gifva åt dess meddelande en verkligt bindande kraft, torde denna egenskap vara så mycket nödvändigare hos läraren vid den högre folkskolan i anseende till den omständighet, att flertalet af denna skolas lärjungar fortfarande komma att tillhöra den arbetande klassen. Detta förhållande kräver nemligen, att den till arbetsduglighet uppvuxne lärjungen icke alltför lång tid af året vistas vid skolan, för att icke blifva för sitt framtida lefnadsyrke mindre skicklig genom den förveckligande inverkan af studerkammarens stillhet. Här gäller således för läraren, att utur hvarje läroämne kort och klart sammanfatta dess innehåll och detta så, att det meddelade gifver lärjungen både lust och förmåga att under skolundervisningens mellantider äfvensom efter dess slut på egen hand småningom fullständiga den erhållna kunskapen". Efter ett samvetsgrannt återgifvande af dessa motiv, och utan att i något afseende söka vederlägga dem eller anföra andra, föreslår Utskottet att detta stadgande bör bortfalla.

Utskottet har likaledes ingått på det i socialt afseende så ytterst viktiga kapitlet om beredande åt flickor af en bildning, som låge öfver den vanliga folkskolans; dock utan att lemna någon vidare utredning åt denna intressanta fråga.

Latinläsningens uppflyttande till femte klassen motiverar Utskottet dermed, att af det stora antal lärjungar, upptaget till 1,976, som i femte klassen läsa latin, ej mer än 298 qvarstå i sjunde klassen. Skulle dock en sådan omständighet vara orsaken till latinets uppskjutande till femte klassen, så förefaller det mig, som den tydliga konsekvensen fordrat, att det borde uppskjutas till den sjunde.

Vidare ordar Utskottet om "medborgerlig bildning", om "allmän bildning", om "specialbildning", men utan att någonsin närmare bestämma dessa begrepp. Man får gissa sig till betydelsen af dem. Till specialskolan räknas t. ex. de s. k. döda språken; men då frågas, hvad skola de då i den allmänna skolan att göra? Tre främmande språk anses höra till specialskolan, men icke ett.

Det anförda torde vara nog till att visa, huru föga Utskottet sökt göra klart för sig sin uppgift och huru ringa värde det skänkt åt erkända pedagogiska sanningar, som t. ex. den ytterst viktiga att all bildnings innehåll måste sökas dels inom menniskoanden sjelf, dels inom den yttre naturen. Att af dessa det förra slaget har en för människor minst lika viktig betydelse som det sednare, tyckes alldeles hafva undgått Utskottet.

Jag kan nu sluta med hvad jag anfört och hvilket endast afsett att för Utskottet påpeka en och annan, ej oväsentlig brist i dess förslag, i fall detta skulle blifva återremitteradt. I afseende på första och andra punkterna instämmer jag med Herr Bergström.

Herr Åke Andersson: Det var blott i afseende å andra punkten af Utskottets förslag som jag hade tänkt yttra mig. Sedan jag begärde

ordet, har jag emellertid blifvit förekommen af Herr Per Nilsson och kan således inskränka mig till att instämma med honom i de åsigt, han i förevarande fråga uttalat, och vill blott tillägga, att inom mitt komittent-skap finnas emellan 20 à 30 fasta skolor med i hvardera icke inskrifna öfver 50 barn och bland dessa åtminstone 9 skolor med icke öfver 30 barn. I de skolor, der icke ett större antal barn finnes, kan, enligt mitt förmenande, skolläraren undervisa abc-darier på samma gång som de mera försigkomna, helst som desse nybörjare vanligtvis börja sin skolgång under sommarterminerna, då knappast andra än de mindre barnen bevista skolan. Med antagande af Utskottets förslag skulle kanske flere skollärare ingenting få att uträtta under sommarmånaderna. Jag yrkar således på dessa skäl återremiss af andra punkten, på det att Utskottet må blifva i tillfälle att vidtaga någon förändring i förslaget, åtminstone hvad de mindre skoldistrikten vidkommer, hvarest en underskola icke är behöffig.

Herr Jonas Andersson i Häckenäs: Då jag är fullt öfvertygad om fördelen att diskutera hvarje punkt för sig, vill jag icke ingå i besvarande af den föregående talarens framställning, hvilken omfattade förslaget i dess helhet. Vi skulle i så fall af denna fråga uppehållas intill midnatt. Men då de tvänne första punkterna i Utskottets Betänkande icke omfatta elementarläroverken, utan uteslutande beröra folkskolan, vill jag något litet uppehålla mig vid dessa båda punkter och sedermera, då vi komma till behandling af de öfriga punkterna, ingå i pröfning af den återstående delen af förslaget. För min del anhåller jag, att Kammaren måtte bifalla hvad Utskottet föreslagit såväl i första som andra punkten. Det bör vara för hvar och en, som nitälskar för att folkskolan måtte höjas öfver den ståndpunkt, på hvilken hon nu i allmänhet befinner sig, tydligt och klart, att ett vilkor härför är, att folkskolan frigöres från abc-darierna, som nu äro i vägen för den egentliga folkskolans utveckling. För min del skulle jag önskat, att Utskottet föreslagit ett något högre minimipensum för inträde i den egentliga folkskolan, men jag är dock öfvertygad, att med det nit för folkskolan, som finnes rådande hos Utskottets ledamöter, dessa efter noggrann pröfning af saken föreslagit, hvad som syns dem lämpligast.

Det har väl blifvit sagdt, att i mindre socknar skolor finnas med endast 12 à 20 barn, och att läraren i en sådan skola skulle få för litet att göra, om han befriades från att undervisa abc-darierna.

Jag ber dock att härvid få erinra derom, att det härefter kommer att bero på hvarje skolstyrelse att ordna skolans angelägenheter på det för olika orter och förhållanden lämpligaste sätt. Men äfven om en folkskolelärare hade blott 20 barn att undervisa och af dessa kanske 14 à 15 nybörjare, skulle han blifva af dessa så upptagen, att han icke medhunnit att undervisa de andra i de läroämnen, som höra till fasta skolan. Det har visat sig, att der man skickat abc-darierna till den fasta skolan, denna skola deraf kommit att fortfarande stå på en låg ståndpunkt. Men det är ju meningen, att vi nu skola söka höja folkskolan, icke qvarhålla den på den förra ståndpunkten.

Med det ringa anspråk, man nu uppställt för inträde i den egentliga folkskolan, trodde jag, att förslaget icke skulle kunna röna något mot-

stånd, och jag anser, att det knappt skall finnas någon familj i Sverige, som icke skall kunna åstadkomma den förberedande undervisning, som uppställts såsom ett villkor för inträde i den egentliga folkskolan. Dessutom har man i de flesta län börjat att bereda särskild undervisning för bildande af småskolelärare. I det län, som jag tillhör, hafva åtminstone ganska många åtgärder blifvit vidtagna för att bilda småbarnslärare, på det att folkskolan måtte kunna ytterligare förkofras.

Jag vet icke, hvartill en återremiss af dessa punkter skulle tjena. Har man den åsigten, att hvarken genom undervisning i hemmet eller några andra åtgärder barnen skulle kunna förberedas för inträde i den egentliga folkskolan, så faller också hela detta förslag.

Jag för min del anhåller ännu en gång om bifall till dessa punkter.

Då flera af de yttranden, som hittills afgifvits, visat sig omfatta, utom den nu föredragna första punkten, jemväl Utlåtandets andra punkt, fann, med afseende å det nära sammanhanget mellan dessa punkter, Herr Talmannen sig föranlåten till föredragning anmäla jemväl sistnämnde punkt, som alltså, då Kammaren härtill lemnade bifall, nu lästes, hvarefter öfverläggningen fortsattes af

Herr Bergman: Instämmande i de åsikter Herr Per Nilsson sedanast uttalat, anhåller jag att med honom få till Kammaren hemställa, huruvida icke det stadgande, som Utskottet i andra punkten föreslagit, är alltför strängt. Utskottet har såsom villkor för inträde i den egentliga folkskolan velat bestämma "hjälpig innanläsningskunskap". Vi må dock, mine Herrar, komma ihåg, att skolgång eller undervisning för Sveriges barn är obligatorisk; äfven der föräldrarne tredskas, har lagen stadgat, att barnen skola genom vederbörandes försorg föras till skolan. Det finnes ännu i vårt land beklagligtvis tusental af barn, som icke begagna sig af de förmåner, som dem genom folkskolan erbjudas. Men om de mångahanda beklagliga hindren för barnens närmande till skolan öfvervinnas, om dessa barn komma för att söka inträde der, så skola de mötas af ett villkor, skola först underkastas en pröfning, huruvida de kunna "hjälpigt" läsa innantill, och om de icke kunna fullgöra detta villkor, skola de af läraren tillbakavisas, och således aldrig komma att blifva delaktiga af skolans välgärningar.

Men, invänder man, hemmen skola lemna denna första undervisning åt barnen. Vi veta dock, att många hem finnas, der det beklagansvärda förhållandet eger rum, att hvarken fader eller moder vill eller kanske ens kan lemna undervisning åt sina barn. Och huru många barn finnas icke, som, saknande både fader och moder, äro värnlösa, och med hvilka kanske ingen vill taga en undervisares befattning! Skulle nu kommunen åläggas förskaffa dessa barn hjälpig innanläsningskunskap, så blefve det ju en nödvändig följd — om Utskottets förslag antoges — att äfven i de små socknar, som med stor ansträngning och kostnad fått hvar sin folkskola ordnad, vid sidan af denna, för dessa barns räkning, med nya, kännbara omkostnader inrätta en småskola. Med så stränga påbud må man dock icke oförsigtigt hämma eller förlama dessa små församlingars redan i allt högre och högre grad visade intresse för sitt skolväsende. Alldeles

frivilligt hafva under inspektionsperioden 1864—1866 icke mindre än 700 nya småskolor inrättats, och flerstädes hafva genom landstingens försorg anstalter vidtagits för att bilda småskolelärare och lärarinnor. Låtom oss hoppas, att saken så skall alltjemt fortgå, med frivillig, kärleksfull nit-älskan! Ännu råder på många orter en beklaglig obenägenhet att erkänna folkskolans välgörande inflytelse. Denna obenägenhet kan dock icke endast och allenast genom lagbud och tvångsåtgärder öfvervinnas — sådana åtgärder skulle snarare uppväcka ökad motvilja emot sjelfva skolan. Den stora vigten af småskolor eller af en biträdande lärare i folkskolan erkänner jag villigt; i många stora, rika församlingar finnas de redan; att tvärt liksom anbefalla dem i de små och fattiga, vore säkert obetänksamt.

Jag upprepar således, att stadgandet i denna andra punkt är, enligt mitt förmenande, alltför strängt, och då Utskottet till stöd för detsamma åberopar ett kongl. cirkulär af den 22 April 1864 — hvari förordnas, "att der småskolor finnas, försedda med understöd af allmänna medel, folkskolestyrelsen må ega föreskrifva, att i den egentliga folkskolan endast sådana barn böra emottagas, hvilka redan kunna hjälpligt läsa innantill" — så måste jag anmärka, att jag icke kunnat få reda på ett sådant kongl. cirkulär. Jag känner visserligen till ett sådant af den 11 December 1863, der nästan enahanda föreskrift förefinnes, men Utskottet har ur detsammas välbetänkta ordalag uteslutit de deri förekommande orden: "i allmänhet" (se "Samling af stadgar rörande rikets folkskolor"; Stockholm 1866, sid. 5). — Vill Utskottet i sitt stadgande upptaga dessa eller några dylika ord, så att detsamma sålunda komme att föreskrifva, att såsom vilkor för inträde i den egentliga folkskolan fordras *i allmänhet* hjälplig innanläsningskunskap, så vore jag för min del fullt tillfredsställd. I kommuner, der småskola eller annat förberedande undervisningstillfälle icke finnes, och för barn, i hvilkas hem ifrågavarande undervisning icke kan meddelas, blir Utskottets stadgande menligt i hänsyn till möjligheten för många barn att få åtnjuta folkskolans ovärderliga förmåner. Det är äfven i sådant syfte som jag förenar mig med dem, hvilka yrkat återremiss af Betänkan- dets båda första punkter.

Herr Jöns Olsson i Nordanå: Såsom ledamot i det Utskott, som behandlat detta ämne, anser jag mig skyldig i detsamma yttra några ord, helst då Utskottet med anledning af mitt yrkande framställt de i andra punkten föreslagna bestämmelser. Såsom skäl, hvarföre detta förslag skulle vara olämpligt, har man anført, att den fattigare befolkningen skulle hafva svårt att meddela sina barn en hjälplig innanläsning. Jag tror motsatsen. Jag är öfvertygad derom, att de fattigare lemna sina barn mera förberedda till skolan än de förmögne; detta förhållande torde hafva sin orsak deruti, att de fattiga hafva mindre bestyr, som taga deras tid i anspråk, än de förmögne, hvarföre de hafva mera tillfälle att egna sig åt sina barns undervisning.

En talare har yttrat, att i en socken med trenne folkskolor småskole- läraren skulle kunna afvisa barn från småskolan till den egentliga folk- skolan, och den egentliga folkskolans lärare återvisa barn, som icke kunde läsa innantill hjälpligt, till småskolan. Detta är en missuppfattning af Utskottets Betänkande, hvarest endast blifvit såsom vilkor för inträde i

egentliga folkskolan föreslaget, att barnen skola kunna läsa hjälpligt innantill.

Jag har ofta hört klagas öfver de svårigheter, som uppstå genom abc-dariernas undervisning i folkskolan, och sjelf äfven erfarit det hinder, dessa utgöra för de mera försigkomnas undervisning, och jag anser, att något bör göras för att bereda de mera försigkomna barnen en bättre undervisning.

Ett par talare hafva ansett, att i små församlingar, der endast 20 à 30 barn finnas att undervisa, abc-darierna skulle kunna undervisas antingen ett par dagar i veckan eller ock tillsammans med de andra skolbarnen. I så fall vore väl ock nödigt bestämma åt huru litet eller stort antal barn en lärare skulle vara skyldig att meddela så väl den undervisning, hvilken tillkommer småskolan, som den, hvilken tillhör den egentliga folkskolan. Man skulle väl bestämma, om detta antal skulle utgöra 40 barn, eller flera eller färre. På detta sätt skulle kunna hända, att personer i församlingen blefve intresserade för, att skolbarnens antal icke skulle ökas.

Jag tror för min del, att man mycket väl kan uppställa den fordran, att innantill-läsningen meddelas i hemmet, och den undervisning torde dessutom vara den bästa, som meddelas på modersknäet. Detta blir dessutom en kär pligt, som ingen kommer att undandraga sig. Jag tror sålunda, att man här icke har fordrat mera, än hvad hvar och en kan åstadkomma utan några särskilda kostnader, och att sålunda icke, såsom en talare yttrat, den i andra punkten af Betänkandet framställda fordran är för sträng. Deremot ligger i sakens natur, att det i mindre församlingar oftast skulle kännas hårdt att inrätta småskolor.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Svensén: Då diskussionen redan dragit ut på tiden, vill jag yttra mig kort. Jag vill endast med några ord beröra de tvänne första punkterna i Utskottets Betänkande. Ehuru jag föreställde mig, att, då folkskolan nu är mera än 25 år gammal, man skulle kunna fordra något högre kunskapsmått för inträde i densamma, än hvad Utskottet föreslagit, nemligen äfven de första grunderna i skrifva och räkna, har jag dock underordnat min mening under pluralitetens. Skulle man nu säga, att Utskottet fordrat för mycket, måste jag erkänna, att det i sanning vore beklagligt, om man icke kan hoppas, att den undervisning, som skulle utgöra vilkor för inträde i den egentliga folkskolan, skall kunna presteras i hemmet, i fall icke inom kommunen finnes småskolor.

Jag är öfvertygad derom, att det, såsom motionären yttrat, är en missbushållning med lärarekrafter och penningar att för undervisning i abcd underhålla examinerade lärare, då denna undervisning skulle kunna erhållas lika väl och för ett vida billigare pris genom småskolelärare. Denna undervisning af småskolelärare kostar, enligt hvad upplyst blifvit, icke mera än en fjerdedel eller en femtedel af den vanliga folkundervisningen. Denna omständighet anser jag böra tagas med i räkningen.

Hvad beträffar den anmärkningen, att inom vissa kommuner ett så litet antal barn skulle finnas, att det skulle blifva alltför dyrt för kommunen att för dessa inrätta småskolor, föreställer jag mig, att skolstyrelsen

eger rätt att vid sådana fall reglementera, och att några svårigheter icke skulle möta för skolläraren att på vissa dagar i veckan meddela undervisning åt abc-darierna. På dessa skäl och de, som blifvit anförda af föregående talare, yrkar jag bifall till det ifrågavarande Betänkandets första och andra punkter.

Herr Siljeström: Det är med verkligt deltagande för Utskottet, som jag erfarit att detsamma för sitt arbete icke lyckats erhålla någon ärestod, utan att deremot ett ganska hårdt omdöme blifvit fäldt öfver detta arbete, i synnerhet af den ärade representanten från Borås. Då jag emellertid icke är hemma uti denna Borås-pedagogik, må det vara mig tillåtet att särskildt komplimentera Utskottet för detta förslag, som *jag* tror vara väl förtjent af Riksdagens uppmärksamhet.

Jag vill icke, i likhet med representanten från Borås, på en gång företaga en pröfning af Utskottets förslag i dess helhet, utan skall inskränka mig till en granskning af dess första och andra punkter; och då fråga här är om innanläsning, ber jag äfven att få läsa förslaget efter ordalydelsen och icke emellan raderna — en konst, som egentligen tillkommer diplomaten.

Beträffande första punkten ber jag att få inskränka mig till att instämma med Utskottets förslag i denna punkt.

I afseende å den andra punkten hyser jag deremot stora betänkligheter. Ingenting hör jag i allmänhet med större oro än frågan om reglementen för den Svenska folkskolan — denna skola, som varierar från socken till socken, från landskap till landskap, och i hvilken egentligen icke något generelt finnes. Man må söka befrämja folkskolan genom anskaffande af goda lärare, genom nödig kontroll öfver dessa, med flera andra sätt, men att söka uppställa reglementen för skolan, anser jag vara det olyckligaste man kan taga sig till. Hvad denna andra punkt särskildt beträffar, får jag säga, att Utskottet gjort väl, om det ofvanför detta moment satt orden: "varning för svag is." Det ligger nemligen i denna punkt någonting, som innebär våda för folkskolan. Hvar och en, som sysselsatt sig med detta ämne, som nu till vår behandling föreligger, delar säkerligen Utskottets åsigt, att folkskoleundervisningen icke kan utveckla sig till någon högre grad, med mindre de små barnen skiljas från de äldre, så att de innanläsande klasserna erhålla särskild undervisning. Denna åsigt har legat till grund för all organisation af folkskolan på sednare tider och har äfven fått uttryck i sträfvan att inrätta småskolor — småskolor, som skola upptaga abc-darierna, på det den egentliga folkskolan måtte med mera omsorg kunna egna sig åt undervisningen af de mera försigkomna barnen. Ingenting ligger folkskolans vänner mera varmt om hjertat, än att denna klassifikation af folkskolan måtte blifva verklig. Jag frågar nu: om man föreskrifver såsom villkor för inträde i den egentliga folkskolan, att hvar och en skall kunna läsa hjälpligt innantill, månne icke detta just innebär ett hinder för uppkomsten af småskolor? Om jag *nu* i en församling med en organiserad folkskola föreslår inrättandet af en folkskola, har jag icke någon svårighet att öfvertyga hvar och en derom, att undervisningen i folkskolan icke kan blifva så som den borde, så länge de yngre och äldre barnen samtidigt undervisas; detta utgör ett kraftigt

skäl att yrka på inrättandet af småskolor. Men om Utskottens förslag i denna punkt vinner framgång, svarar man mig, om jag föreslår etablerandet af småskolor: i hemmet kan man meddela den första undervisningen, vi behöfva därför icke några småskolor. Sådana svårigheter hade man att vänta af det föreslagna stadgandet; och min öfvertygelse är, att detta stadgande skulle afbryta den allmänna organisationen af folkundervisningen.

Många finnas, som med en viss pietet tala om undervisningen i hemmet. Äfven jag bär för denna undervisning en djup vördnad, för så vidt den omfattar religionen, sedeläran, goda råd och mera sådant, men jag lägger icke någon större vikt derpå, att barnen der lära sig den mekaniska färdigheten att läsa innantill, än att de till exempel i hemmet lära sig ett handverk. Denna undervisning må ske här eller der; den blir icke något högre, vare sig att den sker i eller utom hemmet.

Men hvad jag icke kan förbise, är, att man gör sig allt för stora illusioner, då man tror, att en sådan undervisning *kan* åstadkommas i hemmet. På flera orter i Sverige finnes för närvarande en sådan undervisning, det måste jag medgifva; men på många andra orter är det desto omöjligare att åstadkomma den, och resultatet af att detta stadgande genomfördes, skulle blifva, att den befattning med undervisningen, som borde tillkomma småskolorna, öfvertoges af dessa gubbar och gummor, som för tjugu år sedan hade denna undervisning om händer. Det är icke något tvifvel underkastadt, att undervisningen häraf skulle lida!

Det har redan blifvit anfördt, huru föga man kan lita på denna undervisning i innanläsning, som meddelas i hemmet. Jag ber dessutom att få fästa uppmärksamheten på den ringa skilnaden emellan *hjelplig* och *ohjelpig* innanläsning. Denna skilnad ligger mest i sjelfva uttrycket; och jag tror, att man genom undervisning i hemmet ofta skall ernå den sednare, då man sökt den förra. Jag har en erfarenhet i detta afseende från en af de orter i Sverige, der bildningen inom familjen i allmänhet icke är obetydlig, men pedagogiska anstalterna deremot icke särdeles utvecklade. I en församling på denna ort hade man föreskrifvit blott sjelfva bokstafveringen såsom villkor för inträde i folkskolan. Jag öfvervar derstädes en inträdesexamen, och dessa barn kände hvarenda bokstaf från a till ö, då de sjelfva fingo läsa igenom alfabetet; men om jag deremot pekade på en eller annan bokstaf i alfabetet och frågade dennas namn, fick jag icke något svar. Undervisningssättet hade varit att lära barnen i minnet uppläsa bokstäfverna från den första till den sista, men de kände icke därför någon enda bokstaf i alfabetet. Jag fruktar, att innanläsningen blefve sådan, om man öfverlemnade den åt hemmet; och skolläraren skulle sedan få mycken möda att upprycka ogräset. Det ligger en stor skilnad på undervisningen i hemmet och i skolan: undervisningen i skolan må vara huru dålig som helst, den *kan* dock år ifrån år förbättras, och man eger öfver denna undervisning en kontroll, som icke finnes i afseende å undervisningen i hemmet, hvilken sednare icke heller kan förbättras förrän efter generationer.

På de grunder, jag nu anfört, kan jag icke tillstyrka bifall till Utskottets förslag i den andra punkten, ehuru jag delar de åsikter, som ledt Utskottet till detta förslag.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Den skarpa tillrättavisning, som jag nyss fick uppbära utaf en representant från Östergötland, skulle visserligen hafva kunnat betaga mig lusten att vidare yttra mig i denna fråga; men jag vill dock försäkra honom, att jag är lika varm vän af folkskolan som han, och jag kan säga att han misstog sig, då han påstod, att undervisningen skedde till största delen under sommaren, då endast ett mindre antal barn var i skolgången eller icke öfver 12--15 stycken. Han säger då vidare, att om alla dessa barn vore abc-darier, så skulle folkskolan icke få något att göra, i fall den icke skulle hafva att befatta sig med dessa. Men det kan väl icke falla någon in att på allvar vilja påstå, att alla i skolåldern varande barn inom en kommun skulle samtidigt vara abc-darier; ty räknar man skolåldern till 8 år i en församling med endast 40 barn i skolåldern, så kunde väl icke gerna mer än 5 af dessa barn vara abc-darier, men om bland de öfriga några mera försigkomna finnes, så kunde det väl icke gerna vara störande för undervisningen att sammanföra dessa med nybörjarne. Hvarföre jag så strängt håller på denna punkt är egentligen derföre, att jag önskar, att uti de socknar, der småskolor icke behöfvas, Staten icke heller må betungas med några särskilda kostnader för sådana, utan att skolstyrelsen må ega att bestämma det förberedande kunskapsmått, som i hemmen bör bibringas innan barnen få emottagas i folkskolan. Jag verkligen gratulerar Östergötland att stå på en så hög bildningsgrad, att nästan hvem som helst kan meddela barnen den första undervisningen, som är stafning; lärar man icke den riktigt ifrån barndomen, så lyckas det aldrig sedermera. Men jag får verkligen erkänna att det för närvarande finnes en stor massa folk som icke kunna stafva rätt, och kanhända att så är förhållandet äfven i Östergötland. Jag vet verkligen att personer finnas, som hafva ganska goda kunskaper i öfrigt, men som likväl icke kunna stafva; och då dessa icke kunna det, så fruktar jag att det skall blifva ännu svårare för dem att inskräpa reglorna hos barnen. Jag yrkar fortfarande på återremiss af andra punkten med anvisning för Utskottet att införa det undantagsstadgande, att det beror på skolstyrelserna i de mindre socknarne, der inga småskolor behöfvas, att bestämma öfver de mindre barnens inträde i folkskolan.

Herr A. W. Nilson: Då man icke gör större anspråk på barnen, än att de skola hjälpligt kunna läsa innantill för att emottagas i folkskolan, så synes mig i sanning att man icke har ställt sina fordringar för högt. Detta kunskapsmått bör man väl med skäl kunna fordra att hvarje småskola skall kunna prestera, och der småskolor icke finnas, så bör det väl icke heller anses för mycket begärdt, att hemmet skall kunna bibringa detsamma. Jag hyser äfven den öfvertygelsen, att de aldra flesta, om icke alla hem nu kunna så göra; men skulle det emellertid på ett eller annat ställe vara annorlunda, så bör väl skolstyrelsen kunna sörja för att i dessa enstaka fall barnen ändock kunna få nödig förberedande undervisning. Men viktigt och nödvändigt är framför allt, att folkskolan, om den skall kunna höja och utveckla sig, befrias ifrån detta påhäng af abc-darier, som den nu har; och således anser jag, att vi böra låta de

betänkligheter fara, hvilka sednast uttalats af Herr Siljeström, eller åtminstone icke fästa alltför stort afseende vid dem.

En talare har sagt, att Utskottet gjort sig skyldigt till inkonsequens, i det att Utskottet i första punkten afstyrkt hvad det sedermera bifallit i den andra; denna motsägelse är dock mera skenbar än verklig; ty det förslag, hvarom första punkten handlar, afsåg att för hvarje afdelning af folkskolan bestämma en viss lärokurs med bestämdt *maximum*, såsom förhållandet är med elementarskolans särskilda klasser, under det att denna andra punkt endast handlar om ett *minimum* af kunskapsmätt för inträde i den egentliga folkskolan. Att, såsom ett par talare yrkat, genom en återremiss söka åstadkomma likstämmighet emellan dessa båda punkter, kan jag alltså icke finna vara behöfligt; men jag kan väl fatta att åtskilliga skola gerna vilja begagna denna utväg för att få frågan uppskjuten och derigenom dess afgörande omöjliggjord vid innevarande riksdag; ty det är lätt att inse, att, innan frågan kunde hinna erhålla förnyad behandling i Utskottet och derefter förekomma till afgörande först uti Andra Kammaren och sedermera i den Första, riksdagen redan skulle vara avslutad.

Jag yrkar bifall till båda punkterna.

Herr Rosenberg: Jag hör väl de starka ropen på proposition, men då Kammaren så länge med tålmod åhört långa tal, kan den väl ännu en kort stund tillåta en af motionärerne yttra några ord. Det var ingalunda oväntadt, utan tvärtom ganska naturligt, att när man ville röra i de bestående förhållandena, så skulle detta väcka oro i ett visst läger, ifrån hvilket derföre varma tal för det bestående skulle låta höra sig. Jag tror dock, i likhet med den värde Göteborgs-representanten som nyss yttrade sig, att vi måste rycka framåt i ett och annat afseende, ehvad vi vilja eller icke, och den, som yrkar detta, bör väl icke beskyllas för att yttra sig emot all bildning. Då man yrkar, att de för skolväsendet anvisade medlen skola bättre användas än hittills skett, eller att man icke skall använda dyrt aflönade folkskolelärare för att lära barnen innanläsningens första grunder, så bör man väl icke derföre beskyllas att vilja utrota bildningen. Jag vill nu blott söka att besvara några yttranden, som jag mest fäst mig vid.

En talare har sagt, att skolgången i Sverige är obligatorisk; men så är alldeles icke förhållandet. Endast för de barn, som icke kunna få tillräcklig undervisning i hemmet eller på annat sätt är skolgången obligatorisk; och jag vågar således påstå att icke något enda svenskt barn vore skyldigt att begagna skolan, om alla undervisades i hemmen på ett deras ålder motsvarande sätt.

Så har man fäst sig mycket vid den andra punkten, och ansett för mycket betänkligt att bifalla densamma, emedan man antager att herrar folkskolelärare lätt kunna bibringa barnen äfven de första elementen af undervisningen. Men jag vågar vädja till herrar filosofie doktorer, som ju måste antagas vara mycket skicklige undervisare, om de skulle vilja åtaga sig att undervisa i en folkskola med 100 barn på samma gång äfven en mängd abc-darier, och samtidigt i alla folkskolans ämnen. Jag är öfvertygad, att ingen af dem skulle vilja eller kunna åtaga sig det.

Men att folkskolelärarne skola kunna göra det omöjliga, antager man som en mycket lätt sak. Är det då för mycket fordradt, att folkskolan skall befrias ifrån dessa abc-darier? Väl har jag hört från en annan sida af salen, att skollärarnes skicklighet bäst skulle visa sig uti att utfordra sina löneförmåner; men hvarföre då icke sätta dem i tillfälle att äfven på annat sätt ådagalägga någon skicklighet? Som det nu är stäldt tror jag att mången akademiskt bildad icke skulle bättre kunna sköta folkskoleundervisningen. Vilja vi lyfta våra folkskolor till en bättre ståndpunkt, så måste vi ovillkorligen börja i rätta ändan.

Vidare har man klandrat förslaget med afseende på dess förbiseende af de fattiga barn som icke hafva några föräldrar; men der står ju fattigvården till hands, hvilken har skyldighet att i föräldrars ställe underhålla, vårda och uppfostra dessa barn. Sveriges folkskoleväsende bör väl icke förlora för dessa barns skull.

En annan talare har väl velat bifalla tankegången hos Utskottet, men varit mycket rädd om småskolorna och sagt, att, efter förslaget, gubbar och gummor skulle komma att öfvertaga undervisningen i dessas ställe. Detta är att alltför mycket fästa sig vid en namnförändring. Hvilka äro i sjelfva verket lärare i våra småskolor för närvarande? Jo, en stor del af dem utgöres verkligen af gubbar och gummor, ja till och med af fatighjon.

Jag vill icke längre upptaga tiden, men jag förklarar ännu en gång, att vilja vi hafva folkskolorna lyftade, så måste vi befria dem ifrån abc-darierna, ty det är alldeles omöjligt att på en och samma gång kunna undervisa dessa jemte de mera försigkomna barnen, såsom uti skolstadgan af den 22 April 1864 föreskrifves. Jag vill emellertid icke göra något positivt yrkande, utan anser endast, att om andra punkten bifalles, så bör äfven min i första punkten föreliggande motion blifva bifallen.

Herr Hedlund: Jag anhåller blott att få nämna, att emellan de tvänne alternativa förslagen, återremiss och förkastande, som här blifvit yrkade, väljer jag helst det sednare; ty den korta tid som återstår af riksdagen, gör det omöjligt att ånyo behandla ärendet, och sålunda skulle genom en återremiss icke något yttrande komma att afgifvas i denna viktiga fråga. Den långt framskridna tiden gör, att jag afstår ifrån att vidare yttra mig.

Öfverläggningen förklarades vara slutad. Derunder hade, rörande första punkten, blifvit yrkad dels att Utskottets hemställan måtte bifallas och dels att punkten till Utskottets förnyade handläggning måtte återförvisas, under det att, hvad anginge andra punkten, yrkanden förekommit dels på bifall, dels på afslag, dels ock slutligen på återremiss. I enlighet med dessa yrkanden framställde nu Herr Talmannen propositioner; och blef Utskottets hemställan i första punkten bifallen.

I fråga åter om andra punkten utföllo svaren å de olika meningarne med blandade ja och nej, hvarjemte votering begärdes; och då jemväl omröstning äskades huruvida afslag eller återremiss skulle uppställas såsom

kontraproposition, blef, för kontrapropositionens bestämmande, först uppsatt, justerad och anslagen en så lydande proposition:

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen öfver andra punkten af Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 39 antager deras mening, som önska afslag på Utskottets hemställan i förevarande punkt,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är punktens återförvisande till Utskottet antaget till kontraproposition.

Voteringen utföll med 88 ja mot 18 nej, och då alltså härigenom blifvit bestämdt att afslag på Utskottets hemställan borde utgöra kontraproposition, företogs dernäst den slutliga omröstningen mellan bifall och afslag, enligt följande proposition:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarens Tillfälliga Utskott hemställt i andra punkten af dess Utlåtande N:o 39,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan i förevarande punkt afslagen.

Denna votering visade 46 ja mot 68 nej; hvadan Utskottets hemställan i andra punkten blifvit af Kammaren afslagen.

Med anledning af detta beslut begärdes ordet af

Herr Rosenberg, som yttrade: Jag anhåller att få reservera mig emot beslutet, och anser att Kammaren genom detsamma ådagalagt, att den icke vill göra annat för folkskoleväsendets upphjelpande än blott hålla långa tal derom.

Herr Sven Nilsson: Äfven jag vill reservera mig emot beslutet, hvilket för mig var högst oväntadt; jag hade trott, att man ville höja folkskolan, men nu finner jag att man vill sänka den till abc-darierna.

Vidare reserverade sig emot beslutet följande ledamöter, nemligen:

Herrar O. B. Olsson, Svensén, Per Nilsson från Christianstads län, Ola Jönsson, Lars Persson, Anders Jonsson, Ola Nilsson från Christianstads län, Jöns Olsson i Nordanå, Anders Persson från Christianstads län, Sven Hansson, Uhr, Anders Andersson från Wermlands län, Olausson, Benedicks, Hörnfeldt, Östman, Renström, Eric Ersson från Gefleborgs län, Jonas Andersson, W. Nilson och Ljuslin.

Då tiden nu långt framskridit, blef föredragningen af öfriga punkter i detta Utlåtande uppskjuten för att fortsättas vid det sammanträde, som näst efter instundande påskhelg komme att hos Kammaren hållas.

§ 23.

Föredrogs och godkändes Lag-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 26, i anledning af väckt motion om upphäfvande af frälsemäns forum privilegium.

§ 24.

Anmälades och bordlades nu inkomna ärenden:

Stats-Utskottets Utlåtanden och Memorial:

N:o 59, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående Bruksegaren G. Bernhardts och Hofkamereraren A. Th. Welins ansökning om afskrifning af en Kronans fordran hos dem i följd af ingången borgensförbindelse;

N:o 60, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande tjugonde punkten i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 31;

N:o 61, i anledning af väckt motion om låneunderstöd för laga skiften i Norrland;

N:o 62, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående upplåtelse till Stockholms stad af vissa delar utaf Kronans tomter N:is 2 och 3 å Riddarholmen; och

N:o 63, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, i fråga om upplåtelse till Stockholms stad af vissa delar utaf Kronans tomter N:is 11 och 12 å Riddarholmen;

Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 15, angående allmänna bevillningen;

Banko-Utskottets Utlåtande N:o 16, i anledning af Landtbrukaren Wilhelm Björcks i Skärsta och Rusthållaren Anders Anderssons i Skällby ansökningar om eftergift af Riksbankens hos dem och deras löttesmän egande fordringsanspråk;

Lag-Utskottets Utlåtanden:

N:o 25, i anledning af väckt motion om ändring i Kongl. Förordningen den 21 Mars 1844 angående lotterier;

N:o 26, i anledning af väckt motion om rättighet för husbonde att i sparbank insätta en del af tjenstehjorns lön;

N:o 27, i anledning af väckt motion om skyldighet för presterskapet på landet att under viss tid af året hålla tvänne gudstjänster hvarje sönd och helgdag; och

N:o 28, i anledning af väckta motioner om upphörande af klockares brefbäringsskyldighet;

Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1) Utlåtanden:

N:o 6 (i samlingen N:o 40), med anledning af Herr J. O. Lefflers motion om upprättande af en bildningsanstalt för danande af lärare;

N:o 7 (i samlingen N:o 41), med anledning af Herr C. J. Bergmans motion om upptagande af fornnordiska språket såsom läroämne vid rikets elementarläroverk; samt

Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 6) Utlåtande N:o 11 (i samlingen N:o 42), om ändring i gällande föreskrifter rörande tiden för allmänna vägars lagning och grusning;

Och skulle, enligt Herr Talmannens derom gjorda framställning, såväl de ärenden, hvilka förut blifvit hos Kammaren blott en gång bordlagda, som jemväl till bordläggning nu anmälda ärenden, i ändamål af ytterligare bordläggning, sättas främst å föredragningslistan för nästa sammanträde.

§ 25.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades åt Herr Berger under 10 dagar från den 14 i denna månad; och erhöll Friherre Gyllenhaal åtta dagars förlängning af den ledighet, som förut blifvit honom beviljad intill den 11 uti innevarande månad.

Sammanträdet afslutades kl. 11 e. m.

In fidem
H. Husberg.